

**РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН
МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
АКТЮБИНСКИЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ
ИМЕНИ М. БУКЕНБАЕВА**

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ
М.БӨКЕНБАЕВ АТЫНДАҒЫ АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫ**

**AKTOBE LAW INSTITUTE OF THE MINISTRY OF INTERNAL
AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN NAMED
AFTER M.BUKENBAEV**

**МИР ЗАКОНА
№ 11-12 (199-200)**

**THE WORLD OF THE LAW
№ 11-12 (199-200)**

Ақтобе, 2018

МИР ЗАКОНА

Юридический научно-практический журнал
Издается с 01.06.1999 г.
Периодичность: 1 раз в месяц
Свидетельство об учетной регистрации СМИ
№ 544-Ж от 13.01.1999г.

Главный редактор:

Кандидат юридических наук
Каракушев С. И.

Научный редактор:

Кандидат юридических наук
Сулейманова Г. Ж.

Редакционная коллегия:

Ананич В. А. — доктор исторических наук, кандидат юридических наук, профессор.

Осипенко А. Л. — доктор юридических наук, профессор.

Бекишева С. Д. — доктор юридических наук, доцент.

Таранова Т. С. — доктор юридических наук, профессор.

Татарян В. Г. — доктор юридических наук, профессор.

Грибунов О. П. — доктор юридических наук, доцент.

Алиев Н. Т. — доктор философии по праву, доцент.

Абеуов Е. Т. — кандидат юридических наук, доцент.

Воронина И. А. — кандидат юридических наук, доцент.

Максименко Е. И. — кандидат педагогических наук.

Гук А. И. — кандидат философских наук, доцент.

Пашнин А. Н. — кандидат юридических наук, доцент.

Ответственный секретарь:

Каримбаева А. К. — магистр юридических наук.

Технический секретарь:

Байкунакова Г. А. — магистр юридических наук.

МИР ЗАКОНА

Заңгерлік ғылыми-тәжірибелік журнал
1999ж.01.06 бастап шығарылуда
Шығу мерзімділігі: айына 1 рет
БАҚ-тың есептік тіркеу туралы куәлігі
1999ж.13.01.№ 544-Ж

Бас редактор:

Заң ғылымдарының кандидаты
С. И.Қарақұшев

Ғылыми редактор:

заңғылымдарының кандидаты
Г. Ж.Сулейманова

Редакциялық алқа:

В. А.Ананич — тарих ғылымдарының докторы, заң ғылымдарының кандидаты, профессор.

А. Л. Осипенко — заң ғылымдарының докторы, профессор.

С. Д. Бекишева — заңғылымдарының докторы, доцент.

Т. С. Таранова — заң ғылымдарының докторы, профессор.

В. Г. Татарян — заң ғылымдарының докторы, профессор.

О. П. Грибунов — заң ғылымдарының докторы, доцент.

Н. Т.Алиев — құқық бойынша философия докторы, доцент.

Е. Т. Абеуов — заң ғылымдарының кандидаты, доцент.

И. А. Воронина — заңғылымдарының кандидаты, доцент.

Е. И. Максименко — заң ғылымдарының кандидаты.

А. И. Гук — философия ғылымдарының кандидаты, доцент.

А. Н. Пашнин — заң ғылымдарының кандидаты, доцент.

Жауапты хатшы:

А. К. Каримбаева — заң ғылымдарының магистрі.

Техникалық хатшы:

Г. А. Байкунакова — заң ғылымдарының магистрі.

THE WORLD OF THE LAW

The juridical scientific-practical journal
Published since 01.06.1999.
Periodicity: 1 time per month
Certificate of accounting registration of the media
№ 544-Ж of 13.01.1999

Chief Editor:

Candidate of Juridical Science
Karakushev S.I.

Scientific Editor:

Candidate of Juridical Science
Suleimanova G.Zh.

Editorial board:

Ananich V.A. — Doctor of Historical Sciences, Candidate of Juridical Sciences, Professor

Osipenko A.L. — Doctor of Law, Professor.

Bekisheva S.D. — Doctor of Law, Associate Professor

Taranova T.S. — Doctor of Law, Professor

Tataryan V.G. — Doctor of Law, Professor

Gribunov O.P. — Doctor of Law, Associate Professor

Aliev N.T. — PhD in Law, Associate Professor, PhD in Law, Associate Professor

Abeuov E.T. — Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor

Voronina I.A. — Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor

Maksimenko E.I. — Candidate of Pedagogical Sciences.

Guk A.I. Candidate of Philosophy, Associate Professor.

Pashnin A.N. —Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor.

Executive Secretary:

Karimbaeva A.K. — master of juridical sciences.

Technical Secretary:

Baykunakova G.A — master of juridical sciences.

А.А. Аманбаева — Қазақстан Республикасы ПМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспагерлік жұмысын ұйымдастыру бөлімінің редакторы

ӘОЖ 811.512

**ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ЖАҢА КӨКЖИЕГІ
НОВЫЙ ГОРИЗОНТ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА
NEW HORIZON OF KAZAKH LANGUAGE**

***Түйінді сөздер:** мемлекеттік тіл, латын әліпбиі, тіл заңдылығы, болашақ ұрпақ, рухани байлық.*

***Ключевые слова:** государственный язык, латинский алфавит, языковая закономерность, будущее поколение, духовное богатство.*

***Keywords:** official language, Latin alphabet, linguistic regularity, future generation, spiritual wealth.*

Ежелден аңсаған егемендігіне қол жеткізген елімізді әрі қарай гүлдендіру, атабабадан аманат етіп қалдырылған өз жерін, өз тілін, өз байлығын мақтаныш етіп, сақтап, келешек ұрпаққа жеткізу — намысы бар әр қазақтың міндеті. Дүниенің түпкір-түпкіріне тарыдай шашылған қазақтың басын қоссам деп талпынған Елбасымыз бір жылдары барлық қазақ бауырларымызды атажұрттарына шақырып, үндеу тастаған еді. Қазіргі таңда керегесін кеңге жайып дамыған егеменді елімізге шетелден келушілер санының көбейіп, мемлекетімізге әлемнің назары ауып отырған шақта, сонымен қатар, еліміздегі өзге ұлттардың, шетел азаматтарының, мемлекеттік тілді үйренуге деген ынтасы артып, алыстағы қандастарымыздың ел жаңалығына зәру болып отырған тұста мемлекеттік тілдің заман талабына сай жаңғыртуды талап етуі заңды, әрі қуанышты жағдай. Себебі егемен елдің күн тәртібіндегі басты мәселесінің бірі — тілімізді сақтап қалу, оны ұрпаққа табиғи қалпында жеткізу.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев бәсекеге қабілетті, іргесі бекем, халқы тату, тыныш та, берекелі елдің әрі қарай гүлденуі жолында жыл сайын Қазақстан халқына жолдаған Жолдауларында, ғылыми қауым жиналған жиындарда мемлекеттік тілімізге ерекше мән беріп, әлеммен бірге бірлесе түсуіміз үшін, балаларымыздың заманға сай өзге тілдерді де меңгеріп, әлемдік деңгейге көтерілуі үшін тіл мәселесін жаңғырту туралы мәселені қозғап келеді. Биылғы жылы ұлттық жаңғырту жолында жүзеге асырылатын шаралардың бірі ретінде латын әліпбиіне көшу туралы ойларын қалың көпшілік, әсіресе тіл мамандары қолдап отыр. Өйткені, қандай ұлт, ел болмасын, оның тілі, жазуы дамымаса, оның халық ретінде де алға шығуы екіталай. Елдің рухани байлығы мен бірлігін сақтаудың аса маңызды факторларының бірі — әлеуметтік лингвистикалық ғылыми зерттеулер жүргізу, тәжірибелік іс-шаралар ұйымдастыру¹.

Жалпы әліпбиді таңдау — әрбір мемлекеттің өзінің құқығы, өзінің мүддесі. Бір кездері солақай саясаттың жоспарымен, «екі пайызы ғана сауатты» деп таңылған елдің жазуы кирилл әліппесіне көшіріліп, жаңа нұсқада «сауаттандырыла» бастады. Бұл кезінде кириллицаға қарсы тұрған А.Байтұрсынұлының, Т.Шонанның көзі кеткеннен кейін жүзеге асырылған болатын. Сол кездері кирилл әліпбиін қырық шақты ел қолданса, соңғы ширек ғасырда бұл әліпбиді қолданатын сегіз ел ғана қалыпты. Ал латын әліпбиін дүние жүзі халқының алпыс пайызы қолдануда. Латын әліпбиіне түріктер 1928, әзірбайжандар 1991, өзбектер 1993 жылы көшті. Қазақ тілінің жазуын латын әліпбиіне көшуін тіл маманы, профессор Құдайберген Жұбанов та қолдаған, осы бағытта белсене жұмыстанған еді. Өйткені, латын әріптері — өркениет жазуы. Мемлекеттік тіліміздің дамуы мен қолданыс аясын кеңейтуде және тіліміздің табиғи қалпын сақтауда өз мақсатымызға жету үшін латын әліпбиіне көшіп, тиімді жақтарын игілігімізге пайдалануымыз қажет².

Өмір заңдылығына сәйкес, уақыт өте келе тіл де үнемі дамып, сөздік құрамы толығырақ түседі. Заманына қарай тұрмысқа енген бұйымдар мен өмірдегі құбылыс атаулары тілдік қолданысқа енеді. Дегенмен, осы жаңа сөздер тілдің табиғатына, заңдылығына сай бейімделмей қолданылса, ол тіл заңдылықтарының бұзылуына себеп болады. Сондықтан елімізде құқықтық заңдылықтар сақталуына қалай мән берілсе, тіліміздің шұбарланбауына, тіл заңдылығының бұзылмауына сол дәрежеде мән берілуі қажет, грамматикалық, орфографиялық, орфоэпиялық заңдылықтар, үндестік заңы сақталуы тиіс. Мысалы, күнделікті өмірде маңызы зор әрбір азаматтың негізгі төлқұжатын алып қарасақ, қаншама орфографиялық қате жіберілген. Бір әулеттен тараған балалардың тегі әр жерде әртүрлі жазылған. Мысалы: Ысмайыл – Смайыл, Ысқақ – Сықақ, Жабак – Джабак, Әбілқайыр – Абылхайыр, Жасұлан – Жаслан, Өтеміс – Утеміс, Жадырасын – Жадрасин т.б. Қыздарымыздың әдемі есімдері мағынасын жоғалтты, мысалы: Гүлнәр – Гулнара, Ырысқаным – Рысханым, Айнұр – Айнура, Айсұлу – Айслу болып кетті, мән де, мағына да жоқ. Жұмағұл есімді атамыздың Жумагул болып кеткенін де көргеніміз бар.

Қазақ тілінде қанша дыбыс бар екенін, қазақ сөзін сол дыбыстармен айтып-жазу керек екендігін де сақтамай, кейінгі ұрпақты шатастыра бастадық. Мысалы, қазіргі қазақ тілінде «х», «ъ» дыбыстары жоқ, алайда құжатқа сүйенген кезде, орыс тіліндегі нұсқасына мән беріледі де, мемлекеттік тілде жазылған нұсқа жетім баладай шеттеп қалады, мысалы: Әбілқайыр — Абылхайыр, Дәулетияр — Даулетьяр, Мұқамедияр – Мухамедьяр, Гауһар — Гаухар т.б.

Негізі адам баласы өзге елдердің тілін түсінбесе де, олардың сөйлеу мәнерінен, әуеніне қарай қай тілде сөйлеп жатырғанын — франсузша ма, қытайша ма, жапонша ма, айырады. Қазақ тілін зерттеушілер де бір кездері өз жазбаларында «Қазақтар сөйлегенде ән салып тұрғандай болады» деген екен. Мұның себебі қазақ тілінде сөздер үндестік заңына бағынып жасалған: сөздің қос дауыссыздан басталуы, бір дауысты бір дауыссызды соңына ертіп немесе бір дауыссыз бір дауыстыны ертіп, өзара үндесіп айтылатын.

Кешегі өктемсоқ кеңестік жүйенің солақай саясаты қазақ тілі дыбыс жүйесінде жоқ орыс ё, ю, я, в, ф,х,ч,ц,ь,ъ әріптерін әліпбиімізге еріксіз енгізгені баршаға аян. Онымен қоймай, әліпбиіміз кирилл жазуына басқа тілден енген өзге сөздерді де орысша қалай айтылып-жазылса, қазақ тілінде де солай қолданылуы керек деген талап қойылды. Сөйтіп тіл экологиясы сол кезеңнен бастау алып, тілімізге жат дыбыс тіркестері де еш кедергісіз еніп, тіліміз шұбарланып, ұлттық бояуы мен өзіндік реңін жоғалтып, сөзіміз де құлаққа жат әуенмен «ән салмақ болғанына» да үйреніп кеттік. Тіпті «орыс сөзін жете меңгерген» халықпыз, «тіліміз де өзге сөздердің енуімен байыды» деп мақтанышпен айтып, тіліміздің табиғи дамуына қиянат жасалғанын ескермедік.

Әртүрлі елдердің арасындағы байланыс, қарым-қатынас күшейген сайын бір-бірінің тілінен сөз алу да жиілей түсетіні табиғи жағдай, бірақ әр халық тіліне келген кірме сөздерді «өз бояуымен сырлап» өзінікі етіп, дыбыстық өзгерістермен қабылдайды. Тек біз ғана өзге тілдің сөздерін өзгеріссіз алатын, өз тілінің табиғи заңдылығын ескермейтін болдық. Орыс сөздерінде келген сөз басындағы қос дауыссызды қатар айтуға үйреніп кеткеніміз сонша, енді дұрыс тұрған қазақтың өз сөздерін де «қос дауыссызды қатар айту» үлгісімен бүлдіре бастадық. Мысалы, трактор, спорт, стакан, кран, сияқты т.б. сөздер басындағы қос дауыссыз қиналмай айтуға үйренген қазақ енді өзінің дұрыс тұрған сөздерін бр (бір), бреу (біреу), крсін (кірсін), кздар (қыздар), крк (қырық), стык (ыстық), рас (ырас), Смағұл (Ысмағұл-Сымағұл), Рсты (Ырысты) деп бүлдіріп, екі дауыссыз арасында, не сөз басында келетін қысаң «ы», «і» дыбыстарын өте көмескі айтуға, тіпті айтпай кетуге бейімделе бастады. Мұндай жағдайлар тіліміздің қоңыр қазақы әуеніне де әсер етіп келеді. Осындай жағдайда өз кезінде Ахмет Байтұрсынұлының: «Гүбінде тілді оқығандар бүлдіреді» деп оқыған адамдар өзге тілдің ықпалына тез бейімделгіш болатындығын аңғарып ескерткені ойға оралады³.

Қорыта айтқанда, кез-келген әліпбидің міндеті графикалық (әріптің дыбысты таңбалау, көру, оқу, жазуға оңтайлы болуы), лингвистикалық (тілді дәл жеткізуі), техникалық (баспа ісі, компьютер, телефакс, интернет т.б.) талаптарға сай болуы керек. Қазіргі таңда латын әліпбиі осы талаптар биігінен көрініп, үлкен беделге ие болып, қолданыс аясы да мүмкіндігі де зор екендігін танытып отыр. Қазіргі әліпбиімізге байланысты жазуымызда орын алған қиындықтарды түзетіп, тіліміздің табиғи айтылымына қайшы келетін кемшіліктерімізден арылатын кез келді. Әр сөзді бабалар салған жолмен ұлттық үндесіміне қарай айтуымыз үшін жарыса қапталдасып, кедергі келтіріп келген ескі әліпбиімізді латын әліпбиіне ештеңеден қорықпай алмастыра салуға мүмкіндік туды.

Латын графикасын қолданатын барлық елдердің әліпбиіндегі әріп саны тілдегі фонемалар санынан әлдеқайда аз болуы да оның жетістігі болып табылады. Сонымен қатар, әлемдік технологияда үздік дамыған елдер және туысқан түркі халықтарымен етене араласуына мол мүмкіндік береді.

Сондықтан ата-бабадан қалған кешегі жазуларды болашақ ұрпаққа жеткіземіз десек, латын әліпбиіне көшуіміз — нақты қадам.

Тағы бір ескеретін жай — латын әліпбиіне өтсек, барлық мәселе шешіледі деп арқаны кеңге салуға да болмайды. Латын әліпбиіндегі британдық ағылшындар өз

тілдерінің америка, европа құрлықтарында әр жерде әртүрлі айтылып кетпеуіне, немістер мен еврейлер жер-жерден келген өз қандастарының тілді бұзбай дұрыс меңгеруіне, француздар өз тіліне ағылшын кірме сөздерінің көп енбеуіне алаңдаушылық білдіріп, үнемі назарда ұстайды, түрлі шаралар жүргізіп, «тіл полициясын» да осы іске қосып отыр.

Сондықтан біз де әліпбиіміз өзгерген тұста мемлекеттік тілімізге бұрынғыдан да жауапкершілікпен қарап, сөз байлығымыздың белгілі ережеге сәйкес жасалуына ерекше мән берілуі керек. Сонымен қатар, төлқұжаттарымыздағы ататектерімізді де бір ізге түсіріп, «ов», «ев», «ин», «ина», «вич» деген қосымшалардың орнына мағынасы бар «тегі», «ұлы», «қызы» деген сөздерді қосу керек. Қазақ азаматтарының есімдері бұрмаланбай, шұбарланбай, мағынасымен, орфографиялық заңдылыққа бағынып жазылуы тиіс. Қазақтың қазақ екені тілінен, тегінен көрініп тұруы қажет. Еліміздің қай саласында да заңдылық сақталуы тиіс, сонда ғана елдің алға қойған мақсаттары орындалады.

---

¹ **З. Базарбаева** Рухани жаңғыру: қазақ тілінің латын әліпбиіне көшуі // Айқын газеті. 2018.

² **Д. Мыңжасарқызы** Латын әліпбиі: жаңғыру жазудан басталады // Түркістан газеті. 2018.

³ **М. Рахатқызы** Латын әліпбиіне көшу — тіліміз үшін жасалған игі қадам // Ақтөбе облыстық қоғамдық газеті. 2013.

АННОТАЦИЯ

Берілген мақалада автор мемлекеттік қазақ тілінің жазуын латын әліпбиіне көшірудің тиімділігін айта келіп, келешек ұрпаққа тілімізді табиғи қалпында жеткізу үшін, әліпбиді өзгерту барысында бұрын жіберілген қателіктерді түзеп, бұзылған тіл заңдылықтарын қалпына келтіруге, төлқұжаттарымызды бір ізге түсіріп жазуымызға мүмкіндік туып отырғандығы туралы өз ойын білдірген.

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор высказал свое мнение о том, что для того чтобы передать язык в естественном состоянии будущим поколениям, можно исправить ранее допущенные ошибки при изменении алфавита, восстановить нарушенные языковые закономерности, унифицировать наши паспорта.

ANNOTATION

In this article, the author expressed his opinion that in order to pass the language in its natural state to future generations, it is possible to correct previously made mistakes when changing the alphabet, to restore the broken linguistic patterns, to unify our passports.

Б.С. Елеусізов — Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының тәрбие жұмысы бөлімінің инспекторы, полиция аға лейтенанты

ӘОЖ 37.01

ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ЖАНДАНДЫРУ
АКТИВИЗАЦИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ
INTENSIFICATION OF EDUCATIONAL WORK

***Түйінді сөздер:** тәрбие, білім, ғылым, зерттеу, жаһандық бәсекеге қабілеттілік, деңгейді арттыру, отбасы, болашақ, құндылық, мемлекет.*

***Ключевые слова:** образование, наука, исследования, глобальная конкурентоспособность, повышение уровня, семья, будущее, ценность, государство.*

***Keywords:** education, science, research, global competitiveness, goodwill, family, future, validity, state.*

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә Назарбаевтың «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына Жолдауында жаһандық бәсекеге қабілеттілік басым бағыт ретінде атап көрсетілгені белгілі.

Бүгінгі бәсекеге қабілеттілік — білім мен ғылымды жетік меңгергеніне қарап бағаланады. Бұрынғыдай шикізаты мол, мұнайы мен алтыны көп елдер енді ғылымды мойындатқан мемлекеттердің алдында бас иетін болады. Бұл — табиғи заңдылық. Бұл туралы ата-бабаларымыз данышпандық көрегендікпен «Білекті бірді жығады, білімді мыңды жығады» деп ерте кезден-ақ айтып кеткен. Елбасы мақаласында айтылғандай: «Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді». Олай болса, қай кезде болсын, қай елді болсын алға жетелейтін баға жеткісіз құдіретті құндылықтың білім екені сөзсіз. Алайда, ұлы ойшыл данамыз Әл-Фараби тәрбиесіз берілген білімнен қауіпті нәрсе жоқ екендігін айтып кеткен. Сондықтан, білім секілді тәрбиенің де маңызы зор. Тәрбие мен білімді бір-бірінен ажыратуға болмайтынын, халықтың «тәртіпсіз ел болмайды, тәртіпке бас иген құл болмайды» деген нақыл сөзін естен шығаруға болмайды.

Тәрбие отбасынан басталады. Өкінішке қарай, қазір көптеген отбасында тәрбиеден гөрі білімге қатты мән беріліп кетті. Ал, бала кезінен үлкенді сыйлай білмейтін, кішіге қамқор бола алмайтын жасөспірім болашақта қоғамымызды алға бастап, ұлт мүддесін қорғайтын парасатты азамат, өз сәбилеріне дұрыс тәрбие бере алатын ата-ана бола ала ма? Ұрпағымыздың жақсы адам болып өсуі үшін не істеуіміз керек?

Бүгінгі бала, яғни жастар — болашақ иесі деп танитын әрқайсымыз бала тәрбиесіне немқұрайлы қарай алмасымыз анық. Кез -келген балаға отбасында ұлттық тәрбие берілмесе, ол мәңгүрт болып шығары сөзсіз. Бізге бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу үшін әлемдік деңгейдегі білімді меңгертіп қана қоймай, саналы тәрбие де беруіміз қажет. Сондықтан, жастарға берілетін білім әлемдік, ал тәрбие ұлттық болуы тиіс.

Кез-келген ұлттың ең басты міндеті — өмірін жалғастыратын салауатты саналы, сапалы ұрпақ тәрбиелеу. Оның ішінде ақылы мен парасаты мол, мәдени, ғылыми өрісін жоғары етіп тәрбиелеу қазіргі аға буынның қоғам алдындағы борышы. Жастарды жан-жақты қабілетті азамат етіп тәрбиелеп өсіруде халықтың, салт-дәстүріміздің, білім, танымымыздың рөлі зор. Қазақ халқы рухани байлыққа бай, ежелден ата-бабаларымыздың күмбірлеген күміс күйі, әсем әні, мақал-мәтелі, шешендік сөздері, айтыс өлеңдері сан ғасырлар бойы өз ұрпағын сегіз қырлы, бір сырлы, өнегелі де өнерлі адамгершілік пен ар-ожданды жоғары қойып, намысқой азамат етіп тәрбиелеп келгені тарихи шындық. Тәуелсіздік туы желбіреген егеменді еліміздің болашақ ұрпағын тәрбиелеуде, олардың бойына ізеттілік, қайырымдылық, кішіпейілділік, әдептілік, елін, жерін, Отанын сүюшілік секілді ең асыл қасиеттерді қан мен жанына сіңіруде осы ата-бабамыздың салт-дәстүр негізін ұстанудамыз. Бүгінгі таңда ғасырлар қойнауында қалыптасқан ұлттық тәрбиені, озық өнегелі, дәстүрді, адамгершілігі бар асыл қасиеттерді ұтымды пайдалану аса маңызды міндеттердің біріне айналып отырғаны даусыз, сондықтан ұлттық мәдениеттің, әдебиеттің, тілдің, халықтық педагогиканың тарихи мен болашағы да қоғамдағы жас ұрпақ тәрбиесіне байланысты.

Бала тәрбиесінің алтын бесігі — отбасы. Қазақстан Республикасы Ата заңының 9-тарауы «Отбасы» деп аталып, оның 51-бабында «Ата-аналардың немесе асырап алушыларының міндеті — балаларды асырау, тәрбиелеу, және оқыту» деп нақты көрсетілген. Ата-ана — баланың өмірлік ұстазы және тәрбиешісі. Сондықтан ата-ана өзінің баласын еңбекқор, елінің қамқоршысы азаматы етіп тәрбиелеуге міндетті. Болашақ жастарға тәлім тәрбие беруде Отанымыз отбасы мен мектепке үлкен борыш артады. Отбасы болашақ азаматтың жеке басын аяққа тұрғызып, егеменді еліміздің болашағын, негізін жасайтын іргетасы. Болашақ азаматтың отбасында алған тәрбиесі, мінезі, жақсы мен жаманды ажырата білуі, үлкендерден алған өнегесі уақыт өткен сайын берік қалыпқа түсіп, оның өмірінен үлкен орын алады.

Тамыры тереңде жатқан тарихымызға үңілер болсақ, қилы күндердің қыспағынан аман өтіп, ата-бабаларымыз армандаған асқақ арманның биігіне көтерілдік. Азаттықтың ақ таңына жеттік. Егемендік алып, еңселі ел болдық. Болашаққа бағдар алған Қазақ Елі халқының асыл мұратын, асқақ арманын бүкіл әлемге әйгілеген бір ұлы-Елбасына сенім артты. Сол бір сенім оты маздап жанып, миллиондаған кеуделерге жалын сыйлады. Мемлекет басшысы өз Жолдаулары мен Үндеулерінде: «Мен өркендеген Қазақстан — ең алдымен мемлекеті өзін қорғап, қолдайтынын, қамқорлық жасайтынын сезінетін, тиісінше елін жан жүрегімен сүйетін, өздеріне сенімді адамдар деп санаймын. Сол себепті біз бүгін жаңа, ауқымды әлеуметтік жобаларға жол ашамыз; «Қай кезде де ел үшін, жер

үшін, ұлттық намыс үшін күрескен адам оңай байлық пен дүниеге, көкірегіне жел бітіретін жалған атақ-даңққа құмартпаған ғой. Егер де шын азамат болсаң, еліңнің ұлы болсаң, еліңе жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың ұлттық жалғыз мемлекетінің нығайып көркеюі жолында жан терінді сығып жүріп еңбек ет. Жер иесі, ел иесі өзің екеніңді ойла. Бейбіт күннің әр минутын бағала, Тәуелсіздігімізді беріктеп бекіте түсуге үлес қос», — деп Қазақстан халқына, әсіресе, келешек иесі — жатарға үлкен сенім артатынын атап көрсетеді. Сондықтан бұл жаңа бастаманы іске асыру үшін, Қазақ Елінің әлемдік өркениеттен берік орын алуына лайықты үлес қосып, еңбек етуіміз қажет. Табысымызбен қатар, намысымызды да ойлап, барға қанағат ете біліп, өз еркімізге ие болып, адал өмір сүріп, адамның шынайы байлығы затта емес, ақыл-парасатта, рухани қазынада болатынын, әрдайым жадымызда ұстап, ел сеніміне лайық азамат болуға ұмтылуымыз қажет. Алдағы уақытта осы бағыттағы мақсаттарда жастар арасындағы үгіт-насихат пен тәрбие жұмысын жандандыруға бар күш-жігерімізді салуға тиіспіз.

Қорытындылай келе, Қазақтың ақиық ақыны Мағжан Жұмабаев «Жастарға» деген өлеңінде: «Арыстандай айбатты, жолбарыстай қайратты, қырандай күшті қанатты, Мен жастарға сенемін!» — деп ұрпаққа үлкен сенім артқан. Жастар жалын жүректі, өршіл намысты, биік рухты болса, ол елдің еңсесі биік болады. Болашақта еліміздің қожасы да, иесі де — бүгінгі жас буын. Егеменді еліміздің ертеңі. Сондықтан қазіргі заманауи үрдістерді ескере отырып, жастар үнемі жаңа білім көздерін іздестіруге, өзін-өзі тәрбиелеуге және қабілеттерін дамытуға, уақытқа байланысты жылдам өзгертін әлемде жаңа байланыстарды орнатуға ұмтылулары тиіс. Бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық, дәстүрімізді, әдет-ғұрыптарымызды, дінімізді, ата-бабаларымыздан қалған насихат мұраларын жастардың санасына сіңіре білу басты міндетіміз болуы қажет. Сол себепті де қоғамымызда жастар үшін барлық жақсы жағдай жасалып отыр. «Тәрбиесіз берілген білім — адамзаттың қас жауы» деген ата-бабамыз, сол мақсатта біліммен қатар тәрбиеге аса мән берілуде. Жас ұрпақты отанын, туған жерін сүйіп, оны қорғай білуге үйрету, жастардың бойына патриоттық сезім мен адамгершілік сананы қалыптастыру егеменді мемлекетімізбен әр отбасының міндеті.

ТҮЙІН

Автор жастарды тәрбиелеудің маңыздылығын сипаттайды, өйткені олар — біздің еліміздің болашағы, сондай-ақ тәрбие жұмысы бойынша әртүрлі кеңестер береді.

АННОТАЦИЯ

Автор описывает важность воспитания молодежи, так как они будущее нашей страны, а также дает различные советы по воспитательной работе.

ANNOTATION

The author describes the importance of education of young people, as they are the future of our country, and also gives various advice on educational work.

Есмамбетова Ж.М. — доцент кафедры общеобразовательных дисциплин Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева, полковник полиции

УДК 83.373

**ПРИЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИЗУЧЕНИЯ ЛЕКСИКИ
ЛЕКСИКАНЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ
METHODS OF IMPROVING THE EFFICIENCY
OF VOCABULARY LEARNING**

Ключевые слова: эффективный способ, семантизация, тренировка памяти, языковая догадка, слова, умение.

Түйінді сөздер: тиімді әдіс-тәсілдер, түсіндіру, ойды жаттықтыру, тілдік шешім, сөздер, іскерлігі.

Keywords: effective method, semantization, memory training, language guess, words, skill.

Уровень сформированности коммуникативных компетенций напрямую зависит от лексической стороны речевой деятельности. Основную трудность обучающемуся представляет овладение лексическим словарем, в котором он должен в результате усвоения приобрести определенный запас слов, и при этом научиться свободно им пользоваться. Накопление запаса слов, необходимого для практического использования любого иностранного языка как средства общения, достигается только в результате упорной повседневной работы.

Не секрет, что изучение иностранного языка, вызывает у обучающихся большой интерес. Но множество грамматических правил, большое количество лексических единиц, немалая доля речепотреблений, многие из которых не поддаются обобщению – все это негативно сказывается на изучении языка, иногда внушает страх, результатом чего является низкая коммуникативная способность. Но нельзя знать иностранный язык, не зная слов, так же, как нельзя научиться читать, не зная букв.

Для запоминания лексики очень важно активное участие всех видов памяти: зрительной, которая тренируется путем чтения и написания слов; слуховой, которая развивается при восприятии иностранного языка на слух и в процессе устной речи; моторной, участие которой связано с работой органов речи и актом письменной фиксации слов, и, наконец, логической, при помощи которой происходит полное осмысление и всестороннее продумывание усвоенного материала.

Какие приемы работы с лексикой способствуют эффективному запоминанию?

Наряду с семантизацией (введением), осуществляемой с помощью работы преподавателя, следует побуждать обучающихся к самостоятельному знакомству со словом. Сначала надо использовать все указанные возможности по тексту и если значение не прояснится, то тогда обратиться к словарю. Важной составляющей самостоятельной семантизации слов является языковая догадка. Существует

три группы подсказок языковой догадки: внутриязыковая, межъязыковая и внеязыковая. Потенциальный словарь складывается на основе слов, состоящих из знакомых словообразовательных элементов, и слов, значение которых выводимо по конверсии, при помощи понимания интернациональной лексики¹.

Не все слова запоминаются с легкостью, некоторые представляют известные трудности. Нельзя ограничиваться пониманием слова в конкретном контексте, не зная основных значений отдельного слова как самостоятельной словарной единицы. Например, английское слово «*law*», которое означает *закон, юридический*, в конкретном контексте всегда будет иметь только одно значение. В предложении «*I study at the Law Institute*» (Я учусь в юридическом институте) *law* имеет значение *юридический*, а в предложении «*The law is on our side*» (Закон на нашей стороне) *law* имеет значение *закон*.

Данный пример наглядно показывает, что запоминание слова только в значении одного определенного контекста является недостаточным и может лишить их понимания этого же слова в другом контексте.

Необходимо приучать обучающихся запоминать слова по принципу тематической связи (введение собирательных слов с помощью слов с конкретными значениями). Сгруппированные по тематическому принципу слова, запоминаются легче и усваиваются более прочно, чем слова, не объединенные тематическим единством.

Эффективной будет являться и такая работа, как запоминание знакомых слов по темам: например, «Внешность человека», «Охрана общественного порядка», «Деятельность миграционной полиции» и др. с последующей проверкой по своему словарю, полностью ли усвоены все слова на данную тему.

Так же эффективным способом закрепления слов в памяти является расположение их по принципу сходства или противоположности. Например, подбор синонимов: *to fire, to shoot*, антонимов: *long – shot*. Слова, расположенные по принципу сходства или противоположности, легче запоминаются, а значение антонимов и синонимов расширяют языковой диапазон.

Но, как известно, запоминание слов достигается лишь путем систематической тренировки различных видов памяти, а это требует разнообразных устных и письменных лексических упражнений.

Установлено, что усвоение новых слов достигается лишь после того, как обучающиеся употребят их в различных упражнениях не менее шести-восьми раз.

По закреплению изучаемой лексики и развития навыков устной речи предлагаются тренировочные упражнения на базе работы с текстом, такие как:

Найдите в тексте слова, относящиеся к данной теме.

Сгруппируйте слова по указанному признаку.

Вставьте слова, подходящие по смыслу.

Сгруппируйте слова по аналогии (например, однотипное управление глаголов, образование сложных слов и словосочетаний).

Найдите слова (подберите по памяти) антонимы к словам, данным на доске.

Догадайтесь о значении слов, сходных с русскими, и проверьте точность догадки по словарю.

Найдите услышанное слово в тексте.

Найдите в тексте сочетания с указанным словом.

Выпишите из текста слова по определенным признакам (с префиксами, суффиксами, сложные слова).

Запишите слова из текста под диктовку.

Замените один из членов предложения приведенными словами².

Весьма ценным методом самостоятельной работы обучающихся над лексикой является так называемый обратный перевод. Этот тип упражнений ценен тем, что в нем сталкиваются различные трудности и для их разрешения требуется активная самостоятельная деятельность обучающихся.

Прививая таким образом интерес и вкус к самостоятельной работе над лексикой, необходимо обеспечить понимание того, что слова, являясь лишь строительным материалом для языка, могут выражать законченную мысль лишь при помощи средств грамматики, которая вместе с основным словарным запасом составляет его основу, сущность его специфики. Из этого следует, что, работая над лексикой, обучающиеся должны правильно использовать правила изменения слов и правила соединения слов в предложении.

Таким образом, в результате систематической и правильно организованной работы по изучению лексики обучающиеся приобретают необходимый запас слов и умение им пользоваться.

---

¹ *Аймукатова А.Т.* Использование инновационных технологий в обучении языкам. — Актобе, 2016. С. 157.

² *Маслыко Е.А., Бабинская П.К.* Настольная книга преподавателя иностранного языка. — Минск: «Вышэйшая школа», 2006.

АННОТАЦИЯ

В статье автор рассматривает приемы работы с лексикой, способствующие эффективному запоминанию.

ТҮЙІН

Мақалада автор есте сактаудың дағдысын, лексикамен жұмыс істеудің түрлерін қарастырады.

ANNOTATION

The article deals with the types of work with vocabulary promoting effective memorization.

Избас Р.С. — заместитель начальника кафедры административного права и административной деятельности ОВД Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева, майор полиции

УДК 37

**СРЕДСТВА МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ КАК ФАКТОР
ДЕСТРУКТИВНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ
БҰҚАРАЛЫҚ АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛ-
МАҒАНДАРҒА ДЕСТРУКТИВТІ ЫҚПАЛЫ
MASS MEDIA AS A FACTOR OF DESTRUCTIVE
INFLUENCE ON MINORS**

***Ключевые слова:** деструктивное влияние, несовершеннолетний, средства массовых информационных, казахстанское общество, религия, конфессия, учение, сфера деятельности.*

***Түйінді сөздер:** деструктивтік ықпал, кәмелетке толмаған, бұқаралық ақпарат құралы, Қазақстандық қоғам, дін, конфессия, қызмет аясында.*

***Keywords:** destructive influence, a minor, means of mass information, the Kazakh society, religion, denomination, doctrine, the scope of activities.*

Казахстан — это уникальное государство, где на протяжении многих веков мирно существуют и культурно развиваются представители самых разных религиозных конфессий. Казахская модель общенационального единства и согласия позволяет мирно сосуществовать и тесно взаимодействовать различным конфессиям. В условиях возрастания религиозного экстремизма и проникновения чуждых для нашего общества религиозных учений требуется принятие определённых мер в религиозной сфере.

Сегодня наметилась тенденция увеличения религиозности населения, где молодежь, которая несведуща в религии, все чаще обращается к ее учениям. В особой степени это проявляется отдельными учениками требований ношения школьной формы одежды с отдельными запрещенными элементами, то есть платками. Зафиксированы случаи пропусков по отдельным дням недели занятий в общеобразовательных организациях, а также отказа изучать отдельные предметы учащимися, чьи родители придерживаются крайних религиозных взглядов. Все чаще молодые люди стали заключать брачный союз вне отделов регистрации актов гражданского состояния. Повсеместно пропагандируется отход от светских принципов.

Основным фактором деструктивного влияния на подрастающее поколение являются средства массовой информации через социальные сети¹. Сегодня мало кто будет оспаривать его деструктивное влияние, например, на телезрителей, так как на экране с каждым днем демонстрируется все больше и больше сцен насилия, агрессии, траурных событий, катастроф, убийств, несчастных случаев, жертв и их плачущих родственников. Усиление внимания к этой проблеме не случайно.

Идет массированное информационное воздействие деструктивной религиозной идеологии, что в корне деформирует общественное сознание, граждане перестают доверять государству, искажаются чувства патриотизма, утрачиваются ценностные качества этических норм поведения в обществе, рушатся семьи².

Подобные действия создают благоприятную почву для вербовки несовершеннолетних в ряды террористов и экстремистов.

По информации областного управления образования Актыбинской области в регионе в 2-х семьях воспитывается 4 несовершеннолетних, вернувшихся из зон конфликта.

В городе Актобе с несовершеннолетними, прибывшими из зон конфликта, осуществляют работу по социальной реабилитации информационно-аналитический центры КГУ «Ансар», общественный фонд «Право», социальный центр «Шанс».

Центр социально-психологической, правовой помощи несовершеннолетним лицам «Шанс» Актыбинской области представляет правовые, психологические, социальные, образовательные услуги:

- пострадавшим от нетрадиционных религиозных течений, находящимся в конфликте с законом;
- ставшим жертвами или свидетелями преступлений;
- родители которых осуждены или отбывают наказание.

Услуги данным центром предоставляются бесплатно, данный центр ОФ «Право» функционирует при поддержке Комитета по охране прав детей Министерства образования и науки Республики Казахстан.

В целях изучения причин и условий вовлечения несовершеннолетних в деструктивные течения было проведено социологическое исследование.

В опросе приняло 98 представителей общеобразовательных учебных заведений г. Актобе (№ 9, 35, 37,51, 56).

Соотнесение полученных эмпирических результатов с научно-теоретическими взглядами на проблему деструктивного влияния на несовершеннолетних позволяет сделать определенные выводы:

1) в казахстанском обществе активно продолжают работать экстремистские движения религиозной направленности, которые негативным образом влияют на несовершеннолетних. Так, 100% опрошенных считают, что в регионе наиболее активно себя проявляют «Братья-мусульмане» и «Хизб- ут Тахрир»;

2) полученные в ходе мониторинга данные указывают на то, что деструктивные религиозно-экстремистские организации внушают ложные идеалы несовершеннолетним и целенаправленно формируют неприязнь к ближнему социальному окружению (школа, учителя, одноклассники, друзья);

3) некоторые теоретические умозаключения в свете данного мониторинга кажутся нам недопустимыми. Во-первых, тревогу вызывает то, что на поведение в значительной степени влияют подстрекательство к самоповреждающему поведению (вплоть до суицида) — 45%; другое – 15%;

4) опрос педагогов наглядно показал, что все общеобразовательные учреждения, где проводился мониторинг, включаются в работу по выявлению случаев деструктивного психологического воздействия на подростков через родителей и на основе информации от учащихся.

5) результаты проведенного исследования показали, подавляющее большинство учителей, (74,3%) указали на то, что взаимодействие по линии работы с подростками, подвергшимися деструктивному воздействию со стороны религиозно-экстремистских и террористических организаций, осуществляется в основном с родительской общественностью;

6) утвердительно «Да» ответили все опрашиваемые на вопрос «Создана ли в Вашем регионе комиссия, занимающаяся комплексным решением вопроса ресоциализации подростков, подвергшихся деструктивным психологическим воздействиям»;

7) 74,3% респондентов считают, что в современном обществе человеку необходима культура информационной безопасности;

8) негативной и разрушающей информацией 74,3% опрошенных считают информацию о терроре, криминале и насилии, 24% — о природных и техногенных катастрофах и 1,7% — информацию о повышении цен и налогов;

9) в качестве защиты от негативной информации 14% респондентов предлагают отключить СМИ, предоставляющие такую информацию, 76,6% выбирают сознательное, волевое абстрагирование и 11,4% предлагают запретить трансляцию такой информации в дневное время;

10) 87% опрошенных считают, что государство должно усилить цензуру в СМИ для защиты своих граждан от негативной информации, 11% высказались против этого и 2% не смогли ответить на вопрос;

11) кроме того, анкетированным задавались такие вопросы как, например, считают ли они, что негативная информация воздействует на поведение и психику личности и можно ли манипулировать сознанием несовершеннолетнего. 95,0% респондентов согласились с негативным воздействием на психику человека;

12) 94,4% считают, что с помощью информации можно манипулировать сознанием несовершеннолетних, что становится источником и средством доставки в сознание людей разнообразных социально-стрессовых воздействий;

13) по вопросу «Какие психолого-педагогические условия необходимо создать в образовательной организации для успешной ресоциализации подростков, подвергшихся деструктивным воздействиям со стороны религиозно-экстремистской и террористической идеологии?» 80% ответили, что необходимо формировать компетентность всех сотрудников образовательных организаций и 18% указали на необходимость тесного взаимодействия с родительской общественностью.

Говоря о телевидении и средствах массовой информации становится очевидным, что это основные источники деструктивного влияния на сознание несовершеннолетних.

Проведенное анкетирование позволило сделать основной вывод, что средства массовой информации способны деструктивно оказывать влияние на сознание несовершеннолетних.

Учитывая данные факты, можно сказать, что основные усилия государства должны быть сосредоточены на создании информационно-просветительских программ, направленных на формирование иммунитета несовершеннолетних к деструктивному воздействию. Вопросы о религии в Республике Казахстан должны освещаться только разрешенными средствами массовой информации.

---

¹ Влияние СМИ на молодежь // georgovic.ya.ru/replies.xml?item_no=6&ncrnd=8836.

² *Силласте Г.Г.* Влияние СМИ на жизненные планы молодежи // Социологические исследования. — 2004. — № 12. — С. 95-102.

АННОТАЦИЯ

В статье автор указывает на деструктивное влияние средств массовой информации на несовершеннолетних.

ТҮЙІН

Бұл мақалада автор бұқаралық ақпарат құралдарын кәмелетке толмағандарға деструктивті ықпал ету тұрғысынан көрсеткен.

ANNOTATION

In the article the author points out the destructive influence of mass media on minors.

Избасов М.О. — старший преподаватель кафедры административного права и административной деятельности ОВД Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букембаева, подполковник полиции

УДК 343

ОСОБЕННОСТИ ПРОФИЛАКТИКИ БОРЬБЫ С ЭКСТРЕМИЗМОМ И ТЕРРОРИЗМОМ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР АРАСЫНДА ЭКСТРЕМИЗМ МЕН ТЕРРОРИЗМГЕ ҚАРСЫ КҮРЕСТІҢ АЛДЫН АЛУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

FEATURES OF PREVENTION OF FIGHT AGAINST EXTREMISM AND TERRORISM AMONG MINORS

Ключевые слова: деструктивность, несовершеннолетние, правонарушения, подростки, преступность, профилактика, воспитание, экстремизм, терроризм, борьба.

Түйінді сөздер: деструктивтілік, кәмелетке толмағандар, құқық бұзушылық, жас-өспірімдер, қылмыс, алдын алу, тәрбиелеу, экстремизм, терроризм, күрес.

Keywords: destructiveness, minors, offenses, teenagers, crime, prevention, education, extremism, terrorism, fight.

В настоящее время на этапе своего развития казахстанское общество, как и любой другой социум бывшего советского союза, терпит деформацию системы общественных взглядов и ценностей, это связано с коренными изменениями, которые повлияли на экономическое развитие и социальную жизнь. Также на отношения и взгляды на жизнь казахстанского общества значительную роль внесло формирование капиталистических, рыночных отношений, вследствие которого привело к бедноте большую часть населения, разграничения между состоятельными слоями населения и семьями, которые просто существуют и к другим отрицательным последствиям в условиях проводимой реформы в экономической, политической, культурной и иной сферах. Эти все обстоятельства повлияли на возрастание напряженности, как в межличностных, так и в межнациональных отношениях. Это особенно проявляется в последнем случае, она стала сопровождаться межэтническими конфликтами, основаниями которых, на первый взгляд, стали социально-бытовые и общеуголовные причины, и это сказалось на результаты расчленения сложившихся моральных устоев бывшего советского строя. Связи с чем на территории Казахстана свою деятельность начали экстремистские и террористические группы, целью которых является дестабилизация обстановки в государстве и попытка воплотить свои планы в жизнь. В связи с чем большому распространению экстремизма в основном, способствуют: социально-экономические кризисы, потеря веры населения в хорошее будущее, а также ряд других причин. В этих условиях радикальные, крайние меры противодействия могут стать для группы лиц и организаций единственной возможностью реально повлиять на социальную обстановку на определенной территории.

Распространение в Казахстане экстремизма и терроризма (в первую очередь, исламского) явилось одной из основных угроз национальной безопасности страны. Вышеуказанные факторы привлекли к себе большое внимание, как общества, так и государства, в первую очередь, в лице правоохранительных структур, задачами которых является противодействие данным противоправным деяниям. Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев в своих посланиях народу и в выступлениях постоянно требует от силовых органов страны повышения эффективности борьбы с экстремистскими и террористическими проявлениями¹. Это особенно актуально в связи с тем, что более 400 граждан нашей страны принимают участие в военных действиях в Сирии и Ираке на стороне ИГИЛ. В данном случае необходимо выделить, что многие из вышеперечисленных лиц уехали с семьями, где есть малолетние и несовершеннолетние дети в возрасте 12-17 лет. Где у подрастающего поколения формируются взгляды на натиск культа насилия и национализма. Под этим давлением вырастают несколько поколений казахстанцев. Несовершеннолетние будучи не опытными и не обладая твердыми моральными и духовными ориентирами в жизни, видя и слыша от окружающих искаженное представление о духовных, общечеловеческих ценностях, как правило, становятся легкой добычей адептов экстремизма.

Если говорить о несовершеннолетних граждан Казахстана, принимающих участие в боевых действиях в Сирии и Ираке, необходимо отметить, что их повышенная общественная опасность заключается в том, что они, получив боевой опыт,

современно могут использовать свои навыки и опыт вернуться в нашу страну и стать лидерами и командовать террористическими группами и экстремистскими организациями. В настоящее время это обстоятельство побудило законодателя рассмотреть вопрос о лишении гражданства данной категории лиц.

Надо выделить, что экстремизм и терроризм в Казахстане искусственно навязывается и поддерживается организованной преступностью (в том числе транснациональной) и коррумпированными элитами. С их помощью в основе постоянного возбуждения нетерпимости, враждебности и агрессии между гражданами, социальными группами, общественными и политическими движениями, приверженным разным культурам, вероисповеданиям и менталитетам, которые хотят получить финансовые интересы, выгоды и обеспечить безопасность их личной власти и благополучие их ставленников.

Для конкретного противодействия экстремизму и терроризму, а также для проведения профилактических мероприятий в обществе (в первую очередь среди несовершеннолетних) необходимо, углубленно знать сущность и проблемы этих явлений. Наряду с этим, дать общее понятие «экстремизма» сложно в связи с многообразием его проявления.

Учитывая что под экстремизм может попасть определенная часть лиц, которая потеряла веру на дальнейшую жизнь и неуравновешенные люди, это конечно лица подросткового возраста, а также организаций, которые преследуют отдельные цели и задачи, использующих их в качестве тактики своей политической борьбы.

Всем известно, что до 70 процентов участников группировок экстремистской направленности составляют лица в возрасте от 13 до 19 лет. Это происходит, на наш взгляд, потому, что именно в данном возрасте несовершеннолетние и молодежь наиболее подвергнуты влиянию социально, отрицательно настроенных адептов от экстремизма. Со временем уже в старшем возрасте экстремистские взгляды у них становятся крепче и они уже сами становятся носителями и распространителями радикальных идей. Связи с этим одним из важных направлений профилактической работы государственных органов, в том числе правоохранительных является предупреждение экстремизма среди несовершеннолетних и в молодежной среде. Вместе с тем, трудность реализации превентивных мер противодействия экстремизму заключается в том, что он в большинстве случаев воспринимается гражданами как вполне допустимый инструмент политического противостояния, в отличие от его радикальной формы обострения – терроризма, который отвергается обществом.

Наряду с государственными органами, в преодолении деструктивных идей экстремизма, в том числе религиозного, важную роль играет семья, учителя, религиозные общины, общественные организаций, в первую очередь конечно среди несовершеннолетних и молодежи, и т.д. Иными словами жизненно важна консолидация всех здоровых сил общества для противодействия указанным преступным проявлениям. Связи с этим, необходимо воссоздавать систему воспитания молодежи, привития ей иммунитета к экстремизму, терроризму, национализму, религиозной нетерпимости. Необходимо разработать и принять национальную программу по воспитанию детей и молодежи, по организации их досуга и реализации

иных мероприятий, направленных на формирование у несовершеннолетних граждан Казахстана здоровых, социально значимых взглядов, идей и т.д.².

Поэтому здесь необходимо отметить огромную роль семьи в формировании личности молодого поколения. Экономические кризисы, безработица, неуверенность в будущем, алкоголизм и наркомания увеличивает рост количества неполных, неблагополучных семей, числу беспризорных детей. Разрушение семьи (более 50 процентов семей расторгают брак после одного года совместного проживания – сноски автора) дает толчок несовершеннолетним, обделенным родительским теплом и вниманием, озлобленным безразличием и равнодушием общества, пополнять ряды криминала, в том числе экстремистов.

Последние происшествия последних лет в Актюбинской, Атырауской, Джамбульской и в других областях создают реальную угрозу для национальной безопасности страны в настоящее время. Проповедники нетрадиционного для мусульман Казахстана течения ислама — «салафизма» — «ваххабизма», лидеры и идеологи салафитского (ваххабитского) течения работу среди молодежи считают одним из главных направлений своей деятельности, целью которой является дестабилизация обстановки в казахстанском обществе, разрушение институтов власти светского государства и т.д. Конечная цель противоправной деятельности этих деструктивных элементов – строительство «чистого государства» на мусульманской (ваххабитской) основе. Совершенно очевидно, что поведение адептов исламского экстремизма и их сторонников, мотивированное указанными идеями, имеет строгую ориентацию, направленную против лиц, проповедующих иную религию или являющихся, что еще более опасно, атеистами³.

Внешними формами проявления религиозного экстремизма и терроризма выступают нелегитимные, насильственные, разрушительные, агрессивные действия носителя конкретных религиозных убеждений по отношению не только к другим, инаковерующим людям, но и к себе самому, т. е. различные способы самовредительства, вплоть до самоуничтожения. Но за готовностью экстремиста преследовать и физически уничтожать оппонентов зачастую скрывается страх этого религиозного субъекта перед враждебным внешним миром и иноверцами. За некритичной убежденностью и сомнением, «гордыней» верующего-экстремиста таится, по сути, фактическое неверие и во всемогущество Бога, и в самого себя.

Необходимо выделить, что наиболее слабой для проникновения идей экстремизма, в том числе и исламского, являются ученики школ и колледжей с ещё не сформировавшейся и легко поддающейся влиянию извне психикой. Образцами могут быть факты распространения криминальной субкультуры в стенах данных учебных заведений. Среди учащихся бытовал «культ кулака»: более сильный терроризовал более слабого. Посредством угроз возможного применения насилия или применение такового представители криминала принуждали школьников вносить денежные взносы в «общак» для оказания помощи лицам, находящимся в местах лишения свободы (такие факты наблюдались в Джамбульской, Южно-Казахстанской, Акмолинской и других областях). Наряду с этим, в учебных заведениях имели место агрессивные, насильственные религиозные убеждения по отношению к лицам иной национальности и вероисповедания. В этой связи, на наш взгляд,

является ошибочным предоставление права открытия школ, лицеев и других учебных заведений представителям религиозных конфессий иностранных государств. Учителя и преподаватели вышеуказанных лицеев и школ всеми правдами и неправдами поощряли учеников, конкретно соблюдавших религиозные обряды, а также пропаганду преимущества государственного устройства стран-организаторов данных учебных заведений.

Экстремизм и терроризм, в том числе исламский, среди несовершеннолетних и молодежи отличается фанатичностью, беспрекословным выполнением всех приказов, правомерность которых не только не ставится под сомнение, но и не обсуждается, а также низким профессионализмом и отсутствием большого опыта экстремистской деятельности. Группировки несовершеннолетних экстремистов образуются в основном вокруг обеспеченных общественных и иных объединений, включающих в себя более взрослых состав участников.

Отличительными чертами современного экстремизма и терроризма среди несовершеннолетних являются: быстро развивающаяся организованность, тесная взаимосвязь идей и целей, сплоченность группировок, формирование в них идеологических уставов, разнообразие методов достижения поставленных целей, с использованием новейших информационных технологий, социальных сетей, усиления мер конспирации.

Таким образом, вышесказанное позволяет сделать следующие выводы:

1. Необходимо принять Государственную программу по проведению воспитательной работы среди несовершеннолетних и молодежи, где предусмотреть мероприятия по реализации комплекса мер по профилактике экстремизма и терроризма среди молодежи, а также социальной реабилитации указанных категории лиц, оказавшихся в сфере уголовного судопроизводства.

2. Профилактика экстремистской и террористической деятельности должна осуществляться по выявлению, предупреждению и пресечению экстремистской и террористической деятельности религиозных и иных общественных объединений, других организаций, а также физических лиц.

3. К превентивной деятельности против экстремизма и терроризма следует привлечь институты гражданского общества, средства массовой информации, видных общественных и государственных деятелей, а также представителей основных религиозных конфессий.

4. Для реализации требования Конституции Республики Казахстан о развитии светского государства, каковым провозгласила себя наша страна, активно проводить атеистическую пропаганду среди населения, в первую очередь, среди несовершеннолетних.

---

¹ Послание Президента РК Н.А. Назарбаева народу Казахстана Стратегия «Казахстан – 2050» «Новый политический курс состоявшегося государства» прозвучало в канун Дня Независимости. Стратегия «Казахстан — 2030», принятая в конце 90-тых годов, практически выполнена, отдельные задачи - на стадии завершения. Теперь перед народом Казахстана стоят новые цели, рассчитанные до 2050 года // www.akorda.kz.

2 Закон Республики Казахстан от 13.07.1999 г. № 416-І «О противодействии терроризму». (с изменениями и дополнениями на 01.01.2018 г.) // online.zakon.kz.

---

³ Закон Республики Казахстан от 18.02.2005 г. № 31-III «О противодействии экстремизму». (с изменениями и дополнениями на 28.12.2016 г.) // online.zakon.kz.

АННОТАЦИЯ

Особенности профилактики и борьбы с экстремизмом и терроризмом среди несовершеннолетних за последние годы приобретают угрожающие и всеобъемлющие размеры, и это вызывает экстренную необходимость для принятия мер реформирования и совершенствования существующего законодательства о несовершеннолетних, разработки социальных программ по воспитательной работе с несовершеннолетними, реформирования и внедрения новых видов социальных служб, занимающихся проблемами молодежи.

ТҮЙІН

Кәмелетке толмағандар арасындағы экстремизм және терроризмге қарсы күресу ерекшеліктері, соңғы жылдары қатер төндіретін және жан-жақты сипатқа ие болып отыр, бұл кәмелетке толмағандар туралы заңнаманы реформалау және жетілдіру, кәмелетке толмағандармен тәрбие жұмысының әлеуметтік бағдарламаларын әзірлеу, жастар мәселелерімен айналысатын әлеуметтік қызметтердің жаңа түрлерін реформалау және енгізу бойынша шараларды қабылдаудың шұғыл қажеттілігін туғызады.

ANNOTATION

Features of prevention and combating extremism and terrorism among minors in recent years have become threatening and comprehensive, and this is an urgent need for measures to reform and improve the existing legislation on minors, the development of social programs for educational work with minors, reform and the introduction of new types of social services dealing with youth issues.

Жармаганбетова К.Т. — старший преподаватель Актюбинского университета имени С.Башиева, магистр юридических наук

УДК 343

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА И КОНТРОЛЬ ЗАЩИТЫ
ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В РК**

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАР-
ДЫҢ НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ БАЗАСЫ
ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ АҚПАРАТТЫҚ
ҚАУІПСІЗДІГІН ҚОРҒАУДЫ БАҚЫЛАУ**

**REGULATORY AND CONTROL PROTECTION OF INFORMATION SE-
CURITY OF MINORS IN KAZAKHSTAN**

Ключевые слова: информационная безопасность, закон, интернет-ресурсы, защита, правонарушение, информационная продукция.

Түйінді сөздер: ақпараттық қауіпсіздік, заң, интернет-ресурс, қорғаныс, құқық, ақпарат өнімі.

Keywords: information security, law, Internet resources, protection, offense, information products.

Массовые коммуникации являются в настоящее время важнейшим инструментом регуляции общественных отношений, а также фактором социализации и развития личности. Воздействие массовых коммуникаций охватывает все слои населения, включая еще не родившихся младенцев, которые уже внутриутробно «слушают» сериалы и новости вместе со своей мамой. Как может отразиться это воздействие на человечестве? С развитием информационных технологий этот вопрос встает все острее. Уже сейчас ученые отмечают изменения у молодого поколения не только на психологическом, но даже на физиологическом уровне — например, изменения восприятия музыки под воздействием электронной музыки.

Актуальность обозначенной темы также заключается в том, что политика Казахстана в сфере обеспечения информационной безопасности несовершеннолетних является неотъемлемой составной частью общей политики государства в отношении детей, определяется ее направленностью, тактикой и стратегией¹.

Для осуществления информационной безопасности детей в Казахстане также принят ряд законов и подзаконных актов. Это Конституция РК, Закон Республики Казахстан от 8 августа 2002 года «О правах ребенка в Республике Казахстан», а также Закон Республики Казахстан от 02.07.2018 года «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию».

Данные законодательные акты регулируют отношения, возникающие в связи с реализацией основных прав и законных интересов ребенка, гарантированных Конституцией Республики Казахстан, исходя из принципов приоритетности под-

готовки детей к полноценной жизни в обществе, развития у них общественно значимой и творческой активности, воспитания в них высоких нравственных качеств, патриотизма и гражданственности, формирования национального самосознания на основе общечеловеческих ценностей мировой цивилизации.

Закон Республики Казахстан «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию» устанавливает правила медиа-безопасности детей при обороте на территории Казахстана продукции СМИ, печатной, аудиовизуальной продукции на любых видах носителей, программ для компьютеров и баз данных, а также информации, размещаемой в информационно-телекоммуникационных сетях и сетях подвижной радиотелефонной связи.

Закон определяет информационную безопасность детей как состояние защищенности, при котором отсутствует риск, связанный с причинением информацией (в том числе распространяемой в сети Интернет) вреда их здоровью, физическому, психическому, духовному и нравственному развитию².

Закон разделяет информацию на 2 категории:

1. Информация, причиняющая вред здоровью и развитию детей:

1) запрещенная Конституцией и законами Республики Казахстан;

2) запрещенная для детей настоящим Законом;

3) ограниченная для детей определенных возрастных групп законами Республики Казахстан.

2. К запрещенной для детей информации относится информация:

1) побуждающая детей к совершению действий, представляющих угрозу их жизни и (или) здоровью, в том числе к суициду;

2) провоцирующая детей на антиобщественные и противоправные действия;

3) содержащая специальный сексуально-эротический характер;

4) содержащая описание и (или) изображение сексуального насилия;

5) содержащая ненормативную лексику;

6) распространение которой среди детей запрещено иными законами Республики Казахстан.

В соответствии с видами этой информации осуществляется возрастная классификация по следующим категориям:

1) «до 6 лет» — информационная продукция для детей, не достигших шести лет;

2) «с 6 лет» — информационная продукция для детей, достигших шести лет;

3) «с 12 лет» — информационная продукция для детей, достигших двенадцати лет;

4) «с 14 лет» — информационная продукция для детей, достигших четырнадцати лет;

5) «с 16 лет» — информационная продукция для детей, достигших шестнадцати лет;

6) «с 18 лет» — информационная продукция, содержащая информацию, запрещенную для детей.

К информационной продукции возрастной категории «до 6 лет» относится информационная продукция, содержащая оправданные жанром и (или) сюжетом эпизодические описания и (или) изображения без натуралистических описаний и (или) изображений физического и (или) психического, и (или) психологического насилия, при условии, что в информационной продукции содержатся идея торжества добра над злом, сострадание к жертве и (или) осуждение насилия.

К информационной продукции возрастной категории «с 6 лет» относятся информационная продукция, предусмотренная статьей 10 Закона, а также информационная продукция, не содержащая описания и (или) изображения несчастных случаев, аварий, катастроф, смерти и их последствий, вызывающих у детей страх, панику или ужас, а также унижающих человеческое достоинство.

К информационной продукции возрастной категории «с 12 лет» относятся информационная продукция, предусмотренная статьей 11 Закона «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», а также информационная продукция, содержащая описания и (или) изображения несчастных случаев, аварий, катастроф, ненасильственной смерти без описания и (или) изображения их последствий, которые могут вызвать у детей страх, панику или ужас.

К информационной продукции возрастной категории «с 14 лет» относятся информационная продукция, предусмотренная статьей 12 Закона «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», а также информационная продукция, содержащая оправданные жанром и (или) сюжетом:

1) эпизодические описания и (или) изображения наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов и прекурсоров, табачных изделий, алкогольной продукции с напоминанием об опасности их потребления, порицающие влечение к ним как провоцирующие антиобщественные и противоправные действия;

2) эпизодические описания и (или) изображения без натуралистических описаний и (или) изображений смерти человека вследствие применения силы на пути защиты прав человека и законных интересов общества и государства.

К информационной продукции возрастной категории «с 16 лет» относятся информационная продукция, предусмотренная статьей Закона «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», а также информационная продукция, содержащая оправданные жанром и (или) сюжетом:

1) эпизодические описания и (или) изображения сюжетов суицида и (или) убийства человека, которые вызывают чувство сострадания к жертвам и осуждение жестокости и насилия;

2) эпизодические описания и (или) изображения сексуальных отношений людей, за исключением описания и (или) изображения действий сексуального характера.

Классифицировать информационную продукцию может как производитель, так и ее распространитель.

Каждый выпуск периодического печатного издания, каждая копия аудио-, видео- или кинохроникальной программы должны содержать знак информационной

продукции, а при демонстрации кинохроникальных программ и при каждом выходе в эфир радиопрограмм, телепрограмм они должны сопровождаться сообщением об ограничении их распространения.

Указанный знак также размещается на афишах и иных объявлениях о проведении зрелищного мероприятия, а также на входных билетах, приглашениях и иных документах, предоставляющих право его посещения.

Кроме того, законом устанавливается время трансляции в радио и теле эфире программ, содержащих информацию, ограниченную или запрещенной для детей.

Знак возрастной категории наносится на информационную продукцию или указывается на ней распространителем путем обозначения:

1) «до 6 лет» - знака «6-» в ромбе и (или) текстового предупреждения в виде словосочетания «для детей, не достигших шести лет»;

2) «с 6 лет» - знака «6+» в ромбе и (или) текстового предупреждения в виде словосочетания «для детей, достигших шести лет»;

3) «с 12 лет» - знака «12+» в ромбе и (или) текстового предупреждения в виде словосочетания «для детей, достигших двенадцати лет»;

4) «с 14 лет» - знака «14+» в ромбе и (или) текстового предупреждения в виде словосочетания «для детей, достигших четырнадцати лет»;

5) «с 16 лет» - знака «16+» в ромбе и (или) текстового предупреждения в виде словосочетания «для детей, достигших шестнадцати лет»;

6) «с 18 лет» - знака «18+» в ромбе и (или) текстового предупреждения в виде словосочетания «запрещено для детей».

Распространение информационной продукции без знака возрастной категории на территории Республики Казахстан не допускается, за исключением:

1) информационных, развлекательных и спортивных теле-, радиопрограмм, транслируемых в прямом эфире;

2) печатных изданий, специализирующихся на распространении информации общественно-политического характера;

3) новостных, информационно-аналитических, общественно-политических телепрограмм;

4) информационной продукции, распространяемой посредством радиовещания;

5) рекламы;

6) интернет-ресурсов, кроме сетевых изданий.

Контроль за оборотом информационной продукции осуществляется государственными органами: министерство оборонной и аэрокосмической промышленности РК (его территориальные органы), комитет информационной безопасности, прокуратура РК, комитет национальной безопасности РК, министерство внутренних дел РК (его территориальные органы), министерство информации и коммуникаций РК (его территориальные органы), министерство культуры и спорта, Антимонопольный комитет РК. А также общественными: зарегистрированные в установленном законом порядке общественные объединения и иные некоммерческие организации в соответствии с их уставами, а также граждане РК.

Ответственность за правонарушения в сфере информационной безопасности это административная : ст.133-134, ст.451-456-2, КОАП РК. и уголовная (статья 312 «Изготовление и оборот материалов или предметов с порнографическими изображениями несовершеннолетних либо их привлечение для участия в зрелищных мероприятиях порнографического характера», статья 313 «Незаконное распространение произведений, пропагандирующих культ жестокости и насилия» УК РК).

За 8 месяцев 2018 года на территории Республики Казахстана было возбуждено 5 уголовных дел по статье 312 УК РК и 1 уголовное дело по ст.313 УК РК.

При этом на практике как происходит защита детей от информации. Основной поток – информация, распространяемая в сети Интернет. Со стороны государства за счет бюджета проводится финансирование мероприятий, направленных на установление системы контентной фильтрации на компьютеры, к которым имеют доступ дети в школах, колледжах, техникумах, а также в библиотеках. В домашних условиях родители самостоятельно должны позаботиться об информационной безопасности своих детей.

Проект «Белый каталог сайтов» создали в Казахстане для защиты детей в Интернете. Презентация проекта, направленного на обеспечение детей и подростков к безопасному доступу к Сети, состоялась на пресс-конференции в службе центральных коммуникаций. провайдеры предоставляют услугу «Белый каталог сайтов» пользователям, желающим, чтобы их дети имели доступ только к сайтам, содержание которых не нанесет вреда. В казахстанский «белый каталог» включено 3556 сайтов: 549 казахстанских сайтов и 3007 — зарубежных. С 1 декабря 2017 года проект стартовал в пилотном режиме в образовательных учреждениях страны.

По тематике и содержанию интернет-ресурсы соответствуют воспитательным потребностям, а также полноценному психическому, нравственному и физическому развитию детей. Сайты «белого каталога» подразделены на тематические категории — «наука и образование», «культура и искусство», «игры и развлечения», «музыка», «кино», «телевидение», литература», «природа», «человек», «общество», «спорт и туризм».

Другой важной составляющей защиты детей от негативной информации является контрпропаганда экстремизма и терроризма, в том числе в Глобальной сети. Не имеющая жизненного опыта и знаний молодежь подвержена риску оказаться под влиянием внутренних и внешних деструктивных сил, рекрутирующих молодежь для реализации своих политических целей. Проникновение в молодежную среду экстремистских взглядов и идей, провоцирование молодежи на противоправные действия способны нарушить межэтническое, межкультурное и межконфессиональное согласие в обществе.

Ярким примером того, что данная мера необходима являются недавние трагические события в городе Керчи.

Поэтому в средствах массовой информации и социальных сетях необходимо ужесточить контроль размещения материалов, выпуск радио-телепрограмм. Про-

изводить глубокий мониторинг интернет-ресурсов. Только за 2016 год Генеральной прокуратурой в Министерство информации и коммуникаций было внесено 7 предписаний о принятии мер по временному приостановлению доступа к 33 материалам интернет-ресурсов. Блокировано 95 ссылок, где содержалась пропаганда экстремизма и терроризма. Конечно, всем понятно, что ни одно государство не может справиться с терроризмом, в том числе с пропагандой радикализма в Интернете в одиночку. Каждый из нас является членом информационного общества и несет ответственность за будущее молодого поколения. Поэтому необходимо выработать такие меры, которые могли бы максимально обезопасить информационную среду для детей. Важной выступает согласованная работа различных социальных институтов, связанных с воспитанием и социализацией несовершеннолетних. В первую очередь, к таким институтам относятся семья и школа³.

---

¹ Антонова В. Психология массовых коммуникаций. — М.: Юрайт, 2014. С. 3.

² Постановление правительства РК от 27 февраля 2013 года О концепции государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 «Казахстан 2020: путь в будущее» // adilet.zan.kz.

³ Назарбаев Н. А. Стратегия «Казахстан-2050». — Астана, 2012.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются проблемы защиты информационной безопасности детей РК, контроль и ответственность информационного оборота, нормативно-правовая база, государственные меры защиты информационной безопасности детей.

ТҮЙІН

Осы мақалада Қазақстандағы балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қорғау, ақпараттық айналымның бақылауы мен жауапкершілігі, нормативтік база, балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қорғау жөніндегі мемлекеттік шаралар туралы баяндалады.

ANNOTATION

This article discusses the problems of protecting the information security of children in Kazakhstan, the control and responsibility of information circulation, the regulatory framework, government measures to protect the information security of children.

Б.К. Ибраймов — Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөба заң институтының әскери және дене шынықтыру даярлығы кафедрасының оқытушысы, полиция капитаны

ӘОЖ 37:004

ДӘРІС САБАҚТАРЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ НА ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЯХ

FEATURES OF APPLICATION OF TRAINING TECHNOLOGY AT

Түйінді сөздер: білім, оқыту, технологиялары, инновациялық, оқу үрдісі.

Ключевые слова: образование, обучение, технологии, инновация, учебный процесс.

Keywords: education, technology, training, innovation, educational process.

Білім беру жүйесіндегі басым бағыттардың бірі — оқыту үрдісін технологияландыра отырып, білімнің кепілдік нәтижелеріне қол жеткізу. Ол үшін оқыту үрдісін өзгерте отырып, оқытушы шығармашылықпен жұмыстануы керек. Өйткені бұрын курсант білімді қабылдаушы, жинақтаушы, өзіне сіңіруші рөлдерін ғана атқарса, ал қазіргі жаңа талап бойынша өздігімен білім алушы, үйрене білуші ретінде танылады. Сондықтан жеке тұлғаны осы рөлдерді атқаруға лайықтау үшін оның жаңа бейнесін заман талабына сай дайындауымыз қажет¹.

Жаңа технологияның басты мақсаттарының бірі курсанттарды оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Инновациялық технологияны пайдалану — өмір талабы.

Қазіргі пән оқытушыларының негізгі міндеті — білім беруді нәтижеге бағыттау, яғни инновациялық жаңа технологияны меңгеру екені баршамызға мәлім. Оқу үрдісіне қоғамның жаңа қажеттіліктеріне сәйкес инновациялық тәсілдерді енгізу, оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісін талап етеді. Осыған орай кез-келген курсанттың қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын заманауи инновациялық технологияны меңгеруге ұмтылу керек. Себебі мемлекеттік білім стандартына сәйкес оқу үдерісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды, білім алушылардың білімін қадағалаудың инновациялық бақылау-өлшеу құралдарын енгізуді жүктейді. Оқытудың жаңа педагогикалық технологиясы – оқытуды ізгілендіру, өзін-өзі дамытып, тәрбиелей білетін, заман ағымына ілесе алатын білікті, жан-жақты жеке тұлға қалыптастыруды мақсат етеді. Курсанттардың кәсіби білім сапасын арттырумен бірге өз қабілетіне қарап, өзін-өзі дамыта отырып, өзіне сын көзбен қарауға мүмкіндік береді. Танымдық белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілетін дамытады. Оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, дамыту міндеттерін көздейді. Оқытушының

жеке тұлғаны зерттеуіне, оны толық танып, білуге және оқытудың мақсатына жетуге тиімді, әрі нақты жол ашады².

Қазіргі білім беру технологиялары бойынша жүйелі білімдерді меңгеру, оқу процесінде жаңа технологияларды қолдануға оқыту және оқытушының кәсіби-тұлғалық қасиеттері мен қабілеттерін дамыту, мемлекетімізде жүргізіліп жатқан білім беру реформасының мақсаттары мен талаптарын жүзеге асыру жаңа технологиялардың құзырына жатады.

Білім беру саласының өкілдерін, сөзсіз-ақ, Жолдаудың әлеуметтік жағы, әсіресе, білім беру мен ғылым саласы бойынша бағыттары қызықтырады. Мемлекет басшысының соңғы жылдары отандық білім беру мен ғылым салаларының алдына қойған міндеттері жүйелілік сипат алуы қуантады.

Оқыту үрдісіне осы заманғы әдістеме мен технологияларды енгізу, «Назарбаев Университеті» жұмысы тәжірибесін есепке ала отырып, ЖОО-лық білім беру мен ғылымның халықаралық стандартқа көшуі, педагогикалық құрамның сапалылығын жоғарылату, біліктілігін растаудың тәуелсіз жүйесін құру, жастардың білім алуға қолжетімділігін кеңейту, білім жүйесінің біліктілік жолға қайта бағытталуы, оқыту үдерісінде тәрбиелік құрамдарды нығайту сияқты мәселелер бәсекеге қабілетті тұлғаның қалыптасуына негіз болады, яғни бұл тұлға қоғамға аса қажет. Дәл осылай білім беру міндеттерінің парадигмасы жасалады³.

Қазақстан Республикасының жоғарғы оқу орындары үшін білім сапасын жоғарылату қашанда басым бағыт болып табылады. Педагогикалық құрамның сапасын жоғарылату жұмысы жалғасып келеді, сонымен қатар магистратура мен докторантурада оқыту арқылы да жүзеге асады. Қазіргі кезде Қазақстан Республикасының, алыс және жақын шетелдердің жоғары оқу орындарында жүзден аса қызметкерлер біліктілікті арттыру курсынан өтті. Білім беру үрдісінде педагогикалық тәжірибені дамыту «Назарбаев Университетіндегі» жүзеге асқан алдыңғы қатарлы инновациялық педагогикалық технологияны енгізу арқылы да жоспарлануда.

Осының барлығы біздің білім беру қызметінің сапасын арттыру саласында жаңа серпін үшін тұрақты іргетас бола алады. Бүгінгі уақытта Елбасы айқындап берген білім беру саласының жаңа бағыттарын жүзеге асыру үшін жоғары оқу орнының тәжірибесіне корпоративті басқару принципін енгізу қажет. Бұған алқалы органдар қызметін кеңейту, әрбір істің ашық болуы, жұмыс нәтижесіне деген жауапкершілікті арттыру, мүдделі тұлғалардың ЖОО-ны басқаруға қатысуы жатады.

Қазіргі кезде маңызды міндеттердің бірі – жұмыс берушімен тығыз қарым-қатынаста болу. Оның шешімі мамандарды даярлауға қойылатын талаптарды анықтаумен қатар оқу үдерісіне олардың тікелей қатысуы жөн. ҚР БҒМ және облыс әкімдігімен бірлесе отырып, Қамқоршы кеңес құру жоспарлануда және оның жұмысын ЖОО-ны басқаруға жұмыс берушілерді тарту мақсатында тиімді жұмыспен қамтамасыз ету, жоғарғы оқу орындарын бәсекеге қабілеттілігін арттыруға атсалысу, инновациялық қызмет пен материалдық-техникалық базаны дамыту көзделіп отыр.

Елбасы Жолдауында көрсетілген міндеттерді әрі қарай жүзеге асыру мақсатында жұмыс берушімен байланысты кеңейту, әсіресе, түлектердің кәсіби біліктілігін анықтауда жұмыс берушінің қатысуын қамтамасыз ету көзделіп отыр.

Елбасы Қазақстан халқына арнаған Жолдауында оқу үрдісіне осы заманғы әдістеме мен ақпаратты технологияны енгізу қажеттігін баса айтады. Қазіргі кезде ЖОО-да кезең-кезеңмен электронды құжат айналымына көшу жүзеге асып келеді, оқу үрдісінде жаңа ақпараттық технология қолданылады, бұл мамандарды даярлауда тиімділік пен сапаны жоғарылатуға әсерін тигізеді. Президент үндеуінде белгіленген ақпараттық технологияны белсенді меңгеру ісінде ЖОО-да осы заманғы техникалық және мазмұнды талаптарға сәйкес ақпараттық сайтты қайта құру жұмысы қарқынды жүргізіліп келеді. Оқу үрдісі кеңінен қолданылатын телекоммуникациялық технологияға сүйенеді. WAP-портал инновациялық жоба жұмыс істеуде, бұл кез келген білім алушының немесе оның ата-анасының емтихандар кестесін, рейтинг нәтижесін және аттестаттауды көруіне мүмкіндік береді.

Оқу-әдістемелік базаны жақсарту жұмысы оқытудың кредиттік технологиясын әрі қарай дамыту және жоғарғы оқу орындарының барлық ақпараттық ресурстарын корпоративті клиенттерге (студенттер/магистранттарға) электронды қызмет ұсыну арқылы жұмыстар бойынша; оқу үрдісіне оқытудың интерактивті технологиясын енгізу, оның ішінде бейнеконтентпен қашықтықтан оқыту технологиясын қолдану; заңгерлік мамандықтар бойынша материалдық-техникалық базаны нығайту; электронды оқу залдарының санын көбейту; ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру және жүргізу барысында инновациялық технологияны қолдану мәселелері болашақта да жалғасатын болады.

Қазақстандықтарды жұмыспен қамту деңгейін жоғарылату жоғары білім беру жүйесінде жаңашылдықсыз іске аспайды. Осындай бір жаңашылдықтың айғағы ретінде біздің ЖОО-да академиялық ұтқырлық орталығы жұмыс істеуі тиіс. Бұл орталықтың құрылуы академиялық ұтқырлық дамуының орталықтандырылған жобасын жүзеге асыру қажеттілігінен туындап отыр. Бұл Қазақстан Республикасының білім беру ісін дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сәйкес Болон декларациясының бір қағидаты болып табылады.

Қазіргі кезде ағылшын, орыс, қазақ тілдерін 3 деңгейлі оқыту бойынша курстар ұйымдастырылды, бұл оқытушылардың халықаралық академиялық ұтқырлыққа қатысуын кеңейтуге мүмкіндік береді. Білім алушылардың академиялық ұтқырлығын қамтамасыз ету саласында халықаралық ЖОО серіктестері санын арттыру жоспарлануы керек.

Білім сапасын арттыру үшін Қазақстан Республикасы Президенті 2011 жылы білім туралы заңнамаға өзгерістер енгізген болатын, бұл білімді жетілдіруге, оның сапасын арттыруға, қолжетімділігін кеңейтуге, заңды қолдану нәтижесінде құқықтық кемшіліктерді болдырмауға бағытталған. ЖОО-ның жаңа классификациясы енгізілген: ұлттық зерттеу университеттері, ұлттық жоғары оқу орындары, зерттеу университеттері, университеттер, академиялар, институттар. ЖОО-ның әрбір ғылыми білім беру орталығы – мамандыққа сәйкес мамандармен және құрал-жабдықтармен жарақтандырылған, қалыптасқан ғылыми мектеп.

ЖОО-дағы білікті ғылыми-педагогикалық қызметкерлердің жұмыс істеуі кең түрде ғылыми жұмыстарды өткізуге мүмкіндік береді: дәрі-дәрмектер, қоршаған ортаны қорғау және халық денсаулығын сақтау, тотығуға қарсы материалдар өндірісі және жартылай белсенді заттар технологиясы мен химиясы, құрылыс материалдары, радиоэлектроника, телекоммуникация және құрал жасау, астро-физикалық білім беру жүйесін ақпараттандыру, ауыл шаруашылығы, машина жасау өндірісі технологиясы мен сапасы.

Жоғарғы оқу орындары оқу-білім және ғылыми технологиялық үрдісі осы заманғы ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялардың жетістігіне сүйенеді. Елбасымыздың халыққа Жолдауында көрсетілген басым бағыттары ЖОО-ға жаңа міндеттер жүктейді, оның ішінде, ең бастысы, ғалымдар және жаңа бастап келе жатқан магистранттар мен докторларға тәжірибелік сынақ пен ғылыми жұмыстың қолжетімділігі жайлы көрсетілген “Ғылым туралы” қабылданған заңды негізге ала отыра, ЖОО ғылыми орталықтар мен зертханалар, кафедраларды қалыптастырып, оның әрі қарай дамуына тиімді баға беру, ғылыми зерттеулердің деңгейін жоғарылату, жоғары рейтингті журналдарда ғылыми нәтижелерді жариялау, беделді халықаралық конференцияларға қатысу, халықаралық қызметтестікті нығайту; робот техникасының, микроэлектроника, энергоэкологияның инженерлік зертханасын құру; ЖОО-ның ғалымдары жұмысының негізінде инновациялық жобалар бойынша құжаттарды дайындайтын оқу-ғылыми-консалтингтік орталық құру; әсіресе, магистранттар мен PhD докторларын даярлауда ҒЗИ және ғылыми орталықтармен тығыз байланысқа көңіл аудару; ғылыми зерттеулерге ЖОО-ның магистранттары мен студенттерін тарту жұмысы, ғалымдардың ғылыми жетістіктерін өндіріске енгізіп, оны қаржыландыру сияқты мәселелер жоспарлануда⁴.

Жоғары оқу орнына кадрларды ЖОО-дан кейінгі даярлау бойынша лицензияланған мамандықтардың тізімін көбейту қажет. PhD докторантурасында оқу үдерісін дайындау және ұйымдастыру ісіне баса көңіл бөлу керек.

Елбасының алдымызға қойған міндеттерін жүзеге асыру барысында заман талабына сай білім мен ғылымның отандық жобасы жүйелі түрде өзгеретіні айдан анық. Қазіргі кезде көп істер, үлкен міндеттер атқарылды, бірақ алдымызда әлі де орасан зор және қызықты істер күтіп тұр, осы игі істердің жүзеге асуына жоғарғы оқу орындарының барлық ұжымы атсалысатынына күмәнім жоқ.

¹ *М. Валиева* Жаңа педагогикалық технологиялар. — Алматы, 2015. № 9.

² *Ә. Талдыбаева* Оқытудың жаңа технологиялары мен оқытушылардың даму мониторингі // Ұлағат. — 2011. — № 7.

³ Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтің қазақ халқына жолдауы «Қазақстан жолы 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» 2014 жылдың 17 қаңтары.

⁴ Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар.

ТҮЙІН

Бұл мақалада қазіргі оқу үрдісіндегі оқыту технологияларын орынды заман талабына сай пайдалану туралы жазылған.

АННОТАЦИЯ

В этой статье написано как надлежащим образом использовать технологии обучения в учебном процессе согласно требованиям нынешнего времени.

ANNOTATION

This article describes how to properly use learning technologies in the learning process according to the requirements of the present time.

Кайргали Н.С. — начальник отдела кадровой работы Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева, подполковник полиции

УДК 343

БОРЬБА С КОРРУПЦИЕЙ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ ШЕТ ЕЛДЕРДЕГІ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ КҮРЕС FIGHTING CORRUPTION IN FOREIGN COUNTRIES

Ключевые слова: коррупция, общество, законодательство, борьба, зарубежом, закон, реформа, взятка, Конвенция.

Түйінді сөздер: коррупция, қоғам, заңнама, күрес, шетелде, заң, реформа, пара, Конвенция.

Keywords: corruption, society, legislation, fight, slaughter, law, reform, bribe, Convention.

Проявления коррупции в общем её виде преследуют человеческое общество очень давно. Первые её проявления часто выражались в подкупе влиятельных людей в целях своей какой-либо выгоды. Резкий её всплеск начал проявляться в 19 веке, в век развития промышленности. Однако борьба с данными проявлениями начала проявлять актуальность после того как с ней начали бороться на государственном уровне.

К примеру, Великобритания внедряет антикоррупционные реформы в систему публичного управления, начиная с 1889 г., когда был принят «Закон о взяточничестве в публичных организациях» и закон «О предупреждениях коррупции» 1906 и 1916 годов.

Общепризнанные понимания коррупции и наиболее эффективные системы антикоррупционных мер описаны в трёх важнейших международных конвенциях: «ООН против коррупции» и двух – Совета Европы – «Об уголовной ответственности за коррупцию» и «О гражданско-правовой ответственности за коррупцию».

В США с середины 20 века действует Кодекс этики правительственной службы, в которой были закреплены нормы поведения госслужащего, который неоднократно претерпевал реформирования.

В Японском законодательстве нет единого кодифицированного антикоррупционного закона, но антикоррупционные нормы содержатся в различных нормативных актах, что не препятствует эффективной борьбе с коррупцией. Особую роль играют меры, которые препятствуют японскому чиновнику вмешиваться в вопросы частного бизнеса.

В Японии одним из важных направлений борьбы с коррупцией является кадровая политика. Государственное администрирование построено здесь на принципе меритократии и ориентировано на служение государству и обществу. Большое внимание законодательство Японии уделяет формированию кодекса чести японских чиновников: с апреля 2000 года в стране действует закон «О государственных служащих».

В США антикоррупционное законодательство характеризуется чрезвычайной жесткостью. Так, за различные виды коррупции — взятка, или выплата части незаконных денег участнику сделки и др. — предусмотрены штрафы в тройном размере взятки или тюремное заключение от 15 лет, либо то и другое одновременно, а при отягчающих обстоятельствах — лишение свободы до 20 лет. Законодательство США предусматривает наказание за дачу и получение вознаграждения за услуги, входящие в круг обязанностей должностного лица. Поощрения, по американскому праву, чиновник может получить только официально — от правительства. Наказание за нарушение этой нормы — штраф или лишение свободы до 2 лет, или совокупность наказаний.

Швеция до середины XIX века считалась страной, насквозь пораженной коррупцией. Но после принятого элитой и руководством страны стратегического решения о полной модернизации страны в ней был разработан и начал исполняться комплекс мер, направленных на полное исключение меркантильных соображений у чиновников. Госрегулирование было основано на стимулах честного и ответственного управления — через налоги, льготы и субсидии, а не с помощью запретов и разрешений, получаемых из тех или иных органов власти. Для граждан был открыт доступ к внутренним документам государственного управления, позволивший всем желающим понимать, как работает государство, а главное — была создана независимая и эффективная система правосудия.

Одновременно шведский парламент и правительство установили высокие этические стандарты для чиновников и стали добиваться их исполнения. Спустя всего несколько лет честность стала престижной нормой среди государственной бюрократии. Зарплаты чиновников поначалу превышали заработки рабочих в 12-15 раз. Однако со временем целенаправленными усилиями правительства страны эта разница снизилась до двукратной. Сегодня в Швеции один из самых низких уровней коррупции в мире.

Сингапур. В момент обретения независимости в 1965 году Сингапур был страной с очень высоким уровнем коррупции¹. За относительно короткий истори-

ческий период с момента получения самоуправления в составе Британской империи в 1959 году до 1990 года уже в статусе полностью независимой страны Сингапур прошёл путь от бедной страны до высокоразвитой, с высоким уровнем жизни и постиндустриальными секторами экономики.

Этот путь стал реализацией выбора, сделанного в 1959 году премьер-министром Сингапура Ли Куан Ю. Именно он решил из портового города, в который завозилась даже пресная вода и строительный песок, сделать финансовый и торговый центр Юго-Восточной Азии. Для этого было необходимо существенно снизить уровень коррупции. Стратегия её снижения была комплексной. Регламентировали действия чиновников, устраняли двусмысленности во всех законах, отмену многих разрешений и лицензирования, последовательно и неукоснительно соблюдали принцип верховенства закона и равенства всех перед законом, упрощали процедуры деятельности органов власти, стали строго следить за соблюдением этических стандартов².

Центром противодействия коррупции стало независимое Бюро по расследованию случаев коррупции с широкими полномочиями. Туда граждане обращаются с жалобами на госслужащих и требуют возмещения убытков. Когда началась антикоррупционная кампания это Бюро инициировало расследования даже против министров правительства Ли Куан Ю и его близких родственников. И некоторые министры, которые оказались уличёнными в коррупции, были приговорены к реальным срокам заключения. Этими действиями Ли Куан Ю доказал всем гражданам государства, что в его правительстве министры и другие ответственные должностные лица могут быть только неподкупными и высококвалифицированными.

Антикоррупционное законодательство **Франции** направлено на борьбу с должностными преступлениями государственных чиновников, принимающих политико-административные решения, а также противодействие деятельности политических партий, применяющих незаконные методы финансирования и проведения избирательных кампаний.

Первое направление получило развитие еще в 1919 г., когда в Уголовный кодекс была включена статья, запрещающая государственным чиновникам в течение 5 лет после отставки работать в компании, которую они контролировали, находясь на государственной службе. Неисполнение этого требования наказывалось лишением свободы до двух лет и штрафом в размере 200 тыс. франков. В 1946 г., затем в 1992 г. в связи с принятием Устава о государственной службе ответственность по данной статье была ужесточена.

Среди актов, направленных на борьбу с коррупционными преступлениями, следует назвать также решение правительства страны от 11 марта 1988 г. о публикации актов политических партий и данных о расходах на проведение избирательных кампаний, об обязательном декларировании доходов министров и парламентариев.

Немаловажную роль в противодействии коррупции играет и созданная в 1991 г. при министерстве экономики и финансов Франции служба «Тракфин» (Tracfin). Этот орган создавался для борьбы с «отмыванием» нелегальных доходов от незаконного оборота наркотиков. Затем в поле его зрения попали дела о ввозе и вывозе

капитала, полученного от незаконной торговли оружием, и, как следствие, о коррупции крупных французских госчиновников.

В настоящее время «Тракфин» занимается всем комплексом проблем, связанных с отмыванием «грязных» денег через банковскую сеть.

Антикоррупционная стратегия Китая значительно отличается от всех рассмотренных. Она традиционно базируется на приоритете репрессивных мер воздействия на чиновников. С 2003 года Антикоррупционный комитет Китая расследует коррупционные преступления, за которые предусмотрена смертная казнь и осуществляет исполнительные функции. Главной профилактической антикоррупционной мерой является запрет для членов ЦК Компартии Китая заниматься бизнесом. Такая мера призвана ограничить коррупцию в высших эшелонах власти. Помимо этого в Китае действует «горячая» телефонная линия, по которой любой житель может анонимно сообщить о фактах взяточничества или злоупотребления служебным положением тех или иных чиновников.

Мировой опыт показывает, что полностью избавиться от коррупции не удаётся ни в одной стране, но существенно снизить его вполне возможно.

Поэтому в настоящее время в целях выстраивания действенной системы совместного противодействия коррупции, носящей транснациональный характер, страны активно используют возможность сотрудничества в рамках международных организаций таких как: ООН, ЕС и др. В целом, зарубежный опыт противодействия коррупции позволил выделить следующие наиболее эффективные механизмы с точки зрения снижения коррупции:

1) функционирование самостоятельного государственного органа по борьбе с коррупцией;

2) формирование принципов работы государственной власти на основе публичности и открытости. Возможность доступа граждан, общественности и средств массовой информации к документам органов государственной власти;

3) государственное финансирование политических партий, исключая возможность их финансирования из иных, в том числе, коммерческих источников;

4) отсутствие в системе государственного аппарата политических должностей. Малая численность бюрократического аппарата при четкой его структурированности;

5) закрепление четких должностных полномочий в соответствующих административных регламентах;

6) разработка специального кодекса поведения должностных лиц, закрепляющего четкие рамки контакта государственного служащего с гражданами;

7) государственный и общественный контроль доходов и расходов должностных лиц, контроль личных банковских счетов должностных лиц и членов их семей.

В целом, можно сказать, что коррупция не является болезнью, присущей какому-то отдельно взятому государству, народу или нации, нет. Коррупция — явление общечеловеческое, присущее разным государствам независимо от их местонахождения и национального состава.

Борьба с коррупцией остается важным приоритетом государственной политики в Казахстане. За последние годы в нашей стране произошли положительные

изменения в сфере противодействия коррупции. В РК действует закон «О борьбе с коррупцией» от 2 июля 1998 года. Наряду с ним существуют различные программы по борьбе с коррупцией, в том числе отраслевая Программа по противодействию коррупции. Они направлены на снижение уровня коррупции посредством повышения эффективности координации деятельности государственных органов и институтов гражданского общества. В 2014 году была принята Антикоррупционная стратегия на 2015-2025 гг., которая основывается на тщательном анализе ситуации с коррупцией и её тенденций.

Казахстаном была ратифицирована Конвенция ООН против коррупции, принятая Резолюцией Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 года. С 2004 года Республика Казахстан является участником Стамбульского плана действий по борьбе с коррупцией (ОЭСР). В рамках поэтапного плана по реализации 5 институциональных реформ особое внимание уделяется дальнейшему усилению борьбы с коррупцией.

---

¹ **Куликов В.** Антикоррупция. Президент Медведев предложил программу противодействия коррупции // Неделя. 2008. 5 июня. // www.rg.ru/2008/06/05/medvedev-korrupcia.html.

² **Сиротин А.** Лечение заразной жадности: Борьба с коррупцией в Сингапуре // «Суданет» center.sudanet.ru/?tag=сингапур.

Маланьина Л.С. — доцент кафедры административного права и административной деятельности ОВД Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева, подполковник полиции

УДК 351.74

СПЕЦИФИКА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОХРАНЫ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА НА ОБЪЕКТАХ ТРАНСПОРТА

КӨЛІК ОБЪЕКТІЛЕРІНДЕ ҚОҒАМДЫҚ ТӘРТІПТІ ҚОРҒАУДЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ЕРЕКШЕЛІГІ

SPECIFICS OF ENSURING PROTECTION OF PUBLIC ORDER ON TRANSPORT FACILITIES

Ключевые слова: полиция, преступник, транспорт, объект, криминал, охрана, защита, работа, профессионал, комплекс.

Түйінді сөздер: полиция, қылмыскер, көлік, объект, қылмыс, қауіпсіздік, қорғаныс, жұмыс, кәсіби, кешенді.

Keywords: police, criminal, transport, object, crime, protection, work, professional, complex.

Общественные отношения, складывающиеся в сфере функционирования железнодорожного транспорта, требуют четкой нормативной регламентации и непрерывной правовой охраны, что обусловлено особенностями среды функционирования железнодорожного транспорта и характером его производственно-технологической деятельности как источника повышенной опасности¹.

Охрана общественного порядка и обеспечение общественной безопасности на объектах транспорта определяется его специфическими особенностями и учитывает факторы, влияющие на распределение сил и средств транспортной полиции.

К особенностям обеспечения охраны общественного порядка на транспорте можно отнести большую протяженность участков обслуживания, круглосуточный режим работы, постоянное перемещение огромных масс людей и грузов, широкое применение возможности использования транспорта преступными элементами и т.д. Все эти факторы оказывают влияние на организацию работы транспортной полиции.

Нескончаемый поток пассажиров на вокзалах дает возможность укрытия преступникам. В большей степени криминальными зонами на железнодорожном транспорте являются платформы, поезда, кассовые залы и залы ожидания.

Принимая решение по охране общественного порядка и безопасности граждан, начальники транспортной полиции должны учитывать специфику работы транспорта, возможности, особенности и назначение сил и средств, ее обеспечивающих, формы и методы их работы. Прежде всего, необходимо тщательно проанализировать оперативную обстановку, сложившуюся на участке обслуживания и возможности ее изменения в ближайшей и отдаленной перспективе. Кроме того, определять порядок взаимодействия и работы нарядов строевых подразделений патрульной полиции по сопровождению пассажирских поездов по обеспечению правопорядка в поездах дальнего и местного сообщений².

Социально-политическая и экономическая обстановка в Казахстане выдвигает как важнейшую государственную задачу – принятие дополнительных мер по обеспечению правопорядка и усилению борьбы с преступностью, эффективному противодействию влияния криминального мира на транспорте Казахстана.

Говоря о защите прав и свобод человека, обеспечения его безопасности следует отметить, что данная работа до недавнего времени, в основном носила системный характер и охватывала все этапы деятельности транспортной полиции - от приема заявлений до передачи уголовных и административных дел в суды.

В настоящее время, с введением ЕРДР, наметились положительные тенденции к улучшению работы по рассмотрению заявлений и сообщений о правонарушениях, возросла острота реагирования на выявленные факты нарушений и учетно-регистрационной дисциплины, стали выдерживаться сроки принимаемых решений по результатам рассмотрения сообщений о правонарушениях. Но регистрация правонарушений не является самоцелью, это лишь исходный этап в обеспечении основополагающего принципа правоохранительной деятельности – неотвратимости наказания.

И здесь требуется грамотная, профессиональная работа по охране общественного порядка, выявлению и раскрытию каждого правонарушения.

В то же время основные тенденции развития криминальной ситуации на объектах транспорта в Казахстане качественных изменений не претерпели. Прежде всего потому, что в обеспечении правопорядка в подвижном составе, на платформах и вокзальных комплексах еще не все предпринято, чтобы гражданин чувствовал себя в достаточной степени защищенным.

В этой связи необходимо:

Для повышения эффективности по обеспечению охраны общественного порядка и безопасности граждан целесообразно в пассажирских поездах ввести участковых инспекторов полиции.

Введение участковых инспекторов полиции позволило бы организовать надлежащую охрану общественного порядка по направлениям железных дорог. Кроме того, данная инициатива создаст условия более качественного ведения работы по профилактике преступлений и правонарушений при охране общественного порядка в вверенном под охрану пассажирском поезде. Повысит ответственность сотрудников и внесет новую стезю к повышению взаимодействия с членами поездных бригад, что в конечном итоге создаст ощутимый барьер – для трафика наркотиков, людей и незаконной миграции.

При возникновении чрезвычайных ситуаций во взаимодействии с бригадиром пассажирского поезда, участковый инспектор полиции более компетентен принимать экстренные решения, в зависимости от ситуации, до прибытия на станцию, где ему будет оказана помощь или до прибытия помощи в район возникновения чрезвычайной ситуации.

Здесь следует указать на то, что транспортная полиция, входит в единую систему МВД РК и является его структурным подразделением, наравне с территориальными органами полиции выполняет все те функции и задачи, исходящие из государственных программ по обеспечению охраны общественного порядка и общественной безопасности населения, как на самом железнодорожном, водном и воздушном транспорте, так и в тех населенных пунктах, расположенных вблизи железнодорожных линий и объектов транспорта, где вообще нет штатных работников территориальных органов внутренних дел, но входящих в границы территории, которые оперативно обслуживаются этими органами и расположены в 40-50 километрах от места их дислокации.

С целью проведения комплекса оперативно-профилактических мероприятий на криминогенных участках дороги, в том числе на отдельных станциях и разъездах, где отсутствуют линейные и территориальные подразделения ОВД целесообразно применять специальный вагон для организации работы передвижного линейного пункта полиции (ПЛЮП), который экспериментально начать использовать при отработке, например, участка Атырауской железнодорожной ветки, с местом дислокации на станции Мукур, так как на данном участке дороги сохраняется неблагоприятная криминогенная обстановка. Основная суть замысла по применению передвижного профилактического пункта транспортной полиции заключается в

агитационно-разъяснительной работе по профилактике правонарушений, связанных с боем стекол пассажирских поездов, линз светофоров, наложения посторонних предметов на рельсы, разоборудовании сигнализаций и связи, несчастных случаев, в том числе связанных с детским травматизмом.

Для повышения эффективности организации работы по профилактике боя стекол пассажирских поездов необходимо организовать съемку видеofilmа, с прокатом на местном телевидении, а также во всех учебных заведениях, на сходах и встречах с трудовыми коллективами железнодорожного транспорта, жителями станций и разъездов.

Во всем мире придается большое внимание обеспечению безопасности полетов воздушных судов, для чего органами полиции осуществляется предполетная проверка самолетов, авиапассажиров и их багажа.

В нашей республике органы транспортной полиции, согласно Закона «Об органах внутренних дел Республики Казахстан», имеют право проводить досмотр пассажиров, ручной клади и багажа.

Однако, согласно п.п.3,4 Решения протокола совещания администрации Руководителя Администрации Президента Республики Казахстан № 04-5/14 от 7 сентября 2000 года функции досмотра полностью исключены из ведения органов внутренних дел на транспорте и переданы в службы авиационной безопасности, которые в силу специфики своей работы, не могут осуществлять меры по предупреждению фактов терроризма и экстремизма на объектах транспорта.

Вместе с тем вся ответственность за совершение преступлений или происшествий возложена непосредственно на транспортную полицию.

Практически аналогичное положение складывается и в обеспечении безопасности на железнодорожных вокзалах, которые в настоящее время в полной мере не защищены от актов терроризма и экстремизма.

Полагаем целесообразным вернуть функции досмотра транспортной полиции.

В целях осуществления мероприятий по профилактике правонарушений, в том числе и хищений собственности на объектах железнодорожного транспорта органами полиции на транспорте на постоянной основе осуществляются мероприятия, которые позволяют сохранять стабильную криминогенную ситуацию на обслуживаемых ими участках.

Одной из принимаемых мер является исполнение Закона РК «Об участии граждан в обеспечении общественного порядка» от 09 июля 2004 года и приказа МВД РК №641 от 27 ноября 2004г. «Об утверждении Правил о порядке, формах и видах привлечения граждан к мероприятиям по обеспечению общественного порядка» по привлечению общественных формирований правоохранительной направленности из числа работников железнодорожного транспорта, деятельность которых непосредственно связана с гражданами, пользующимися железнодорожным пассажирским транспортом.

Однако, следует отметить, что при разработке вышеназванных нормативно-правовых актов не были учтены отдельные вопросы специфики органов внутрен-

них дел на транспорте, в частности касающиеся вопросов поощрения граждан, оказывающих активное содействие в охране общественного порядка, предупреждении, пресечении и раскрытии преступлений, розыске и задержании лиц, их совершивших.

Согласно Правил о порядке, формах и видах привлечения граждан к мероприятиям по обеспечению общественного порядка, утвержденных приказом Министра внутренних дел Республики Казахстан от 27 ноября 2004г. №641 п. 6 п.п.29 вопросы поощрения граждан, участвующих в обеспечении общественного порядка, по преставлению органов внутренних дел рассматриваются комиссией, создаваемой решением соответствующего местного исполнительного органа.

В соответствии с положением Бюджетного Кодекса РК неприменимы для подразделений транспортной полиции из-за ограничений, отраженных в статьях кодекса «Расходы областного, городского, районного бюджетов, где предусмотрены расходы из местного бюджета на охрану общественного порядка и обеспечения общественной безопасности на территории области, города, района, и т.д.», то есть они не предусмотрены для органов внутренних дел на транспорте.

Актуальность вопроса заключается в том, что граждане проявляют активное желание участвовать в охране общественного порядка на первоначальной стадии, но отсутствие мер материального стимулирования не позволяет в полной мере использовать имеющийся потенциал.

Считаем целесообразным внести через МВД РК в порядке законодательной инициативы изменения в Бюджетный Кодекс РК, где вместо слов «на территории области» дополнить словами «на территории, оперативно обслуживаемой органами внутренних дел».

Деятельность органов внутренних дел на транспорте в настоящее время оценивается по аналогии и с территориальными ДП, без учета специфики организации их работы.

В связи с чем, необходима разработка критериев и системы оценки деятельности и анализа результатов работы транспортных органов в соответствии с их спецификой.

---

¹ *Гайдалицев В.С.* Административно-правовое обеспечение безопасности на железнодорожном транспорте. — Минск: Таймс, 2016. — 26 с.

² Приказ МВД Республики Казахстан от 21 декабря 2009 года № 485 «Об утверждении Инструкции по сопровождению пассажирских поездов строевыми подразделениями патрульной полиции органов внутренних дел на транспорте» // www.akorda.kz.

АННОТАЦИЯ

К особенностям обеспечения охраны общественного порядка на транспорте можно отнести большую протяженность участков обслуживания, круглосуточный режим работы, постоянное перемещение огромных масс людей и грузов, широкое применение возможности использования транспорта преступными элементами и т. д. Все эти факторы оказывают влияние на организацию работы транспортной полиции.

ТҮЙІН

Көлікте қоғамдық тәртіпті сақтауды қамтамасыз ету ерекшеліктеріне қызмет көрсету учаскелері аумағының көлемділігін, тәулік бойы орындалатын жұмыс режимін, адамдар мен жүктердің тұрақты ауыстырудың үлкен массасын, көлікті қылмыстық элементтермен және т. б. пайдалану мүмкіндігін кеңінен қолдануды жатқызуға болады.

ANNOTATION

The features of ensuring the protection of public order in transport include a large length of service areas, round-the-clock operation, the constant movement of huge masses of people and goods, the widespread use of the possibility of using transport by criminal elements, etc. All these factors have an impact on the organization of the transport police.

С.А. Мендыбаева — Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы білім беру пәндері кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

ӘОЖ 37:004

ТІЛ САБАҚТАРЫНДА ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ЯЗЫКА

THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF MODERN INTERACTIVE TECH- NOLOGIES IN LANGUAGE LESSONS

Түйінді сөздер: бәсекеге қабілеттілік, интерактивті технология, әдіс-тәсілдер, белсенділік, іскерлік ойындар, шығармашылық тапсырмалар, пікірталастар.

Ключевые слова: конкурентноспособность, интерактивная технология, методы, активность, деловые игры, творческие задания, дискуссия.

Keywords: competitiveness, interactive technology, methods, activity, business games, creative tasks, discussion.

Қазіргі таңдағы көкейтесті мәселенің бірден бірі — оқытушының қоғам өмірінде алатын орны. Олар атқарып отырған міндеттердің айрықша маңыздылығын Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев: «Оқытушылар қоғамның ең білімді, ең отаншыл, ең санампаз бөлігі болып табылады», — деп атап көрсетті¹.

Тіл сабақтарында қазіргі заманғы интерактивті технологияларды қолданудың тиімділігі ең алдымен оқытушының басты алдына қойған мақсаты мен міндеті болуы тиіс. Өйткені, қазіргі заман талабына сай бәсекеге қабілетті жан-жақты

зерделеу өткізе отырып, сабақ барысында төмендегідей ақпаратты технологияларды қолдана білуіміз керек.

Инновациялық әдістердің ең негізгісінің бірі — «интерактивті оқыту әдісі». Бұл әдістің негізгі қағидасы педагогикалық қарым-қатынас пен қарым-қатынас диалогі арқылы жеке тұлғаны қалыптастыра отырып дамыту негізінен тұрады. Сабақ барысында диалог түрінде курсанттармен пікірлесу олардың сөздік қорын, ойлау қабілеттерін сөйлеу мәдениетін арттырады. Сондай-ақ, интерактивті оқыту әдісі — оқытушы мен курсанттардың қарым-қатынасы тікелей жүзеге асатын сұхбаттасып оқыту.

Мен «Кәсіби орыс тілі» және «ІО қызметкерлерінің сөйлеу мәдениеті» пәндері бойынша сабақ барысында презентацияларды, пікірталастарды, топпен жұмысды, «миға шабуыл» әдісін, сын тұрғысынан ойлау әдісін, іскерлік ойындарды, рөлдік ойындарды, сахналау әдістерін, тест сынағын, дебаттарды, ХХІ ғасыр көшбасшысы т.б. әдіс-тәсілдерді өте жиі қолданамын. Себебі, жоғарыдағы әдіс-тәсілдерді қолдану курсанттардың игерген білімін толық бағалауға мүмкіндік туғызады.

Көптеген курсанттар үшін ауызша сөйлеу теріс эмоциялармен байланысады. Яғни, орындаған тапсырманың төмен бағалауы мен коммуникативтік сәтсіздікке зардап шегуге қорқады. Бұл үдерісте қиындықтар курсанттардың өзін-өзі бағалауын арттыру үшін оқытушылардың монолог, диалог оқу кезінде қателерін түзетуге болмайтындығында. Егер мұндай қажеттілік бар болса, ескертулер достық сыни көзбен айтылады.

Интерактивті нысан мен білім беру әдістерінің ең негізгі ерекшеліктері білім алушылардың оқу процесіне ендірудің белсенді нәтижесі болып табылады. Атап айтсақ, аталған рөлдік ойындар мүмкіндік туғызады: білім алушының белсенді позициясының пайда болуы, кәсіби және іскерлік қасиеттерін жетілдіру, оқу барысында түрлі ситуациялық оқытуды модельдеу.

Оқыту ойындарының әдістеріне іскерлік ойындар, рольдерді ойнату әдістері, ойынды жобалау және модельдеу, тренингтер, дербес ойын сабақтары және т.б. жатады:

Іскерлік ойындар өзге де дәстүрлі оқыту әдістері: жағдаятты толық көрсету, оның мәселелері мен себептерін айшықтау, мәселенің шешу жолдарын өңдеу, әрбіреуін бағалау, шешім шығару және реализациялық механизмдерін анықтау.

Іскерлік ойындар дәстүрлі оқыту әдістерінің алдындағы артықшылығы ойындардың мақсаты білім алушылардың тәжірибелік қажеттілігінен туындайды. Ойында кәсібилік қызметтің қалыпты орналасуы жоғары жұмыстың тиімділігіне ықпал тиері сөзсіз.

Іскерлік ойындарда келесі әрекеттер көлемді дәрежеде өңделмек:

- кәсіптік ситуацияларда жетекші шешуші шешімдерде қабылдай білу және оларды қорғай білу қабілеттілігі;
- жалпы мәселе бойынша ұжымдық жұмыс жасай білу;
- өзіндік міндеттемелерге ынта және ниетпен қарау.

Іскерлік ойындарды өткізу, оқытуда стандартсыз ойлауға бағытталған. Аталған ойын жүйелі сараптама жағдайлар қабылдау, қоршаған ортамен байланысуға және топтық жұмыс әдісімен тәжірибе алмасуға мүмкіндік туғызады. Бұл әдіс біздің көзқаразымызша, азаматтық құқық, қылмыстық құқық, криминалистика сабақтарында және т.б пайдалануға болады.

Әр ойын түрлерінің өз мақсаты, тапсырмалары, білім беру әдіснамасы болады. Іскерлік ойынның бірден бір талабы — адам қызметіндегі негізгі элементтерді пайымдау, олардың шынайылыққа неғұрлым максималды жақындауы.

Іскерлік оқу ойындары оқу процесінде ғана қолданылады. Оқу-іскерлік ойынның мақсаты — өз тәжірибелік әрі кәсіптік қызметінде теориялық білімдерін пайдалануды даму болып табылады.

Оқу іскерлік ойын — бұл арнайы ұйымдастырылған басқарма, оқытушының кәсіптік қызметін одан әрі жетілдіруші.

Шығармашылық тапсырмалар әр пән үшін ерекше. Алынған білімді іс жүзінде қолдануға шығармашылық тапсырмаларды орындауға ықпал етеді.

«Шығармашылық» сөзінің өзі орыс тілінің түсіндірме сөздігінде мәдени немесе материалдық құндылықтардың ойынша жаңаларын жасау ретінде анықталады, демек шығармашылық жұмыстар дайын білімді қандай да бір нысанда меңгеруді емес, өз күшімен, өзінің зияткерлік кернеуінде жаңа ақпарат жасауды білдіреді.

Шығармашылық тапсырманың бір нұсқасы — кроссвордтар құрастыру. Курстың әрбір модулі бойынша кроссвордтар құрастыру өзін-өзі жүзеге асыру тәсілі ретінде және пәннің ұғымдық аппаратын меңгеру көрсеткіші ретінде қарастырылады, ал білім алушы дайындаған кроссвордтар-ой-өрісін кеңейтеді, шығармашылық қабілеттерін дамытады, өткен материалды қайталауға ықпал етеді, сондай-ақ дидактикалық материал ретінде пайдаланылады. Мұндай материалды пайдалану әркімге өз қарқынымен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Практикумды басқалардан жылдам орындаған білім алушылар кроссвордтарды шеше отырып, интеллектуалды кедергілерді қуана жеңеді.

Оқытылатын тақырыптар бойынша көрнекі құралдарды дайындау бойынша білім алушылардың қызметі шығармашылық бола алады.

«Миға шабуыл» оқыту әдістемесі әмбебап әдістеме болып табылады және бұл әдіс-тәсілді көбінесе мен орыс тілі пәнінен тәжірибелік сабағымда қолданамын. «Ми шабуылы (шабуыл)» жүргізу мақсаты қысқа уақыт ішінде топтан берілген сұрақтарға жауаптардың көптеген нұсқаларын алу. «Ми шабуылы» білім алушылардың не білетінін көрсете алады; оның барысында мәселені шешуге қабілетті идеялар ұсынылуы мүмкін, жалпы тәжірибеге көзқараспен алмасу құрылымы құрылған және білім алушылардың тілегі айтылған.

Жоғары білім деңгейін көрсету мақсатында сабақта тиімді әдістерді көбірек қолдану керек, сабақ барысында көрнекіліктер дұрыс пайдаланылса, курсанттар сабаққа саналы және белсенді түрде қатысады, алған білімде берік болады. Сондықтан да курсанттардың білімін арттыру үшін сабақта жана технологияның элементтерін қолдана білу керек.

XXI ғасыр — озық технологиялар ғасыры. Сондықтан білім беру жүйесінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану заман талабы. Әсіресе шет тілі мен орыс тілін үйренуде мұның пайдасы өте зор. Себебі тіл үйрену арқылы адам бүкіл бір ұлттың мәдениеті мен әлеуметін қатар үйренеді. Адам көру, есту арқылы тіл қолданушылардың мәдениетін тезірек сезінеді. Яғни өзінің де сол тілді меңгергендердің қатарына қосылуы жеңілдей түседі².

Қазақ тілі мен орыс тілі, ағылшын сабақтарында оқытушы бағыт бағдар бере отырып курсанттар мәтіннің өзімен бірнеше жұмыс жүргізе алуларына болады. Мысалы: жалпы, СТО ойлау бағдарламасында оқытушы жұмысында топтық, жеке, жұп бойынша жұмыстар жүргізіледі. Бұл уақыт аралығында оқытушы курсанттардың жеке білім алуға бағытталған іс-әрекетін бақылауға алады. Курсанттардың жұмыстары жеке жинақ, папкаларда көрсетіледі. Бұл жерде оқытушы тек бағыттаушы ретінде қызмет жасайды, өйткені курсанттар жаңа сабақтарды, ақпараттарды өз бетінше меңгере алуға мүмкіндіктері ашылады. Аудиториядағы курсанттардың өзгерісі — жаппай тілдік әрекетке түсуі, әрине, таза ағылшын тілінде сөйлемегенмен, көбіне ағылшынша сұрақтар қойып, оған жауап беруге тырысады. Бұл жерде курсанттардың ойлау деңгейлері әлдеқайда жоғарылайды. Белсенділік танытып қызығушылықпен жұмыс жасап жатқанда, тіпті кейде 40 минут уақыттың зымырағанын байқамай да қалады. Себебі сабақтың қызықты өтуі курсанттардың сабақ барысында ниеттеніп алға ұмтылуына байқауға болады. Оқытушы кей кезде орташа оқитын курсантты жоғары балмен бағалап, қатарларының алдында марапаттап деңгейін көтеріп психологиялық-педагогикалық демеу берсе, курсанттың бойынан өзіне деген сенімділік туғызады.

Интерактивті оқыту әдісі ретінде пікірталасты ПО қызметкерлерінің сөйлеу мәдениеті сабағында табысты қолданамын. Өйткені, бұл белсенді әдіс өз пікірін қорғауға және басқаларды тыңдауға мүмкіндік береді.

Пікірталас әдісі семинар-пікірталастарда, практикалық және зертханалық сабақтарда тапсырмаларды орындау қорытындыларын талқылау бойынша әңгімелесулерде, білім алушылар сөйлеуі қажет болғанда топтық сабақ түрінде қолданылады. Дәрісте пікірталастың толық мағынасында болуы мүмкін емес, бірақ аудиториядан бірнеше түрлі жауаптарды тудырған пікірталас мәселесі, олардың ең дұрыс таңдауын келтірместен, осы пікірталас сұрағына жауап беретін оқытушыларды ұжымдық ойлау және тыңдауға дайын болу атмосферасын қалыптастырады.

Практикалық(семинарлық) сабақтағы пікірталастар білім алушылардың терең ойлылығын және алдын ала негізгі дайындығын талап етеді. Жақсы білім ғана емес, сонымен қатар, білім алушыларда өз ойларын білдіру, сұрақтарды нақты тұжырымдау, дәлелдер келтіру және т. б. біліктерінің болуы қажет³.

Білім алушыға оларды тыңдайтын, өздерінің көзқарастары мен шешімдерін құрметтейтін, оларға әрекет ету еркіндігін беретін оқытушы ұнайды. Олар өз бетінше сабақтарда істегендерін еске алатын болады.

Осылайша, аталған оқыту стильдерінің ішінде тыңдаушыларға өз бетінше білім алуға, кез келген сұраққа креативті қарауға, жасауға, ойға еркіндік беруге мүмкіндік беретін белсенді оқытушылар тарапынан басымдық беріледі.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, оқытудың интерактивті түрлері мен әдістері оқытудағы түрлі педагогикалық тәсілдерді тиімді және нәтижелі жасауға мүмкіндік беретіндігін, оқытушыға білім алушылардың тәжірибесі мен шығармашылығын, сондай-ақ талқыланатын мәселелерге әртүрлі көзқарасты пайдалануға мүмкіндік беретіндігін атап өткен жөн.

Әр оқытушы күнделікті сабақ барысында өз ісін зерттеп, жаңашыл әдіс-тәсілдермен оқушының білім сапасын арттыруы ақпараттық технология арқылы жүзеге асырылады.

---

¹ Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту — Қазақстан дамуының басты бағыты» атты халыққа жолдауы // Егемен Қазақстан. 2012. 28 қаңт.

² *Ишанғалиева А.М.* Құзыреттілік-білім мен мүмкіндіктің бірігуі // Шетел тілін оқыту әдістемесі. — 2017. — № 2. Б. 34.

³ *Бабаев С., Қазиева К.* Педагогикалық инновациялар мен педагогикалық озат технологиялар // Жоғары оқу орындары — 2011. — № 4. Б. 25.

ТҮЙІН

Аталған мақалада автор тіл сабақтарында қазіргі заманғы интерактивті технологияларды қолданудың тиімділігі туралы қарастырылған.

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор рассматривает вопросы применения современных интерактивных технологий обучения по языковым дисциплинам.

ANNOTATION

The author of the article touches upon the use of modern interactive methods of teaching language studies.

А.А. Мерғалиев — Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының әскери және дене шынықтыру даярлығы кафедрасының аға оқытушысы, полиция майоры

ӘОЖ 87

ҮЗДІК ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ІСІ ЖӘНЕ ДЕНІ САУ ҰЛТ ПЕРВОКЛАССНОЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЕ И ЗДОРОВАЯ НАЦИЯ FIRST-CLASS HEALTH CARE AND A HEALTHY NATION

Түйінді сөздер: Жолдау, медицина, ұлт, денсаулық, диагностика.

Ключевые слова: Послание, медицина, нация, здоровье, диагностика.

Key words: Message, medicine, nation, health, diagnostics.

Бұл мәселе — Елбасы жолдауындағы басым бағыттардың бірі. Президентіміз Н.Ә. Назарбаев маңызды құжатта өмір сүру ұзақтығын арттырып, өлім деңгейін төмендетуді міндеттеді. Балалар мен жастар денсаулығын қорғап, оны нығайтуға ерекше көңіл бөлді. Осы жөнінде елімізде көптеген денсаулық сақтау мәселесі бойынша әртүрлі жұмыстар атқарылуда. Болашағымыз жастардың қолында болғандықтан келешек ұрпақтың дені сау болғаны еліміз үшін өте маңызды болып табылады деп есептеймін. Дені сау ұлттан болашақта алар асуы мол жастарды күтуге болады.

Жергілікті дәрігерлер күрделі оталарды болашақта цифрлық технология арқылы жүргізуді жоспарлап отыр. Шетел медицинасының көмегіне жүктелмей өзіміздің отандық дәрігерлердің біліктілігімен, білімділігінің арқасында, сонымен қатар, заманауи технологияға сай медициналық аппараттардың арқасында көптеген адамдардың денсаулығының жақсаруына көмегі зор болып тиер еді. Бұл жерде дәрігерлердің де яғни жас мамандардың жоғары талаптарға сай білім алуымен жұмыс атқаруын қадағалауға алған жөн деп есептеймін.

Бұл — жолдау жүктеген жаңа міндет. Қазақстан Республикасының Конституциясында азаматтардың өмірі және денсаулығы бірінші орында екені айқындалған. Яғни әрбір азаматтың денсаулығы өте маңызды болып табылады. Елбасы Жолдауында үздік денсаулық сақтау ісі және дені сау ұлт туралы кеңінен айтылады. Халықтың өмір сүру ұзақтығының өсуіне және медициналық технологиялардың дамуына байланысты медициналық қызмет көрсетуге деген сұраныс көлемі арта түсетін болады делінген. Сала мамандарының айтуынша, мемлекет басшысының ұтымды ұсыныстары нәтижесінде, үздік жобалар жүзеге асырылуда. Қағазбастылықтан арылу, жүйені жаңа деңгейге көтермек. Халықтың өмір сүру ұзақтығының өсуіне және медициналық технологиялардың дамуына байланысты медициналық қызмет көрсетуге деген сұраныс көлемі арта түсетін болады¹.

Қазіргі денсаулық сақтау ісі қымбатқа түсетін стационарлық емге емес, негізінен аурудың алдын алуға бағытталуға тиіс.

Салауатты өмір салтын насихаттай отырып, қоғамдық денсаулықты басқару ісін күшейту керек. Осыған байланысты елімізде көптеген спорттық флешмобтар ұйымдастырылып жастардың осы мәселеде қызығушылығын арттыруда және спорт денсаулық кепілі демекші спорттың да қосатын үлесі зор. Қазіргі таңда жастарға арналған көптеген спорт алаңдары салынып соған байланысты көптеген жұмыстар атқарылуда, сол арқылы жастарды спортқа тарту дене бітімінің өзіне және жас аралығына сай болуыда денсаулыққа жақсы жағынан ғана пайдасы тиеді деген ойдамын. Тамақтану жағының да денсаулыққа қатысы бары бәрімізге мәлім, отандық табиғи консервантсыз әртүрлі қоспасыз тағамдарды тұтынуға кеңес берер едім, яғни денсаулық ол әрбір адам үшін маңызды болғандықтан, адам өз-өзіне күтім жасау арқылы уақытылы медициналық тексерістен өтіп, дұрыс тамақтанып, белгілі бір уақытын спортқа бөлсе, ешқандайда денсаулық жағынан қиындық тумас еді деген пікірдемін.

Жастардың репродуктивті денсаулығын қорғауға және нығайтуға ерекше назар аудару керек. Тиімділігі аз және мемлекет үшін шығыны көп диспансерлік ем қолданудан негізгі созылмалы ауруларға алыстан диагностика жасап, сондай-

ақ осы саланы амбулаторлық емдеу арқылы басқаруға көшу қажет. Бұл тәжірибе әлемде бұрыннан бар. Оны батыл, әрі белсенді түрде енгізу керек.

Онкологиялық аурулармен күресу үшін кешенді жоспар қабылдап, ғылыми онкологиялық орталық құру қажет. Елімізде осы мәселеге ерекше көңіл бөлу керек сияқты, көптеген отандастарымыз елімізден көмек ала алмағандықтан, шетел асып көмек қолын басқа мемлекет дәрігерлерінен іздеуде.

Халықаралық озық тәжірибе негізінде ауруды ерте диагностикалаудың және қатерлі ісікті емдеудің жоғары тиімділігі қамтамасыз етілуге тиіс.

Біз кардиология, босандыру және өкпе ауруымен күресу кезінде атқарған істеріміз сияқты жұмыстарды да жүргізуіміз керек. Денсаулық сақтау саласы халықтың, мемлекеттің және жұмыс берушінің ортақ жауапкершілігіне негізделген міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесіне кезең-кезеңімен көшетін болады. Оны енгізудің қажеттілігі ешқандай күмән туғызбайды. Алайда, Денсаулық сақтау министрлігі мен Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі іске асырмаған дайындық жұмыстарын тыңғылықты жүргізу талап етіледі. Мемлекеттің міндеттерін нақты белгілей отырып, тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемінің жаңа моделін әзірлеу қажет. Халық мемлекет тарапынан кепілдік берілмеген қызметтерді міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесінің қатысушысы ретінде немесе ерікті медициналық сақтандыру, сондай-ақ бірлесе төлеу арқылы ала алады. Ақпараттық жүйелерді біріктіру, мобильдік цифрлық қосымшаларды қолдану, электрондық денсаулық паспортын енгізу, «қағаз қолданбайтын ауруханаға» көшу арқылы медициналық көмектің қолжетімділігі мен тиімділігін арттыру қажет. Медицинада ауруларды диагностикалау мен емдеудің тиімділігін айтарлықтай арттыратын генетикалық талдау мен жасанды интеллект технологияларын енгізуге кірісуіміз керек. Медициналық кадрлармен қамтамасыз ету және оларды сапалы даярлау маңызды мәселе болып саналады. Бүгінде бізде Назарбаев Университетінің бірегей Медицина мектебі бар. Онда біріктірілген университет клиникасы жұмыс істейді. Бұл тәжірибе барлық медициналық жоғары оқу орындарына таратылуы тиіс. Осы және басқа да шараларды іске асыру үшін «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» кодекстің жаңа редакциясын әзірлеу қажет.

Жергілікті дәрігерлер күрделі оталарды болашақта цифрлық технология арқылы жүргізуді жоспарлап отыр. Бұл - жолдауда жүктеген жаңа міндет.

Елбасы Жолдауында үздік денсаулық сақтау ісі және дені сау ұлт туралы кеңінен айтылады. Халықтың өмір сүру ұзақтығының өсуіне және медициналық технологиялардың дамуына байланысты медициналық қызмет көрсетуге деген сұраныс көлемі арта түсетін болады делінген маңызды құжатта. Сала мамандарының айтуынша, мемлекет басшысының ұтымды ұсыныстары нәтижесінде, үздік жобалар жүзеге асырылуда².

Адамның денсаулығы – қоғам байлығы. Әрбір адам өз денсаулығының мықты болу жолдарын қарастыру керек. Дені сау адамның көңіл-күйі көтеріңкі болып, еңбекке әрқашан құлшына кіріседі. Халқымыз «Дені саудың – жаны сау» деп орынды айтқан. Отанымыздың келешегі, көркеюі – салауатты өмір салтын сақтау қолдауда. Қараңғы үйге кіріп келіп шам жақсаңыз, шам үйді жарық қылады. Көп

қызыл гүлдің ішінен бір ақ гүл көрсен, көзің соған түседі. Біздің де өмірімізді жарық қылатын, жан-жағымызға тамаша сәулесін шашатын, өмірдегі басты байлық – денсаулық. Денсаулық – бұл адамның еңбекке белсенді болуы, әрі ұзақ өмір сүруі, тәннің саулығын және рухани саулығын сезіну.

Адамзат өмірге келген соң өмірін қалай болса солай өткізбеуі тиіс. Яғни адам саналы да жарқын өмір сүруі қажет. Ол үшін ең алдымен ата-бабамыз айтып кеткендей бірінші байлық — денсаулық, екінші байлық — ақ жаулық, үшінші байлық — он саулық демекші, ең алдымен, саналы да жарқын өмір сүру үшін денсаулық қажет. Ал сол денсаулықты сақтау — өз қолымызда, яғни өз еншімізде. Қазіргі таңда аурулардың түрі көбейіп барады. «Тірі адам түбінде бір ауырмай тұрмайды» деп данышпан Баласағұнидің айтқан сөзі рас сияқты. Өйткені, әрбір адам басында өзіне белгілі бір аурулары бар. Бірақ біз сол аурулардың шарықтауына жол бермей оған төтеп беруіміз қажет. Яғни «Ауруын жасырған өледі» (Ә.Науайи) деген сөзге қарсы адам өз бойындағы ауруы бойынша дәрігерлерден кеңес алып, білгендерден сұрап отыруы қажет. Ең алдымен сәбилердің дұрыс жетіп қалыптасуына қарсы «дисплазия» деген аурулар бар. Ол аурумен сәби күресе алмайды, ал онымен күресетін ата-анасы. Бұл ауру дәрігерлердің айтуынша, әсіресе соңғы кездері балалар арасында кеңірек тарап бара жатқан дисплазия ауруының пайда болуына бірнеше себептер негіз. Олардың біріншісін экологиялық жағдайлармен байланыстырсақ, екінші себебі ағзадағы йодтың, темірдің, сондай-ақ кальцийдің тапшылығына тікелей қатысты. Мұның ақыры мүгедектікке әкеліп соғуы мүмкін. Сондықтан баланың сауығып кетуіне де өзіміз жәрдемші болуымыз керек. Ал енді еліміздегі экономикалық жағдайдың өзгеріп, нарықтық қатынастардың дамуы, қоғамның әлеуметтік тұрғыда жіктеле бастауы ол мүмкіншіліктердің бірдей болмауы және осы теңсіздіктің балалардың тұлға болып қалыптасуына да өз ықпалын тигізетіні анық. Сондықтан жастарды ұлап, халықтың болашағына қатер төндіріп жатқан бұл дертке аяусыз күрес ең бірінші өзіміз, отбасымыз және мектепте басталуы қажет. Еліміздің ертеңгі тізгіні жастар қасында мемлекетіміздің алдына қойып отырғаны елулікке ену стратегиясы жүзеге асу үшін жас ұрпақтың дені сау болуы қажет. Сонда ғана өз елімізді елулік қатарынан көре аламыз. Сол үшін өз денсаулығымызды өзіміз күтуіміз қажет.

---

¹ Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауы // <https://adilet.gov.kz>.

² Бұл да сонда.

ТҮЙІН

Жолдау — елімізге жүктеген жаңа міндет. Қазақстан Республикасының Конституциясында азаматтардың өмірі және денсаулығы бірінші орында екені айқындалған. Яғни әрбір азаматтың денсаулығы өте маңызды болып табылады. Елбасы Жолдауында үздік денсаулық сақтау ісі және дені сау ұлт туралы кеңінен

айтылған. Халықтың өмір сүру ұзақтығының өсуіне және медициналық технологиялардың дамуына байланысты медициналық қызмет көрсетуге деген сұраныс көлемі арта түсетін болады делінген.

АННОТАЦИЯ

Послание — это новая задача поставленная перед нашей страной. Конституция Республики Казахстан предусматривает, что жизнь и здоровье граждан находятся на первом месте. То есть здоровье каждого гражданина очень важно. В Послании Президента говорится о лучшем здравоохранении и здоровой нации. Увеличение продолжительности жизни населения и развитие медицинских технологий увеличат спрос на медицинскую помощь.

ANNOTATION

The message is a new task set for our country. The Constitution of the Republic of Kazakhstan provides that the life and health of citizens are in the first place. That is, the health of every citizen is very important. The President's Message mentions the best health care and a healthy nation. The increase in life expectancy and the development of medical technologies will increase the demand for medical care.

Мырзабаева Д.Р. — преподаватель кафедры административного права и административной деятельности ОВД Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева, майор полиции

УДК 348

СПОСОБЫ ВЛИЯНИЯ ДЕСТРУКТИВНЫХ РЕЛИГИОЗНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА МОЛОДЕЖЬ

ДЕСТРУКТИВТІ ДІНИ ҰЙЫМДАРДЫҢ ЖАСТАРҒА ӘСЕРІ

WAYS OF INFLUENCE OF DESTRUCTIVE RELIGIOUS ORGANIZATIONS ON YOUTH

Ключевые слова: религия, деструктивное влияние, молодежь, секта, сектанты, нетрадиционная организация.

Түйінді сөздер: дін, деструктивтік әсер, жастар, секта, сектанттар, дәстүрлі емес ұйым.

Keywords: religion, destructive influence, youth, sect, sectarians, non-traditional organization.

Религия занимает одну из важнейших мест в обществе всего мира. Но появление и развитие различных религий влечет за собой появление религиозных организаций нетрадиционной направленности.

Члены нетрадиционных организаций проводят активную агитационную работу по привлечению людей в организации деструктивной направленности. Деструктивность — один из тех факторов, который дестабилизирует жизнь общества и подрывает устойчивость развития государства.

По мнению Е.Н. Волкова, деструктивный культ пропагандируется группой или организацией, использующей неэтичные техники манипулирования для вербовки и удержания своих членов, осуществляющей тотальный контроль мыслей, чувств и поведения своих приверженцев с целью удовлетворения интересов лидеров и «ядра» группы. (Большинство из них имеет религиозное прикрытие; есть и политические, коммерческие и психотерапевтические группы такого рода)¹.

Объектом воздействия деструктивных религиозных организаций в основном становятся люди 15-35 лет, не имеющие ярко выраженных религиозных предпочтений². Низкая грамотность молодежи в вопросах религии является фундаментом для процветания сект и религиозных культов. Также нестабильная экономика создает благоприятную почву для распространения оккультных учений. Неуверенность в завтрашнем дне подталкивает молодежь во вступление в различные нетрадиционные религиозные организации. В связи с этим руководители данных организаций разрабатывают различные эффективные способы вербовки.

Самыми действенными способами привлечения является подход через чувства. Молодежь откликается на ласковое, внимательное обращение со стороны членов секты. Сектанты стараются выделить свое материальное, эмоциональное благополучие. Тем самым молодые люди стремятся получить от членов данной организации поддержку, а они в свою очередь окружают их теплой атмосферой.

Также выделяется такая группа молодых людей, которая намерена совершать конкретные дела в своей жизни. Некоторую молодежь из данной категории волнует бедность и страдание других людей и они готовы бороться с этим. Этой категории людей рассказывают, что организация активно работает в данном направлении, как будто у них имеются четкие планы действий.

К верующей молодежи сектанты относятся как к людям ищущих Бога, убеждая их в том, что сам бог привел их в секту.

Таким образом представляется необходимым уже со школьной скамьи обучать общепринятым понятиям о традиционной религии. Формировать у молодежи религиозные вкусы, чтобы в будущем каждый человек сумел выделить опасные для общества учения и сторониться их.

Для профилактических мер необходимо развивать у молодежи культурный и продуктивный досуг, необходимо участие в этом не только родителей, но и школы, образовательных учреждений.

При реабилитации сектантов, в особенности в отношении молодежи которые подверглись влиянию деструктивных религиозных организаций, нужна помощи специалистов. При вступлении в секту молодой человек надеется получить помощь от членов данной организации, решить свои проблемы, но проблемы не только не разрешаются, они еще в большей мере усугубляются. Тем самым они с особым недоверием относятся к тем людям, которые хотят им помочь. Так как они

не видят свою жизнь без религиозной организации. Поэтому следует дать им возможность полноценной жизни вне секты. В этом процессе должны быть задействованы психологи, родственники и близкие члены семьи. Необходимо создавать больше организаций, которые имели бы подразделения психологической, юридической и медицинской помощи. Социальные службы, которые помогли бы трудоустроить бывших сектантов.

Государство обязано активно участвовать в распространении информации о деятельности религиозных деструктивных организаций и о последствиях пребывания в них.

---

¹ **Волков Е. Н.** Преступный вызов практической психологии: Феномен деструктивных культов и контроля сознания: Введение в проблему // Журнал практического психолога. — 1996. — № 2.

² **Яблокова И.Н.** Введение в общее религиоведение. — М., 2001. С. 41.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются способы привлечения молодежи в деструктивные религиозные организации, а также представлены пути решения данной проблемы.

ТҮЙІН

Мақалада жас адамдарды зиянды діни ұйымдарға тарту жолдары, сондай-ақ осы мәселені шешу жолдары қарастырылады.

ANNOTATION

The article discusses ways to attract young people to destructive religious organizations, as well as ways to solve this problem.

Пономарева Н.В. — стажер по должности старшего преподавателя кафедры гражданско-правовых дисциплин Ростовского юридического института МВД России, кандидат юридических наук

УДК 341

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СЕКРЕТА ПРОИЗВОДСТВА В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

ШЕТ ЕЛДЕРДЕГІ ӨНДІРІС ҚҰПИЯСЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ ЖЕКЕЛЕГЕН АСПЕКТІЛЕРІ

CERTAIN ASPECTS OF LEGAL REGULATION OF PRODUCTION SECRET IN FOREIGN COUNTRIES

Ключевые слова: секрет производства, ноу-хау, интеллектуальная собственность, коммерческая тайна, зарубежный опыт, тайна производства, конфиденциальность.

Түйінді сөздер: өндіріс құпиясы, ноу-хау, зияткерлік меншік, коммерциялық құпия, шетелдік тәжірибе, өндіріске құпия, құпиялылық.

Keywords: production secret, know-how, intellectual property, trade secret, foreign experience, production secret, confidentiality.

Актуальность выбранной темы научного исследования обусловлена необходимостью информационного сотрудничества России с другими государствами в сфере интеллектуальной собственности с целью сравнительного анализа опыта правового регулирования института секрета производства и возможности имплементации наиболее успешного опыта такого регулирования.

Анализируя законодательство отдельных стран, можно говорить о существовании некоторого различия в терминологии. Так, в Российской Федерации используется термин «секрет производства (ноу-хау)»¹ или «know how», в других государствах «деловой (торговый) секрет» или «trade secret».

В России законодателем на данный момент не принята норма, закрепляющая процедуру регистрации ноу-хау. В части 1 ст. 1465 ГК РФ под ноу-хау понимаются сведения любого характера (производственные, технические, экономические, организационные и другие) о результатах интеллектуальной деятельности в научно-технической сфере и о способах осуществления профессиональной деятельности, перспективная значимость которых оценивается в уровне конфиденциальности и ограниченности или полном запрете доступа и принятии разумных мер для соблюдения их секретности, в том числе введения режима коммерческой тайны².

Данная норма предусматривает систему средств по защите конфиденциальности секрета производства и получила толкование в Постановлении Пленума Верховного Суда РФ №5, Пленума ВАС РФ № 29 от 26.03.2009 «О некоторых вопросах, возникших в связи с введением в действие части четвертой Гражданского кодекса Российской Федерации».

Особенности механизма обеспечения сохранности секрета производства состоят в основном в реализации защитных мер в отношении субъекта носителя секрета в следствие доступа или применения нарушителем охраняемых сведений. В случае выявления правонарушения в данной сфере наступает юридическая ответственность.

Впервые терминология «know how» была использована в 1916 году в США при вынесении решения по делу «Disent against Brown».

В США существующий закон «О коммерческой тайне» регулирует отношения по защите технологической и коммерческой информации, однако включение сферы торговли в область правового регулирования как способ несанкционированного использования информации не предусмотрен.

Основной целью развития законодательства в сфере защиты информации это совершенствование правовых механизмов регулирования отношений, внесение изменений, дополнений в законодательство. Предприятия, владельцы коммерческой тайны, защищают ее от неправомерного использования и/или приобретения, тем самым другие субъекты правоотношений вправе распоряжаться ею всеми законными способами.

В европейских государствах правовые нормы об охране ноу-хау не систематизированы и достаточно различны в понимании и толковании. В том числе, отдельные государства вообще не относят данный институт к интеллектуальной собственности. Так, кроме Швеции институт ноу-хау в отдельных государствах регулируется нормами о недобросовестной конкуренции, кодексах (трудовом, уголовном и др.). На Мальте правовое регулирование осуществляется на основе договорных отношений. В Бельгии, Нидерландах, Португалии применяются нормы деликтного права.

В Германии и Греции за раскрытие секрета производства установлены уголовные санкции в виде штрафа или лишения свободы. Законодательство США и Великобритании не содержит специальных составов уголовных преступлений в отношении объектов интеллектуальной собственности, но квалифицирующие признаки входят в состав такого преступления как кража.

Например, между 1986 и 1990 гг. Рональд Хоффман осуществил сделку по реализации технологии, запрещенной для продажи, которая носила авторский характер. Данная технология характеризовалась уникальностью с точки зрения предпринимательской ценности в части содержащихся компьютерных кодов для боевых подразделений ВС США в системе стратегических оборонных сил. Средства массовой информации, проведя собственные расследования, сделали вывод, что компании-покупатели в следствии приобретенных технологий, сделали значительный технологический прорыв.

Правовую основу секретов производства (ноу-хау) составляет Европейская Директива 2016/943³, основной целью которой является гармонизация законодательства государств-членов о коммерческой тайне и Соглашение ТРИПС. Указанное Соглашение включает положение о возможности установления запретов для

доступа к информации физических и юрлиц в случае ее правомерного и подконтрольного хранения и использования и необходимости получения соответствующего согласия.

Соглашение ТРИПС налагает обязательство предоставления режима наибольшего благоприятствования, согласно которому любые льготы, предоставляемые государством - членом ВТО гражданам какой-либо другой страны, должны также предоставляться гражданам всех государств-членов ВТО⁴.

Однако во многих европейских государствах данный подход не используется. Особенности охраны интеллектуальной собственности закреплены в законодательстве различных стран. В Италии, с определенными ограничениями, в Великобритании (Закон о доходах и налогах корпораций, 1970 г.; Закон об авторском праве, патентах и промышленных образцах, 1988 г.; Закон об ограничении торговой практики; Закон об арбитраже; Закон о нарушении конфиденциальности), США (Унифицированный закон о деловых секретах; §§757-759 первого Свода деликтного права 1939 г.; Сводка законов США, ч. 35 §284; Закон США об экономическом шпионаже 1996 г.), Румынии, Финляндии⁵.

В частности, в Великобритании судебными инстанциями признаются интеллектуальной собственностью процессы технического характера. Однако страны ЕС не признают в качестве интеллектуальной собственности секреты производства, защищая их положениями Директивы (Enforcement Directive).

Апелляционный Суд Великобритании в 2011 году решил, что объектом интеллектуальной собственности могут быть технические секреты производства в соответствии с Европейской директивой⁶, о принудительном осуществлении прав. Но судебная практика показывает, что существует достаточно много проблем в признании нарушения права на ноу-хау. Таким признаются результаты высокотехнологических производств, но не, например, секреты внутренней организации работы предприятия, локальные акты и инструкции.

Судебная практика Великобритании включает решения по делам о защите информации в форме предоставления истцом необходимых доводов о конфиденциальности разглашенной информации и нарушении обязательств по ее неразглашению.

Многие государства признают за собственниками ноу-хау право на юридическую (судебную) защиту включенных сведений в категорию секрета производства. Судебные органы рассматривают следующие позиции: секретность и степень известности информации сотрудникам и партнерам; средства сохранения конфиденциальности информации; ценность, важность информации для ее владельца; средства, вложенные в создание секрета производства.

Представляется интересным принятие в июне 2018 года Сенатом Франции закона, закрепляющего режим защиты «коммерческой тайны». Предпосылкой инициирования законопроекта выступили обязательства Франции о соблюдении Директивы 2016/943 Европарламента. Данный закон дал трактовку понятия коммерческой тайны и закрепил процессуальные инструменты и средства защиты. Однако

вне поля законодательства остались вопросы привлечения к уголовной ответственности в случае незаконного использования секретной информации.

Механизм обеспечения защиты секретов производства включает такие средства, как: решение суда на запрет незаконного использования или разглашения ноу-хау, возмещение убытков, в том числе и изъятие доходов, полученных от использования ноу-хау, запрет реализации недобросовестного преимущества путем приостановления деятельности.

Кроме того, споры в сфере защиты интеллектуальной собственности решаются во внесудебном порядке, с помощью процедуры медиации и заключения соглашений о не разглашении информации об объекте интеллектуальной собственности до начала патентования и/или производства.

Так, например, в Великобритании споры в области ноу-хау рассматривают такие судебные органы, как Суд по интеллектуальной собственности предприятий; Суд по рассмотрению споров, связанных с авторским правом; Патентный суд, который входит в состав Высокого суда справедливости Англии и Уэльса.

В Великобритании органом власти, регламентирующим порядок защиты секретов производства, выступает Агентство интеллектуальной собственности, в США это Бюро по патентам и товарным знакам.

В век информационных технологий производители часто сталкиваются с проблемой легкой добычи секретов производства путем элементарного снятия информации с носителей и передачей ее третьему лицу за вознаграждение. В зарубежной практике используется такой механизм получения доказательств как получение ордера на осмотр помещения и информационных носителей для выявления нужных сведений о правонарушении (в Великобритании это Anton Piller order). Особенность процедуры заключается в том, что при выполнении такого осмотра участвуют истцы, их представители, что позволяет упростить оценку выявленных доказательств. Данная процессуальная особенность является отличительной чертой именно англо-американских правовых семей и эффективным инструментом защиты информации.

Следует сказать, что в англо-саксонской правовой семье отношения по защите секретов производства предусматривают, помимо отсутствия специализированного акта, концентрацию внимания на работу специализированного персонала по совершенствованию режима секретности, защите информации и профилактике правонарушений в данной области.

Таким образом, законодательство зарубежных стран в области охраны секрета производства не систематизировано, однако диаметрально противоположных взглядов к рассматриваемым позициям не выявлено. Основным критерием признания информации секретом производства можно считать ее конфиденциальность. На секреты производства распространяются права интеллектуальной собственности и действуют на территории европейских государств. В случае наличия пробелов в актах органов ЕС, внутригосударственное законодательство содержит механизмы решения индивидуальных вопросов, связанных, в первую очередь, с усилениями владельца секрета производства по защите секретности производства.

-
- ¹ Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая) от 18.12.2006 № 230-ФЗ (ред. от 23.05.2018)// Собрание законодательства РФ. — 2006. — № 52 (1 ч.). — Ст. 5496.
- ² **Иванова С.В.** Секрет производства (ноу-хау): понятие и правовое регулирование. Подготовлен для системы Консультант Плюс, 2018. // www.consultant.ru.
- ³ Соглашение по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности (ТРИПС/TRIPS) [рус., англ.] (заключено в г. Марракеше 15.04.1994) // base.garant.ru/4059989/.
- ⁴ **Ситишко Д.А.** Секрет производства (ноу-хау) и коммерческая тайна: некоторые особенности использования секрета производства // *Право и политика.* — 2016. — № 4.
- ⁵ **Ярцев А.С.** Правовое регулирование конфиденциальной информации, составляющей секрет производства, в Великобритании // *Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность.* — 2017. — № 2. Система ГАРАНТ.// base.garant.ru/57206993/#ixzz5SESoHwR5.
- ⁶ Economic espionage. Hearing before the Subcommittee on crime of the Committee on the Judiciary House of representatives. 104 Congress. 2 Session. May 9, 1996. Wash., 1997. P. 9 - 16; Notable Industrial Espionage Cases.

АННОТАЦИЯ

В статье кратко рассмотрены отдельные вопросы правового регулирования секрета производства (ноу-хау) и особенности охраны интеллектуальной собственности в зарубежных странах на современном этапе.

ТҮЙІН

Мақалада өндіріс құпиясын (ноу-хау) құқықтық реттеудің жекелеген мәселелері және қазіргі кезеңде шет елдерде зияткерлік меншікті қорғау ерекшеліктері қысқаша қарастырылған.

ANNOTATION

The article briefly discusses some issues of legal regulation of the secret of production (know-how) and features of intellectual property protection in foreign countries at the present stage.

А.А. Салимов — Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы білім беру пәндері кафедрасы бастығының орынбасары, полиция подполковнигі

ӘОЖ 342.5

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЕМЛЕКЕТТІК
ҚЫЗМЕТШІЛЕРІНІҢ ӘДЕП КОДЕКСІНІҢ
ОРЫНДАЛУЫНЫҢ ЖАЙ-КҮЙІ**

**СОСТОЯНИЕ ИСПОЛНЕНИЯ ЭТИЧЕСКОГО КОДЕКСА ГОСУДАР-
СТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**STATUS OF IMPLEMENTATION OF THE CODE OF ETHICS OF CIVIL
SERVANTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

Түйінді сөздер: этика, сыбайлас жемқорлық, мораль, қызметкер, мемлекет, тәртіп.

Ключевые слова: этика, коррупция, мораль, сотрудник, государство, дисциплина.

Keywords: ethics, corruption, morality, officers, state, discipline.

Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің осы әдеп кодексі (Мемлекеттік қызметшілердің қызметтік әдеп қағидалары) (бұдан әрі – Кодекс) Қазақстан Республикасының Конституциясына, «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» 2015 жылғы 23 қарашадағы «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы Қазақстан Республикасының заңдарына, жалпы қабылданған моральдық-әдептілік нормаларына сәйкес мемлекеттік қызметшілердің моральдық-әдептілік бейнесіне қойылатын жалпы қабылданған талаптарды, сондай-ақ олардың мінез-құлқының негізгі стандарттарын белгілейді.

Кодекс халықтың мемлекеттік органдарға сенімін нығайтуға, мемлекеттік қызметте өзара қарым-қатынастың жоғары мәдениетін қалыптастыруға және мемлекеттік қызметшілердің әдепсіз мінез-құлық жағдайларының алдын алуға бағытталған.

Қазақстан Республикасы Президенті 2018 жылғы 5 қазандағы «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Жолдауында азаматтар санасында полицейлер жазалаушы емес, керісінше, қиын жағдайда көмек көрсетуші деген түсінік орнығуы керектігін айтып кетті. Осыған орай «Ішкі істер органдарын жаңғырту жөніндегі жол картасын» қабылдауды талап етуде.

Бүгінгі күнде мемлекеттік қызметшілердің әдеп кодексінің орындалуына тоқталатын болсақ, мінез-құлық стандарттарына байланысты мемлекеттік қызметшілер Қазақстан халқының бірлігі мен елдегі ұлтаралық келісімді нығайтуға ықпал етуге, мемлекеттік және басқа тілдерге, Қазақстан халқының салт-дәстүрлеріне құрметпен қарау туралы айтатын болсақ, ПО қызметкерлерінің тарапынан адал, әділ, қарапайым болуға, жалпы қабылданған моральдық-әдептілік

нормаларын сақтауға, азаматтармен және әріптестерімен қарым-қатынаста сыйпаылық пен әдептілік танытуға; өздері қабылдайтын шешімдердің заңдылығы мен әділдігін қамтамасыз етуге; жеке және заңды тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қозғайтын шешімдерді қабылдаудың ашықтығын қамтамасыз етуге; мемлекет мүддесіне нұқсан келтіретін, мемлекеттік органдардың жұмыс істеу тиімділігіне кедергі жасайтын немесе тиімділігін төмендететін іс-әрекеттерге қарсы тұруға әрдайым қолдап отырады¹.

Мемлекеттік қызметшілердің сырт келбеті олардың қызметтік міндеттерін орындау кезінде мемлекеттік аппараттың беделін нығайтуға ықпал етуге, іскерлікпен, ұстамдылықпен және ұқыптылықпен ерекшеленетін жалпы қабылданған іскерлік талаптарына сай болуға тиіс.

Мемлекеттік қызметшілер қызметтік міндеттерін тиімді атқару үшін өзінің кәсіби деңгейі мен біліктілігін арттыруға, Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген шектеулер мен тыйымдарды сақтауға, өзінің іс-әрекетімен және мінез-құлқымен қоғам тарапынан айтылатын сынға себепкер болмауға, сынағаны үшін қудалауға жол бермеуге, орынды сынды кемшіліктерді жою мен өзінің қызметін жақсарту үшін пайдалануға, жеке сипаттағы мәселелерді шешу кезінде мемлекеттік органдардың, ұйымдардың, мемлекеттік қызметшілер мен өзге де адамдардың қызметіне ықпал ету үшін өзінің қызметтік жағдайын пайдаланбауға, шындыққа сәйкес келмейтін мәліметтерді таратпауға, мемлекеттік меншіктің сақталуын қамтамасыз етуге, өзіне сеніп тапсырылған мемлекеттік меншікті, автокөлік құралдарын қоса алғанда, ұтымды, тиімді және тек қызметтік мақсатта ғана пайдалануға, қызметтік тәртіпті бұлжытпай сақтауға, өзінің қызметтік міндеттерін адал, бейтарап және сапалы атқаруға, жұмыс уақытын ұтымды және тиімді пайдалануға, мемлекеттік қызмет көрсету сапасын арттыру бойынша тұрақты түрде шаралар қабылдауға, мемлекеттік көрсетілетін қызметтердің тұтынушысы ретінде толығымен халықтың сұранысына бағдар ұстануға, жасағаны үшін заңнамада тәртіптік, әкімшілік немесе қылмыстық жауаптылық көзделген құқық бұзушылықтар мен теріс қылықтарды жасауға жол бермеуге міндетті.

Әдеп кодексінің басты міндеті сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға және қызметтік әдеп нормаларын бұзушылықтардың, оның ішінде мемлекеттік қызметке кір келтіретін тәртіптік теріс қылықтардың профилактикасына бағытталған іс-шараларды әзірлеу, мемлекеттік қызметшілердің мемлекеттік әдепті сақтаудағы жауапкершілік деңгейін арттыруды қамтамасыз ету жөніндегі шараларды қабылдау, әдеп жөніндегі уәкілдердің қызметін үйлестіру және мемлекеттік органдардың тәртіптік комиссияларымен өзара іс-қимыл мәселелері бойынша ұсынымдар мен ұсыныстар әзірлеу болып табылады².

Жаңа заңның қабылдануына байланысты тәртіптік кеңес мемлекеттік қызмет ісі жөніндегі министрліктің әдеп бойынша кеңесі болып өзгеруімен қатар, оның құзырлығы да ұлғайды. Әдеп жөніндегі кеңес енді сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін талдау, мемлекеттік органдардың мемлекеттік қызмет және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы заңнаманы бұзушылықтардың профилактикасы бойынша жұмысының қорытындыларын және өздерінің функциялары

мен өкілеттіліктеріне бекітілген басқа да міндеттерді қарайды. Әдеп жөніндегі кеңес өз құзыреті шегінде жергілікті атқарушы органдардың және орталық мемлекеттік органдардың аумақтық бөлімшелерінің басшылары мен өзге де лауазымды адамдарын, әдеп жөніндегі уәкілдерді тыңдауға, жоғары тұрған мемлекеттік органдарға немесе лауазымды адамдарға Әдеп жөніндегі кеңестің ұсынымын негізсіз орындамаған лауазымды адамдардың жауаптылығын қарау туралы ұсыныстар енгізуге құқылы. Кодекс халықтың мемлекеттік органдарға сенімін нығайтуға, мемлекеттік қызметте өзара қарым-қатынастың жоғары мәдениетін қалыптастыруға және мемлекеттік қызметшілердің әдепсіз мінез-құлық жағдайларының алдын алуға бағытталған.

Қызметкерлер мемлекет, қоғам және азаматтар алдындағы жауапкершілікті сезіне отырып, Қазақстан Республикасының Конституциясын, заңдары мен өзге де нормативтік құқықтық актілерін мүлтіксіз сақтауы, Қазақстан Республикасы Президентінің саясатын жақтауы және оны тұрақты түрде жүзеге асыруға, өзінің іс-әрекетімен мемлекет билігінің беделін, мемлекет институттарына азаматтар мен қоғамның сенімін нығайтуы, Қазақстан Республикасының мемлекет билігінің және атқарушылық іс жүргізу органдарының беделінің түсуіне ықпал жасайтын әрекеттердің жасалуына жол бермеуі, жалпы қағидаттар мен адамгершілік нормаларын сақтауға, қызмет барысында және тұрмыста жоғары парасатты және мәдениетті болуға талпынуы тиіс. Ал, басшыға қатысты кәсіби-этикалық талаптарға келсек, кодекс нормалары мен ұстанымдарын мүлтіксіз сақтауда өзін үлгі ретінде, өзінің мінез-құлқымен бейтараптықтың, әділдіктің, риясыздықтың, жеке тұлғаның ар-намысы мен абройына құрметпен қараудың үлгісі болуы керек. Төмен тұрған лауазымды атқаратын мемлекеттік қызметшілер басшылардың тапсырмаларын орындау кезінде тек объективті және шынайы мәліметтерді ұсынуға, өздеріне мәлім болған қызметтік әдеп нормаларының бұзу жағдайлары және мемлекеттік қызметке кір келтіретін тәртіптік теріс қылықтар туралы басшылыққа хабарлауға, басшының заңды тапсырмаларын орындауға кедергі келтіретін әрекеттерді (әрекетсіздікті) болдырмауға, олардың қызметтік мүмкіндіктері есебінен пайда және артықшылықтар алуға ұмтылуға жол бермеуге тиіс. Кәсіби этика мәселелері бойынша мемлекеттік қызметкерлердің сыртқы көрінісі өзін сыйлату да моральдық құқығын қамтамасыз етеді. Жұмыс уақытында әділет департаменті қызметкерлерінің сырт келбетінен басқа мемлекеттік органдар және мекемелерінің қызметкерлері, жалпы қоғам өзіміз өкілеттік ететін департаменттің мәртебесі мен имиджі жөнінде пікір айтады. Жұмыс киімі — іскерлік деңгей мен корпоративтік мәдениеттің көрсеткіші. Іскерлік киім белгілі бір міндеттерді орындауға жұмылдырып, ұжымда қалыпты жұмыс барысын, сонымен бірге кәсіби қызметке жауапкершілікті білдіреді³.

---

¹ «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдептілік нормаларын және мінез-құлық қағидаларын одан әрі жетілдіру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 153 Жарлығы // adilet.zan.kz/.

---

2 Мемлекеттік қызметкерлердің тарапынан Әдеп кодексінің нормаларының бұзылу фактілері бойынша Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет істері министрлігінің // www.kuzmet.gov.kz ресми сайты.

3 **Қожабергенқызы Г.** «Мұнайлы астана» республикалық газеті. 2018. 08.06.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются основные стандарты соблюдения этического кодекса государственных служащих Республики Казахстан.

ТҮЙІН

Бұл мақалада Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің этикалық кодексын сақтаудың негізгі стандарттары қарастырылады.

ANNOTATION

This article discusses the basic standards of compliance with the ethical code of civil servants of the Republic of Kazakhstan.

М.С. Салауатов — Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты жалпы құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы, полиция подполковнигі

ӘОЖ 343

ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫНДА ҚҰҚЫҚТЫҢ ПАЙДА БОЛУЫ МЕН ДАМУЫ

ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ПРАВА НА ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА

THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF LAW IN KAZAKHSTAN

Түйінді сөздер: құқық, құқықтық қатынастар, билік, заң, әдет-ғұрып, хандық билік, билер соты.

Ключевые слова: право, правовые отношения, власть, закон, обычаи, ханская власть, суд биев.

Keyword: law, legal relationships, authority, law, customs, the Khan's authority, the court biys.

Қазақстан Республикасының ұлттық құқығының қалыптасу тарихы қазақ мемлекеттілігінің — Қазақ хандығының пайда болу кезеңінен бастау алады. Мұхаммед Хайдар Дулати дерегі бойынша, «... қазақ сұлтандары билігінің басталуы Хижа жылының күнтізбесі 870 жылымен есептелген», бұл 1465 -1466 жж. сәйкес келеді¹.

Хан дәуіріндегі ұлттық құқықтың даму жолы 1511-1518 жж. (1523 ж.) Қасым ханның тұсында қабылданған ережелермен байланысты. Қалың халық арасында «Қасым ханның қасқа жолы» аталып кеткен алғашқы құқықтық нормалар заң ережелерінің бірінші жиынтығын құрды. Қасым хан қазақтарды біртұтас хандыққа біріктіріп, нығайта білді. Мухаммед Хайдар Дулатидің «Тарих-и Рашиди» еңбегінде: «Қасым хан өз билігін Жошы ханнан кейін ешкім оны жасай алмайтындай етіп барлық Дешті Қыпшақты бағындырды. Мысалы, оның әскерлерінің саны мың (миллион) адамнан асты.

«Есім ханның ескі жолы» («Есім ханның ежелгі жолы») заңдар жинағын құрған Ер Есім хан (1598-1628 жж.) Қасым хан саясатын жалғастырды.

«Жеті Жарғы» жинағының екі нұсқасы бар:

Бірінші жағынан үш жүздің (ұлы жүз — Төле би, орта жүз — Қаз дауысты Қазыбек би, Кіші жүз — Әйтеке би) өкілдері Тауке бидің басын қосып, олармен қазақ арасында болған жиі дауларды талқылап, кейбір заң ережелерін құрастырды.

Екінші нұсқаның мәні-Тәуке Көл-төбе шатқалына жеті бидің басын қосып, Бұл билер Қасым мен Есім хандарының ескі әдет-ғұрыптарын жаңа әдет-ғұрыптармен «Жеті Жарғы» біріктірген².

Ғылыми әдебиетте бұл заңды құжат «Тәуке ханның ұласуы» немесе «Тәуке ханның заңдары» деп аталады. «Жеті Жарғы» құрастырудың негізгі мақсаты — соғыс болмай қоймайтын сыртқы қатерден-жоңғарлардан арылу үшін барлық ішкі ресурстарды шоғырландыру үшін қоғамдық ұстанымдарды заңнамалық түрде реттеуге ұмтылу болып табылады. Ішкі саяси жағдайдың тұрақтануы феодалдық құрылымның экономикалық мүдделерін қолдау қажеттігінен туындады. Әкімшілік, қылмыстық, азаматтық құқық нормалары мазмұндалған, қоғамның экономикалық, мәдени, әлеуметтік өмірінің түрлі жақтары қозғалды. Патриархалдық отбасындағы тәртіптермен реттелген салық, дін туралы ережелер болды. Онда бірінші орынды өтеу заңы алады — қан үшін қанмен кек алу, мертігуі үшін — осындай жарақат алу.

Көрнекті қазақ ғалымы Е.Б. Бекмаханов: «қазақтардың әдеттегі құқығына жаңа элементтерді енгізе отырып, Тәуке сот билігінің толық болуын өз қолдарында шоғырландырды. Тұңғыш рет Тәуке Заңымен сот құқығы мемлекеттік билік органдарына тиесілі екені анықталды. Осы арқылы орталықтандырылған мемлекетті нығайтуға мүдделі емес қатардағы билер мен сұлтандардың жікшілдік үрдістеріне айтарлықтай соққы болды»³.

XIX ғасырдың бірінші жартысында Кенесары Қасымовтың заңнамалық қызметіне ықпал еткен ірі тұлға Сұлтан Арынғазы (1815-1821 жж.) болды. Арынғазының сот қызметі хан билігін нығайтуға бағытталып, рулық ақсүйектер-билердің сот құқықтарын шектеді. Арынғазының заң шығару қызметіндегі жаңа

әдісі алғаш рет қазақтардың әдеттегі құқығы Заңы бойынша емес, шариғат бойынша соттау рәсімін жасаған. Бұл прогрессивті қадам болды және қазақтардың құқықтық қатынастарын дамытудағы белгілі бір кезенді білдіреді.

Отарлық дәуір кезеңінде Қазақ хандығы өзінің мемлекеттілігін жоғалтады және бұл қоғам өмірінің барлық салаларында, соның ішінде құқықтық жүйеде көрініс табады. Ал бір-бірімен жауласқан рулардың бітісуі өзара байланысты тоқтатуға ықпал етті⁴.

XX ғасырдың бірінші ширегі «Алаш» партиясы мен «Алаш-Орда» үкіметінің белсенді саяси қызметімен байланысты. Олар қазақтардың біртұтас ұлттық мемлекетін отаршылдықтан босату, тәуелсіздікті алу және әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық-саяси өмірді түбегейлі реформалау арқылы қайта құруды қалады. «Алаш партиясы» 1917 жылғы 21 қараша айында 251 нөмірімен «Қазақ» газетінде алғаш рет өз бағдарламасын ұсынды. Бағдарлама он пункттен тұрды: мемлекеттік құрылым (Ресей Федерациясының құрамында автономияны құру), жергілікті еркіндік, негізгі құқықтар, дін, билік және сот, халықты қорғау (ат полициясы), салық, жұмысшылар, ғылым мен ағартуды дамыту, жер мәселесі.

Кеңес кезеңінде екі Конституция әрекет етті (1936 жылғы және 1977 жылғы), олардың негізінде одақтас республикалардың Конституциясы құрылды. Атап айтқанда, Қазақ КСР Конституциясы 1937 жылы 20 наурызда қабылданды, онда Қырғыз Автономиялық Кеңестік Социалистік Республикасы Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасы болып өзгертілді, сол арқылы халықтың тарихи есімі қайтарылды. 1978 жылдың сәуір айында Қазақ КСР-нің жаңа Конституциясы қабылданды.

1937 жылғы Конституциядан айырмашылығы, 13-бапта былай делінген: «Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасы басқа Кеңестік Социалистік республикалармен ерікті түрде біріккен одақтас мемлекет — Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы», 1978 жылғы Конституцияда 68-бапта, ең алдымен: «Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасы — егемен Кеңестік Социалистік мемлекет. Кеңес Социалистік республикалармен бірге еріктілік пен тең құқылық негізінде құрылды. Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы — біртұтас одақтық көпұлтты мемлекет»⁵.

Қазақстан Республикасының аумағында мемлекеттік биліктің үстемдігін және сыртқы саяси қатынастарда тәуелсіздікті жариялау туралы алғашқы ресми бағдарламалық мәлімдемесі «Қазақ КСР-інің Мемлекеттік Егемендігі туралы Декларация» болып табылады. Бұл саяси-құқықтық дерек Қазақстан Тәуелсіздігінің заңды бекітілуіне бастау алды. Бұл құжатта мемлекеттік-құқықтық нормалар белгіленді.

Декларация егеменді заңнаманы құру үшін негіз болып, 1993 және 1995 жылдардағы тәуелсіз Қазақстан Конституциясында көрініс тапты.

Егеменді Қазақстанның бірінші Конституциясы 1993 жылғы 28 қаңтарда Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің ІХ сессиясында қабылданды. Ол мемлекеттік тәуелсіздік құрылысының негізін қалап, Қазақстанның егемендігін әлемдік қауымдастықта бекітті. Конституциялық реформаның мәні жаңартылып

жатқан қазақстандық қоғамның жаңа нормативтік макромоделін құру болып табылады.

-
- ¹ *Мухаммед Хайдар Дулати.* Тарих-и Рашиди. — Алматы: Санат, 1999. С. 108.
  - ² *Кляшторный С.Г., Турсунов Т.И.* Казахстан. Летопись трёх тысячелетий. — Алма-Ата: Рауан, 1992. С. 315.
  - ³ *Бекмаханов Е.* Казахстан в 20-40-е годы XIX в. — Алма-Ата: Қазақ ун-ті, 1992. С. 284.
  - ⁴ Алаш-Орда: Сб. документов / Сост. Н.Мартыненко. — Алма-Ата: Айқап, 1992. С. 88.
  - ⁵ Қазақстан Республикасының Конституциясы // adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000.

ТҮЙІН

Мақалада Қазақстан Республикасының тарихи-құқықтық, теориялық-практикалық қалыптасу мәселелері мен ұлттық құқықтық жүйесі туралы ақпарат берілді. Қазақстандағы кеңестік мемлекеттік-құқықтық жүйенің өмір сүру сипаты мен салдары талданады. Қазақстан Республикасының жаңа ұлттық құқықтық жүйесін қалыптастырудың бастапқы кезеңі зерттелді.

АННОТАЦИЯ

В статье представлена информация о проблемах историко-правового, теоретико-практического становления национальной правовой системы Республики Казахстан. Анализируется характер и последствия существования советской государственно-правовой системы в Казахстане. Изучен начальный этап формирования новой национальной правовой системы Республики Казахстан.

ANNOTATION

The article presents information about the problems of historical and legal, theoretical and practical formation and the national legal system of the Republic of Kazakhstan. The nature and consequences of the existence of the Soviet state legal system in Kazakhstan are analyzed. The initial stage of formation of a new national legal system of the Republic of Kazakhstan is studied.

М.С. Салауатов — Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты жалпы құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы, полиция подполковнигі;

А.Ж. Жарасхан — Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы білім беру пәндер кафедрасының аға оқытушысы, полиция капитаны

ӘОЖ 372.8:34

**ВЕДОМСТВОЛЫҚ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ҚҰҚЫҚТЫҚ ПӘНДЕРДІ
ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР
ЖӘНЕ КҮТІЛЕТІН НӘТИЖЕЛЕР**

**МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН В ВЕДОМ-
СТВЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ: НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ И
ОЖИДАЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ**

**METHODS OF TEACHING OF LEGAL DISCIPLINES IN THE DEPART-
MENTAL SCHOOLS: NEW OPPORTUNITIES
AND EXPECTED RESULTS**

Түйінді сөздер: құқықтық білім, оқыту әдістемесі, сабақ, оқытушы, курсант, білім, пән, оқу құралы.

Ключевые слова: правовое образование, методика преподавания, урок, преподаватель, курсант, образование, предмет, учебное пособие.

Keywords: legal education, teaching methods, lesson, teacher, cadet, education, subject, textbook.

Құқықтық білімнің қазіргі өмірде табысқа жетудің маңызды шарттарының бірі екені ешкімге құпия емес. Алайда, білім алушылар жеткілікті күрделі материалды меңгеру үшін олардың оқылатын пәнге қызығушылығын қалыптастыру қажет, яғни оқыту мақсатын назарға ала отырып, педагог құқықтық пәндерді оқыту әдістемесіне — алдын ала жоспарланған нәтижеге әкелетін практикалық іс-әрекет әдістері мен тәсілдерінің жиынтығына аса жауапкершілікпен қарауы тиіс¹.

Бүгінгі таңда құқықтық пәндер оқытушылардан белсенді және интерактивті оқыту әдістерін, тест тапсырмаларын, проблемалық оқыту тәсілдерін және т. б. мақсатты пайдалану талап етіледі.

Құқықтық пәндерді оқыту әдістемесі өзара байланысты оқыту құралдарының, әдістерінің, нысандарының жиынтығын зерттейді. Бұл әдістеменің айырмашылығы неде? Бұл оқыту мемлекеттің, қоғамның, әр адамның құқықтық өмірімен тығыз байланысты. Мұндай білімдер құқықтық терминдерді, заңдарды білу, сондай-ақ заңнама жұмысының тетіктерін түсіну болып табылады.

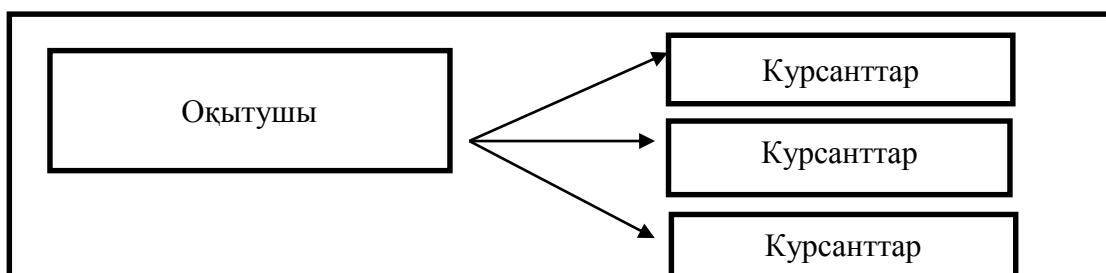
Курсанттар құқықтық пәндердің теориялық жағын ғана емес, сонымен қатар, олардың қолданбалы сипатын да таныту үшін оқытудың дәстүрлі түрлері мен әдістерімен қатар (дәрістер, семинарлық сабақтар, зертханалық жұмыстар және

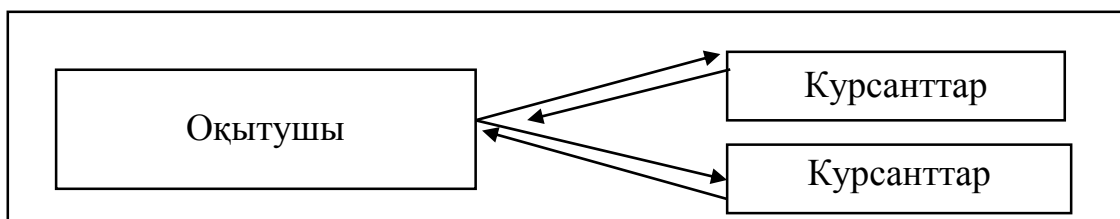
т.б.), рөлдік және іскерлік ойындар, дағдылы тренингтер, проблемалық жағдайлар және т. б. сияқты белсенді және интерактивті оқыту әдістерін пайдалану қажет.

Бұл ретте белсенді әдістер деп курсанттардың ішкі және сыртқы белсенділігінің жоғары деңгейінсіз қолданылуы мүмкін емес оқыту әдістері түсініледі. *Интерактивті әдістер* дегеніміз — қолдану нәтижесінде білім алушылар бір-бірімен өзара қарым-қатынаста әңгімелесу, диалог режимінде болатын әдістер. Белсенді әдістермен салыстырғанда интерактивті әдістер студенттердің тек педагогпен ғана емес, бір-бірімен кең қарым-қатынасына бағытталған.

Оқытудың *дәстүрлі (пассивті) әдістері* (сурет. 1), көп жағдайда оқытушыдан курсанттарға білім беру арқылы ақпаратты тираждауды көздейді. *Белсенді және интерактивті әдістер* курсанттардың өзіндік жұмысының, курсанттар мен оқытушының, курсанттардың өзара әрекеттестігінің арқасында білім алуды көздейді.

1- сурет. Оқытудың пассивті әдістерінің схемалық бейнесі²

Әдістерді теңгерімді пайдалану — құқықтық пәндерді оқыту әдістемесінің тиімділігінің маңызды шарты. Құқықтық пәндерді оқыту әдістемесінің ерекшелігі тек үрдістер мен құбылыстардың жекелеген жақтарын ашуға ғана емес, сонымен қатар, білім алушылар үшін құқықтық мемлекет жағдайында мінез-құлық ережелерін жасауға мүмкіндік беретін статистика деректерін, фактілер мен сандарды кеңінен тарту болып табылады. Ұсынылған фактілер тексерілуі тиіс, дәлелденуі тиіс, бірақ олар курсанттардың күмәнін тудыруы мүмкін, бұл миға шабуыл, дөңгелек үстел, пікірталастар және т.б. сияқты оқытудың проблемалық әдістерін пайдалануға мүмкіндік береді.

Құқықтық пәндерді оқытудың маңызды құралдары оқулықтар мен оқу құралдары, теориялық және құқықтық ғылым классиктерінің еңбектері, анықтамалық және статистикалық деректер болып табылады.

Құқықтық пәндерді оқыту барысында жалпы қабылданған оқу құралдарымен қатар, оқытудың компьютерлік құралдарына үлкен мән берілуі тиіс. Мүмкіндік

болған жағдайда оқыту құралы ретінде Интернеттің ғаламдық ақпараттық желісінің ресурстарын пайдалану орынды, себебі болашақ мамандар дүниежүзілік желіні ақпарат көзі ретінде пайдалана білуі қажет.

Құқықтық пәндерді оқыту барысында (мысалы: «Азаматтық іс жүргізу құқығы», «Қылмыстық процесс», «Азаматтық құқық», «Экологиялық құқық» және т.б.) көркем және деректі фильмдерді қарауға және талқылауға уақыт бөлуге болады, сондай-ақ курсанттарға фильмге немесе кітапқа эссе жазу бойынша тапсырма беруге болады.

Құқықтық пәндерді оқыту барысында қолданылатын оқыту құралдары туралы айта отырып, курсанттардың өз бетінше дайындайтын портфолиосы туралы айта кетелік. Дәстүрлі портфолио — білім алушылардың жетістіктерін көрсету мақсаты болып табылатын жұмыстардың топтамасы. Бұл папкаға зерттеу материалдары, ақпараттар мен презентациялар бар дискілер және т.б. жинақталады, бұл сабақ барысында жасалады. Сонымен қатар, еңбек нарығында кеңінен қолданылатын оқу іс-әрекеті үрдісінде әзірленген портфолио болашақ мамандардың жұмысқа орналасуына оң әсер етуі мүмкін. Осындай білім беру әдісі болашақ мамандардың құқықтық сауаттылығын барынша тиімді қалыптастыруға мүмкіндік береді³.

¹ *Щукина Г.И.* Актуальные вопросы формирования интереса в обучении: Учеб. пос. — М.: Просвещение, 1984. — 145 с.

² *Евплова Е.В., Гнатышина Е.В., Черденикова М.В.* Методика преподавания правовых дисциплин: Учеб.-метод. пос. — Челябинск: Цицеро, 2016. С .120.

³ *Буланова М.В.* Педагогика и психология высшей школы: Учеб. пос. для вузов — Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. С. 539.

ТҮЙІН

Мақалада ведомстволық оқу орындарында құқықтық пәндерді оқыту әдістемесі туралы ақпарат берілді. Құқықтық пәндерді оқытудың ғылыми және әдіснамалық негіздері ашылды. Әскери-кәсіби құзыреттілікті қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді.

АННОТАЦИЯ

В статье представлена информация о методике преподавания правовых дисциплин в ведомственных учебных заведениях. Раскрыты научные и методологические основы преподавания правовых дисциплин. Особое внимание уделяется формированию военно-профессиональной компетентности.

ANNOTATION

The article presents information about the methods of teaching legal disciplines in departmental educational institutions. The scientific and methodological bases of teaching legal disciplines are revealed. Special attention is paid to the formation of military-professional competence.

Сейтенов А.Ж. — начальник кафедры уголовного права и криминологии Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М.Букенбаева, полковник полиции

УДК 343

ПРЕВЕНТИВНЫЕ МЕРЫ В ОБЩЕГОСУДАРСТВЕННОЙ СИСТЕМЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕРРОРИЗМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И ГОСУДАРСТВАХ-УЧАСТНИЦ СОДРУЖЕСТВА НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ

АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫ ЖАЛПЫ МЕМЛЕКЕТТІК ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЕН ТӘУЕЛСІЗ МЕМЛЕКЕТТЕР ДОСТАСТЫҒЫНА ҚАТЫСУШЫ МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ТЕРРОРИЗМГЕ ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ ЖҮЙЕСІ ТУРАЛЫ

PREVENTIVE MEASURES IN THE NATIONAL THE SYSTEM OF COMBATING TERRORISM IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND THE STATES PARTICIPANTS OF THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES

Ключевые слова: Казахстан, Центральная Азия, участницы СНГ, государство, терроризм, экстремизм, программа, общественность, профилактика, преступления, анти-террористическая политика, разграничение, компетенция, государственный орган.

Түйінді сөздер: Қазақстан, Орталық Азия, ТМД қатысушылары, мемлекеттік, терроризм, экстремизм, бағдарлама, жұртшылық, алдын алу, қылмыс, антитеррористік саясат, шектеу, құзыреттілік, Мемлекеттік орган.

Keywords: Kazakhstan, Central Asia, CIS participants, state, terrorism, extremism, program, public, prevention, crime, antiterrorist policy, differentiation, competence, state body.

Одним из необходимых условий для успешного функционирования государственных институтов и сохранения целостности государства, вне всякого сомнения, является сохранение межконфессионального и межэтнического согласия.

В Республике Казахстан, где с момента обретения независимости до сегодняшнего дня наблюдается мирное сосуществование представителей различных этнических и конфессиональных групп в контексте сохранения такого благополучия, профилактика религиозного экстремизма, в свою очередь, являющегося питательной почвой для явления терроризма, приобретает особую актуальность и значимость.

Сам факт избрания мировым сообществом города Астаны в качестве диалоговой площадки по урегулированию конфликта в Сирии во многом обусловлен геополитическим расположением Республики Казахстан, и возможно положительно сложившимся имиджем Казахстана, как страны успешно противодействующей явлениям радикального исламского течения.

Во внутренней политике страны указанное находит отражение в курсе, проводимом Главой государства Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым,

который в одном из ежегодных посланий к народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050» Новый политический курс состоявшегося государства» 14 декабря 2012 года справедливо отметил: «Государство и граждане должны единым фронтом выступить против всех форм и проявлений радикализма, экстремизма и терроризма. Особую озабоченность вызывает угроза так называемого религиозного экстремизма. Нам нельзя допустить, чтобы искренняя вера во Всевышнего подменялась агрессивным и разрушительным фанатизмом. Слепой фанатизм абсолютно чужд психологии и менталитету нашего миролюбивого народа»¹.

За последние восемь лет Республика Казахстан также как и другие участницы СНГ и страны европейского континента столкнулась с террористической угрозой, исходящий от деятельности международных террористических организаций.

Казахстанскую общественность потрясли вопиющие факты, сопровождавшиеся взрывами в здании Департамента Комитета национальной безопасности по Актыубинской области в 2011 году², предотвращенный террористический акт ценой собственной жизни сотрудником Департамента внутренних дел Жамбылской области³, и дерзким нападением в июне 2016 года группы представителей радикальной исламской группировки на воинскую часть Национальной гвардии, дислоцированной в городе Актобе⁴.

Указанное стало следствием активизации пропагандистской работы деструктивных религиозных организаций, преследующих цель вмешаться в социально-политическую жизнь страны.

Для того чтобы направить действия подвергшихся их влиянию лиц в нужном для организации русле, индивидуум ставится в психологическую зависимость от организаторов подпольных ячеек представленных разветвленных сетей, но разделяющих идеологию заостренной трактовки исламского мировоззрения.

Экстремистское движение, представляющее террористическую угрозу для Республики Казахстан, в основном, представлено такими течениями, как, «ваххабиты» и «салафиты».

Деятельность указанных радикальных исламистских группировок ориентирована на свержение политического строя с последующим созданием «халифата» на обширной территории, где страны постсоветского пространства вызывают особый интерес у эмиссаров международного террористического движения.

Стоит отметить, что и для участниц СНГ важен учет такого обстоятельства, как наличие высокого террористического потенциала территории Центральной Азии в целом, откуда осуществляется приток трудовых мигрантов, от которых вполне прогнозируемо ожидать наличие мотивов для вступления в ряды экстремистских и террористических организаций.

На примере европейских стран мы видим то, каким образом миграционные потоки провоцируют напряженность в межнациональных отношениях, а в последствии облегчают рекрутирование в ряды «ИГИЛ» активной части населения, представленную молодежной средой.

Негативный опыт европейских стран должен быть учтен соответствующими компетентными органами в сфере противодействия религиозному экстремизму и терроризму на территории центрально-азиатского региона и участниц СНГ.

В контексте тенденции активизации угроз террористического характера для Республики Казахстан и стран СНГ ввиду их привлекательности для внешней миграции хотим обратить внимание на предлагаемые нами меры, которые будут препятствовать привлечению мигрантов в ряды исламистских террористических организаций. К таковым мы отнесли следующие:

- повышение качества общей и индивидуальной профилактической работы миграционных служб с момента прибытия мигрантов и их регистрации по месту проживания;

- повышение уровня координации в деятельности правоохранительных органов стран Центральной Азии и участниц СНГ по контролю за деятельностью мигрантов;

- налаживание социально-психологической работы с мигрантами посредством привлечения к решению данного вопроса представителей гражданского общества и неправительственных организаций;

- повышение религиозной и юридической грамотности мигрантов, наделение их базовыми знаниями, для выработки критического мышления, которое возможно станет препятствием предпринимаемым попыткам вербовки представителями экстремистских организаций.

В деле противостояния религиозному экстремизму и терроризму важное значение занимает финансово-экономический аспект, включающий финансовые возможности террористических организаций по обеспечиванию своих адептов материальным вознаграждением⁵.

В качестве главного источника своего финансирования международный терроризм избирает криминальную деятельность.

Материальное обеспечение, с помощью которого молодежь стран Центральной Азии, в том числе и Казахстана может быть вовлечена в ряды террористов, зависит от возможностей трафика наркотических средств, пролегающего через территорию наших государств.

Государственная власть в свою очередь должна создать действенные механизмы не только по выявлению, пресечению незаконного оборота наркотических средств, но и по контролю за легализацией средств, полученных от преступной деятельности, идущих в последствии на финансирование экстремистской и террористической деятельности.

Затрагивая проблему повышения религиозной грамотности мигрантов, стоит сказать, что она имеет актуальное значение применительно и к тем сотрудникам правоохранительных органов, в специальные функции которых не входит противодействие терроризму и религиозному экстремизму.

Назрела необходимость в этой связи внесения в образовательные программы ведомственных учебных заведений правоохранительного профиля учебных дисци-

плин и специальных курсов по знанию основ религии и, в частности ислама. Увеличение объема теоретических знаний у практических сотрудников правоохранительных органов о сущности религиозного вероучения, признаках и атрибутах, отражающихся в ношении одежды и поведении их представителей в обществе, будет способствовать повышению качества работы по профилактике религиозного экстремизма и террористических актов. Возможно, что такие меры в рамках международного сотрудничества стран участниц СНГ в сфере противодействия экстремизму и терроризму будут способствовать увеличению взаимопонимания при обмене информацией и накопленного положительного опыта⁶.

В целом подводя итог рассмотрению вопроса противодействия терроризму в Республике Казахстан, полагаем, что угрозы и проблемы, исходящие от этого негативного явления, и деятельность радикальных группировок в одной из стран Центральной Азии оказывают прямое влияние на социально-политическую обстановку региона, в целом, и стран участниц СНГ, в частности.

Считаем, что для повышения эффективности противодействию угрозам религиозного экстремизма и терроризма будет способствовать реализация следующих мер:

- укрепление взаимодействия правоохранительных органов, национальных институтов, проводящих исследования региональной безопасности стран участниц ОДКБ;

- привлечение к сотрудничеству с правоохранительными органами духовных лидеров и священнослужителей традиционных религий в сфере профилактики религиозного экстремизма;

- налаживание системы обмена информацией между странами участницами ЕвразЭС, ОДКБ, СНГ о тенденциях и угрозах возникновения террористических атак;

- расширение научного взаимодействия стран участниц ЕвразЭС, ОДКБ, СНГ в форме проведения совместных научных исследований по разработке противодействия религиозному экстремизму и терроризму, организации научно-практических конференций и международных круглых столов.

---

¹ Послание Президента РК Н.А. Назарбаева к народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050» Новый политический курс состоявшегося государства» от 14.12.2012 года // www.akorda.kz.

² В Актобе взорвали здание КНБ // www.nur.kz/184598-v-aktobe-vzorvali-zdanie-knb.html.

³ Таразская трагедия // www.nurmedia.ru/countryday/3908-tarazskaya-tragediya.html.

⁴ В войсковой части сообщили подробности нападения. // www.diapazon.kz/aktobe/aktobe-theme-of-thet-day/83840-v-voyskovoy-chasti-soobshchili-podrobnosti-napadeniya.html.

⁵ Современный терроризм и механизм антитеррора // Нелегальный рынок Центральной Азии. — Алматы: ARG. ОБСЕ.ЕК, 2005.

⁶ *Петрищева В.Е.* Проблема создания общегосударственной системы мер профилактики терроризма // Заметки о терроризме. — М.: Эдиториал УРСС, 2001.

АННОТАЦИЯ

В данной статье изложены наиболее эффективные меры предотвращения распространения терроризма и экстремизма, такие как комплексные профилактические мероприятия с участием государственных органов, общественности, представителей СМИ и религиозных авторитетов.

ТҮЙІН

Бұл мақалада мемлекеттік органдардың, жұртшылықтың, БАҚ өкілдерінің және діни беделдердің қатысуымен кешенді алдын алу іс-шаралары сияқты терроризм мен экстремизмнің таралуының алдын алудың неғұрлым тиімді шаралары баяндалған.

ANNOTATION

This article describes the most effective measures to prevent the spread of terrorism and extremism, such as comprehensive preventive measures with the participation of state bodies, the public, the media and religious authorities.

Ш.У. Смагулова — Қазақстан Республикасы ИМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының жалпы білім беру пәндер кафедрасының оқытушысы полиция, аға лейтенанты

ӘОЖ 341.378

ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАР АРАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ ЖЕТІЛДІРУ

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ ВУЗАМИ

IMPROVING INTERNATIONAL COOPERATION BETWEEN UNIVERSITIES

Түйінді сөздер: дипломатиялық қатынас, мамандарды даярлау, серіктестік, ЖОО арасындағы келісім шарттар, халықаралық ынтымақтастық, әлемдік білім беру жүйесі, халықаралық қатынас, ЖОО даму стратегиясы.

Ключевые слова: дипломатические отношения, подготовка кадров, сотрудничество, договор между ВУЗ, мировой стандарт образования, международное сотрудничество, стратегия развития вуза.

Keywords: diplomatic relations, training, cooperation, agreement between the UNIVERSITY, the world standard of education, international relations. The development strategy of the University.

«Егемен Қазақстанға ұлттық әлеуетті жандандырып озық ашылуларға жол ашатын, интеллектуалды революция қажет» Н.Ә. Назарбаев¹. Тәуелсіз Қазақстан ХХІ ғасырдың екінші он жылдығында басты мақсатының бірі жаһандану мен

әлемдік үрдіске сәйкес болу екендігін нәтижелі жетістіктерге басқан қарқынды қадамдары арқылы мәлім етті. Егемендігі жария етіліп, көк алауы желбіреген сәттен, байырғы қазақ жерінде Қазақстан мемлекетін және оның халқын қазақстандықтар деп 120 мемлекет танығаны мәңгілік тарихтың алтын беттерінде жазылған. Шет елдермен 107 дипломатиялық қатынас орнатылған. Сонымен қатар, Елордасы Астанада қырықтан астам елшілік қызметін сәтті атқаруда. Бұл жетістіктер еліміздің әлемдік интеграция желісі мен білім-ғылым саласындағы үздік ашылулар, технология құрылыс индустриясында озық идеялармен алмасуға үлкен мүмкіндігін ашады.

Халықаралық ынтымақтастықты әлемдік білім беру жүйесінің ықпалды дамуындағы негізгі көтермелі күші секілді сипаттауға болады. Себебі, бұндай қарым-қатынастар нәтижесі бірқатар маңызды мәселелерді шешіп, олардың дамуына бастамашылдық етеді. Негізінен осындай жоспарлар жоғарғы білім беру бағытында партнерлік болып, мамандарды даярлау саласында стандарттар мен сәйкестіктерді теңестірудегі негізгі және аса маңызды құралы болып табылады. Осы бағыттағы атқарылып жатқан қызметтер қазақстандық білім беру брендин әлемдік сұранысқа табысталу дәрежесіне жеткізеді.

Соңғы жылдары баршаға ортақ әлемдік бірыңғай білім беру кеңістігі құрылуда. Оқу жоспарлары мен білім беру стандарттары дүние жүзінің мамандық бойынша жоғары білім беру жүйесінің үйлестірілген үндестігіне әкеледі. Нәтижесінде білім беру ашық алаңы университеттер арасында студент алмасу, дәріс беруші профессорларға ынтымақтастыққа қол жеткізеді.

Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың халыққа жолдауында айтқанындай: «Біз халықаралық ауқымдағы ғылыми-зерттеу жобаларынна толыққанды белсене қатыса аламыз. Бұндай қадам отандық ғалымдарымыздың шетелдік ғылыми-зерттеу жүргізу қауымдастығы арқылы білім берудегі стратегиялық бағытын инновацияға интеграцияландырады. Біздің көздегеніміз ғаламдық өндіріс деңгейінде жаңа идеялар енгізу, технологиялық революциядан қалыспау. Жоғарғы білім беру деңгейі халықаралық деңгейдің жоғарғы сапасына теңелуі қажет»².

Яғни, ұлттық білім беру жүйесіне жаңашылдық пен жаңа талап қойылатыны хақ. Ағарту ісі бәсекеге қабілетті, жоғары сапалы болуы міндетті. Бүгінгі мектеп оқушысы қиналмастан келешекте білім алуын шетелдік жоғары оқу орындарында еш қиындықсыз жалғастыра алуы қажет. Сондықтан, елімізде жоғары білім беру бағытын жетілдіру және үздік еуропа, шетел елдерінің стандарттарына сәйкестену бағытындағы нақты қадамдары айқындалған. Дүние жүзілік тәжірибенің сараптамасына қарасақ жоғарыда аталған бастамалардың барлығы, халықаралық дипломатиялық оңтайлы қарым-қатынастардың жемісті нәтижелері арқылы жүзеге асады.

Мәселен, күні бүгінгі серіктестіктің баянды табысы деп ЖОО бірен мысал келтірсе кетсек. Қазақстанда бірлескен халықаралық университет жұмыс атқарып келеді. Олар, Қазақстан – Британ Техникалық Университеті, Яссауи атындағы Қазақстан – Түрік университеті, Ақтөбе Қазақ – Орыс университеті және де Қазақстан Республикасының халықаралық стипендиясы «Болашақ» халықаралық бағдарламалар орталығы.

---

¹ Ұстаздар сайты <http://u-s.kz>.

² **Schleicher A. (Ed.)**. Preparing Teachers and Developing School Leaders for the 21st Century: Lessons from around the World // [XXI ғасырға арнап мұғалімдерді даярлау және мектеп көшбасшыларын дамыту: әлем елдерінің сабақтары]. OECD Publishing. (2012).

ТҮЙІН

Аталған мақалада автор жаһандану процесі туралы әрі оның жаңа деңгейдегі кәсіби кадрларға қажеттілік тудыратынын әңгімелейді. Ал оның негізгі құрамдас бөлігі — академиялық ұтқырлық, яғни курсанттардың, студенттердің, оқытушылар мен қызметкерлердің алмасу бағдарламаларына, халықаралық ғылыми-зерттеу жобаларына қатысуы, сондай-ақ бірлескен оқу бағдарламаларын құру, шетелдіктер мен т.б. үшін қарқынды курстарды ұйымдастыру болып табылады. Түрлі елдер университеттерінің халықаралық ынтымақтастығының негізгі нысандары мен бағыттары ұқсас, алайда қазақстандық өңірлік жоғары оқу орындарының шетелдік тәжірибесі пайдалы болары хақ.

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор рассказывает о процессе глобализации, вызывающий потребность в профессиональных кадрах нового уровня. А главной составной частью процесса является академическая мобильность, т.е. участие курсантов, студентов, преподавателей и сотрудников в обменных программах, международных научно-исследовательских проектах, а также создание совместных учебных программ, организация интенсивных курсов для иностранцев и т.п. Основные формы и направления международного сотрудничества университетов разных стран схожи, однако зарубежный опыт казахстанским региональным вузам может быть полезнее.

ANNOTATION

In this article the author tells about the process of globalization causing the need for professional staff of a new level. And the main part of the process is academic mobility, i.e. the participation of cadets, students, teachers and employees in exchange programs, international research projects, as well as the creation of joint training programs, the organization of intensive courses for foreigners, etc. The basic forms and directions of international cooperation of universities of different countries are similar, but the foreign experience of Kazakhstan regional universities can be more useful.

Сағынтаева А.А. — старший преподаватель-методист факультета повышения и дополнительного образования Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им.М.Букенбаева, майор полиции;

Каратикенова Д.К. — инспектор отдела организации научно-исследовательского и редакционно-издательской работы Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им.М.Букенбаева, старший лейтенант полиции

УДК 343

ПРОФИЛАКТИКА И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ТЕРРОРИЗМУ И РЕЛИГИОЗНОМУ ЭКСТРЕМИЗМУ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕ ТЕРРОРИЗМГЕ ЖӘНЕ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ

PREVENTION AND COUNTER-TERRORISM RELIGION AND RELIGIOUS EXTREMISM AT THE PRESENT STAGE

Ключевые слова: терроризм, экстремизм, национальная безопасность, угроза, закон, санкция, высшее учебное заведение, силовые структуры, меры.

Түйінді сөздер: терроризм, экстремизм, ұлттық қауіпсіздік, қауіп, заң, санкция, жоғары оқу орны, күш құрылымдары, шаралар.

Keywords: terrorism, extremism, national security, threat, law, sanction, higher education institution, law enforcement agencies, measures.

Актуальность проблемы борьбы с терроризмом продиктована нашей действительностью. Терроризм в любых формах своего проявления превратился в одну из опасных по своим масштабам, непредсказуемости и последствиям общественно-политических и моральных проблем, с которыми человечество вошло в XXI век. Последнее десятилетие действительно стало непростым для Казахстана. Впервые мы так явно столкнулись с терроризмом. Проблема в том, что данные угрозы ранее воспринимались как опасность, которая может быть привнесена только извне. И, к сожалению, вероятность того, что террористические и экстремистские действия могут быть организованы внутри страны, не рассматривалась в качестве потенциальной угрозы.

Соответственно система национальной безопасности всегда была ориентирована на отражение терроризма преимущественно как внешней угрозы.

Здесь надо отметить, что в реальности факты проявления терроризма в том или ином виде имелись в нашей стране и раньше, но это были отдельные и локальные попытки. Однако в последние несколько лет угроза терроризма в Казахстане начала нарастать особенно активно.

До сравнительно недавнего времени терроризм гражданам Казахстана казался больше виртуальной, чем реальной опасностью. К сожалению, эта беда пришла на территорию и нашей страны. Это явление шло к нам в каком-то смысле поэтапно. Последние события, акции показали, что терроризм реально проявил себя. В свете

этого имевшие место до этих событий факты уже не кажутся разрозненными, случайными.

Почему именно сейчас Казахстан столкнулся с угрозой терроризма? Это обусловлено, прежде всего, наложением внешних и внутренних факторов. Ослабление системы региональной безопасности, нестабильное окружение вокруг Казахстана, близость к точкам конфликтов (Северный Кавказ, Афганистан) – все это, конечно же, создает определенные условия для нарастания угрозы терроризма. И плюс к этому, в регионе в целом и в стране, к сожалению, появились определенные внутренние предпосылки, способствующие экстремизму и терроризму. И все эти годы мы боролись больше с фактическими проявлениями экстремизма и терроризма (задерживали за распространение запрещенной литературы, арестовывали за миссионерскую деятельность, судили за участие в террористической и экстремистской деятельности) и видимо не обращали серьезного внимания на внутренние источники этих проблем. Данные угрозы нарастали последние несколько лет и все это время силовые структуры, так или иначе эффективно им противостояли. Так, Казахстан одним из первых стран постсоветского пространства принял закон "О борьбе с терроризмом", создал Антитеррористический центр, составил перечень стратегических объектов подлежащих совершенствованию системы обеспечения безопасности, в том числе и на случай отражения возможных атак террористов и т.д.

Период с 2010 по 2017 годы можно охарактеризовать как период резкого увеличения числа участия граждан Казахстана в совершении террористических актов в других странах (Кыргызстан, Таджикистан, Дагестан — Россия), совершения актов терроризма на территории Казахстана (в Актобе, Алматы), как период активизации иностранных сайтов, пропагандирующих и оправдывающих терроризм и экстремизм. На эти года пришлись серьезные террористические акции в Актобе, Таразе, Алматы, п.Шубарши Актюбинской области¹. Что нужно делать, чтобы эффективно противостоять терроризму?

К неотложным мерам можно отнести: повышение квалификации казахстанских силовых структур всех подразделений по вопросам упреждения террористических угроз и обезвреживания лиц, совершивших акты терроризма; отработка мероприятий по надлежащей защите гражданского населения при совершении террористических актов, обеспечение надлежащей охраны таких стратегических объектов как: школы, нефтепроводы, газопроводы, предприятия водоснабжения и теплоснабжения и другие объекты, более скрупулезное отслеживание сайтов по пропаганде терроризма и экстремизма и закрытие их. К долгосрочным мерам пресечения террористических угроз следует отнести: исследование проблем бедности городского и сельского населения в отдельности и принятие мер по повышению уровня благосостояния этой части населения страны, по оказанию помощи безработным в трудоустройстве и достижении ими социального успеха; принятие мер по устранению значительного дисбаланса между богатыми и бедными (внедрение системы благотворительности, меценатства, введение дифференцированных ставок налогов, инициирование внедрения в уголовное законодательство всех стран, в том числе Казахстана, статьи 20 Конвенции ООН против коррупции «Незаконное

обогащение», обеспечение экстрадиции беглых банкиров и других финансовых преступников с возвратом уведенных из страны капиталов, инициирование и участие страны в международных мероприятиях по закрытию оффшорных зон); обучение в средних и высших учебных заведениях знаниям и навыкам поведения при совершении террористических акций в целях обеспечения выживания; совершенствование норм международно-правовых документов и казахстанских законов и иных нормативных актов по вопросам предупреждения и борьбы с терроризмом.

Приведенное в этом ряду совершенствование норм международно-правовых документов и казахстанских законов и иных нормативных актов как средство предупреждения и борьбы с терроризмом является предметом пристального рассмотрения и анализа. За период независимого развития в Казахстане было принято примерно 2 тысячи 250 законов разного направления, из которых борьбе с преступностью были посвящены более 100 кодексов и законов. В их числе находятся 6 казахстанских кодексов и законов по борьбе с терроризмом. Одним из них является Уголовный кодекс Республики Казахстан от 03 июля 2014 года, который содержит в себе 6 статей, имеющих прямую антитеррористическую направленность: статья 255 «Акт терроризма», статья 256 «Пропаганда терроризма или публичные призывы к совершению акта терроризма», статья 257 «Создание, руководство террористической группой и участие в ее деятельности», статья 258 «Финансирование экстремизма или террористической деятельности», статья 259 «Вербовка или подготовка либо вооружение лиц в целях организации террористической либо экстремистской деятельности», статья 260 «Прохождение террористической или экстремистской подготовки», статья 261 «Захват заложника», статья 273 «Заведомо ложное сообщение об акте терроризма»². На наш взгляд, Уголовный кодекс страны можно дополнить отдельными статьями под соответствующими условными номерами, такими, как: «Бомбовый терроризм» (в стране уже есть примеры совершения этого вида терроризма в Актобе, Атырау), «технологический (ядерный) терроризм» (в стране есть объекты мирного использования ядерной энергии, захват которых может быть использован для приготовления портативного ядерного оружия), «Организация, подстрекательство, исполнение актов террористической деятельности» (в организаторах и подстрекателях могут оказаться государства, общественные движения, террористические объединения, заинтересованные юридические лица, физические лица, которые на месте совершения террористических актов, естественно, будут отсутствовать, но ответственность за такие действия, безусловно, должна присутствовать).

Санкции у предлагаемых статей должны быть более жесткими. Включение в Кодекс статей о бомбовом и ядерном терроризме позволило бы продемонстрировать перед мировым сообществом субъектов международного права нашу решимость бороться с терроризмом не только внутри казахстанскими методами, но и международно-правовыми средствами.

Другим особо значимым актом в правовой системе Казахстана в деле борьбы с терроризмом является Закон Республики Казахстан от 13 июля 1999 года «О противодействии терроризму, который состоит из 24-х статей. Структура и тональность формулировок данного Закона проникнуты духом силового противостояния

терроризму, террористам. Никто не спорит с тем, что силовой подход в борьбе с терроризмом является важной составляющей. Важной, но не единственной. В процессе противостояния террористической акции важнее не убить террористов, а спасти заложников, спасти людей, которые оказались или могут оказаться в зоне досягаемости террористов. Поэтому в статье 12 Закона функции и полномочия переговорщика с террористом (террористами) должны быть существенно расширены. Искусству переговорщика нужно обучать в течение целого ряда лет, терпеливо, последовательно, систематически в специализированных высших учебных заведениях страны³.

Еще одним важным законодательным актом в этой сфере стал Закон Республики Казахстан от 28 августа 2009 года «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных незаконным путем, и финансированию терроризма».

Кроме того, за последние 20 лет было принято не менее 13 подзаконных актов, способствовавших и содействующих борьбе с явлением терроризма⁴.

По разным аспектам борьбы с преступностью Казахстаном были подписаны и ратифицированы 75 универсальных многосторонних и двусторонних договоров, из которых 30 прямо и непосредственно посвящены борьбе с терроризмом. Примерами таких международных договоров Казахстана являются: международная конвенция о борьбе с актами ядерного терроризма, ратифицированная Законом Республики Казахстан от 14 мая 2008 года, международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма (присоединение к Конвенции на основании Закона Республики Казахстан от 2 октября 2002 года), международная конвенция о борьбе с бомбовым терроризмом (Казахстан присоединился к нему 4 июля 2002 года), региональный Договор между Республикой Казахстан, Кыргызской Республикой, Республикой Таджикистан и Республикой Узбекистан о совместных действиях по борьбе с терроризмом, политическим и религиозным экстремизмом, транснациональной организованной преступностью и иными угрозами стабильности и безопасности сторон, ратифицированный Законом Республики Казахстан от 9 ноября 2000 года, ратифицированная Казахстаном 18 апреля 2002 года Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом, двустороннее Соглашение между Правительством Республики Казахстан и Правительством Иорданского Хашимитского Королевства о сотрудничестве в области борьбы с терроризмом, организованной преступностью, незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ, их прекурсоров и иными видами преступлений (утверждено Постановлением Правительства Республики Казахстан от 6 сентября 2010 года). Хотелось бы отметить одну особенность региональных и двусторонних договоров Казахстана, подписанных в связи с необходимостью борьбы с различными проявлениями терроризма. Многие из них объединены с вопросами борьбы с организованной преступностью, с наркоманией. При разработке текстов данных международных договоров Казахстана эти вопросы следовало бы разъединить. Надо исходить из того, что терроризм — не просто преступное деяние, это чаще всего, преступно-политическое деяние. Если другие виды преступлений преследуют, как правило, коммерческие цели, цели заурядного обогащения за счет тех или иных групп людей, то терроризм, как правило, преследует политические цели,

цели дестабилизации государственного строя, социально-экономической системы той или иной страны, цели запугивания масс населения. Именно поэтому есть смысл отделить понятие терроризма от других обычных транснациональных преступлений и хотя бы в последующем надо заключать договоры и соглашения с другими государствами по вопросу о терроризме отдельно, обособленно от других преступлений.

Вместе с тем события текущего года, показали, что система национальной безопасности требует постоянного развития и совершенствования. В частности, у нас отсутствует система ранжирования террористических угроз, скажем как в США, в России и многих других странах. Каждый уровень подразумевает соответствующую степень мобилизации тех или иных ресурсов и служб, определяет меры, которые должны быть осуществлены как государственными органами, так и общественными структурами.

К сожалению, в казахстанском законодательстве также не четко регламентированы действия различных служб и государственных органов в случае ЧП, в том числе в случаях терактов. К примеру, в России принят закон, определяющий режим введения контртеррористической операции, регламентирован порядок действий тех или иных служб в случае террористической угрозы, в том числе и алгоритм информационной работы, координации действий всех задействованных структур. Возможно, необходимо совершенствовать антитеррористическое законодательство, ведь даже сравнительный анализ казахстанского закона о борьбе с терроризмом с аналогичными законами не то чтобы России или западных стран, даже в сравнении с законами центрально-азиатских стран показывает, что многие пункты и положения имеют несколько формальный характер. Вне зависимости от того сохраняется угроза или нет, надо быть готовым отразить, предпринимать меры. Ведь каждый теракт (вне зависимости, где и кем он совершен) сам по себе уже является неким призывом к другим терактам. Одним словом, это переломный момент – как в действиях государства, так и в отношении общества к этим угрозам.

---

¹ <http://counter-terror.kz/ru/article/view?id=118>.

² Уголовный кодекс Республики Казахстан от 16 июля 1997 года // online.zakon.kz.

³ Закон Республики Казахстан от 13 июля 1999 года № 416-І «О противодействии терроризму» с изменениями и дополнениями от 04.07.2013 года // online.zakon.kz/.

⁴ Закон Республики Казахстан от 28 августа 2009 года «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных незаконным путем, и финансированию терроризма» с изм. и доп. от 10.06.2014 г. // online.zakon.kz.

АННОТАЦИЯ

Государство прилагает всевозможные усилия для сохранения стабильной обстановки на территории страны. Прделана значительная работа по созданию и совершенствованию законодательной и организационной базы для выявления и пресечения предпосылок экстремизма и терроризма, выработана система мер обеспечения безопасности общества от угрозы терроризма, эффективность которой последовательно повышается. Естественно определяющим фактором в

противодействию международному терроризму и религиозному экстремизму недостаточны лишь правовые методы. Поэтому государственные органы в пределах своей компетенции на территории реализуют профилактические меры, направленные на предупреждение терроризма и экстремизма.

ТҮЙІН

Мемлекет елдегі тұрақтылықты сақтау үшін барлық мүмкіндікті жасайды. Экстремизм мен терроризмнің алғышарттарын айқындау және жолын кесудің заңнамалық және ұйымдастырушылық негіздерін құру және жетілдіру бойынша айтарлықтай жұмыстар жүргізілді, тиімділігі үнемі жоғарылатылып келе жатқан терроризм қаупінен қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін шаралар жүйесі жасалды. Әрине, халықаралық құқықтық лаңкестік пен діни экстремизмге қарсы тұрудың факторы ретінде тек құқықтық әдістер жеткіліксіз. Сондықтан мемлекеттік органдар өз құзыреті шегінде терроризм мен экстремизмнің алдын алуға бағытталған алдын алу шараларын жүзеге асыруда.

ANNOTATION

The state makes every possible effort to maintain a stable situation in the country. Considerable work has been done to create and improve the legislative and organizational framework for identifying and suppressing the prerequisites for extremism and terrorism, and a system of measures has been developed to ensure public safety against the threat of terrorism, the effectiveness of which is being steadily increased. Naturally, only legal methods are insufficiently determining factor in countering international terrorism and religious extremism. Therefore, state bodies, within their competence in the territory, are implementing preventive measures aimed at preventing terrorism and extremism.

Н.А. Таласбаев — Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының әскери және дене шынықтыру даярлығы кафедрасының оқытушысы, полиция аға лейтенанты

ӘОЖ 236

ҚАУПСІЗДІК ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ КҮЙ-ЖАҒДАЙЫ

ПОНЯТИЕ И СОСТОЯНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ

THE CONCEPT AND THE STATE OF SECURITY

***Түйінді сөздер:** қоғам, мемлекет, дін, діни ағым, кеңестік идеология, діни қауым, суннит, ислам, ислам құндылықтары, ислам философиясы.*

***Ключевые слова:** общество, государство, религия, религиозное течение, постсоветская идеология, религиозная община, суннит, ислам, исламские ценности, исламская философия.*

***Keywords:** society, state, religion, religious movement, post-Soviet ideology, religious community, Sunni, Islam, Islamic values, Islamic philosophy.*

Діни мәселелер қандай заманда болмасын қоғам мен мемлекет үшін аса маңызды, күрделі мәселелердің бірі болып келген. Кеңестік идеология қирағаннан кейін діннің қоғамдағы орны және қызметі түбірлі өзгерістерге ұшырады. Қазіргі кезеңде дін — қоғамның әлеуметтік және рухани өмірінің маңызды құрамы. Дін арқылы адамдар өздерінің дәстүрлі құндылықтарын қайта жаңғыртуға талпыныс жасауда. Дін сол әлеуметтік құрылымға пайдалы нормаларды орнықтыра отырып, тұрақтандырушы функция атқарады және адамның моралдық міндеттерін орындау үшін алғышарттар жасайды. Әлеуметтік жіктелудің күшеюімен қоғамдық өмірде әртүрлі салаларының тәуелсіздігі арта түсті. Қазіргі ХХІ ғасырда қоғамдағы адамдардың дінге деген көзқарастары біршама өзгерді. Яғни, Еуропаға еліктеушілік орын алып, өзіміздің салт-санамыз жоғалып бара жатыр. Ұлттық мәдениет, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, Қазақ халқының жүрегінен өшіп бара жатқан секілді.

Тәуелсіздік жылдары азаматтық қоғамның және нарықтық экономиканың құрылуымен ғана емес, сондай-ақ діни серпілістің жүруімен де сипатталады: дәстүрлі діни бірлестіктер ұстанымдарының күшеюімен бірге қазіргі Қазақстан үшін беймәлім, жаңа «дәстүрлі емес» діни ұйымдар пайда болды. Атап айтар болсақ, пресвитериандық және методизм, протестанттық конфессиялар, сондай-ақ «Агапе» «Жаңа аспан» сияқты протестанттық шіркеулер, «Бахаи», «Сайтан шіркеуі», «Саентология шіркеуі» сияқты діни бірлестіктер көріне бастады.

Еліміздің негізгі діни қауымы — суниттік ислам және христиандықтың православиелік бағыттары. Елімізде экстремистік бағыттағы "Хизб-ут-тахрир" ("Азат ету партиясы") ұйымының заңға қайшы әрекеттері жұртшылықтың наразылығын тудырды. Хизб-ут-тахрирдің мақсаты — Ислам атын жамылып, дінаралық келісім мен үн қатысуға зиянын тигізіп, бейбіт өмір тыныштығын бұзу. Хизб-ут-тахрир Орталық Азия елдерінің мемлекеттік құрылысын мойындамайды

және осы аймақта халифат құруды өздерінің мақсаты ретінде ұстанады. Аталған ұйым күресі идеологиялық күрес, идеологиялық төңкеріс, билікті өз қолдарына алу сынды үш бағытта жүргізіледі. Кейінгі жылдары мұсылмандар арасында жік салатын пікірлер мен ұстанымдар көрініс беруде. Діни фанатизм, лаңкестік, пікір төзімсіздігі ислам дініне жат. Елімізде «Әл-Каида», «Мұсылман бауырлар», «Талибан», «Лашкар», «Таиба», «Боз-құрт», «Өзбекстан ислам қозғалысы» және т.б. лаңкестік ұйымдардың қызметіне тыйым салынған. Миссионерлік діни ұйымдардың ілімдерін таратуға арналған діни және саяси қызмет. Миссионерлік ұйымдардың шоқындыру саясаты Африка және Азия халықтары арасында қарқындап, мақсатты түрде жүргізіліп отыр. Миссионерлік ұйымдарға бірқатар елдердің мемлекеттік құрылымдары, қайырымдылық қорлары, үкіметтік емес ұйымдар, қаржылық топтар материалдық және моральдық тұрғыдан көмектесіп, ортақтаса жұмыс жасайды. Миссионерлер баратын ел халқының дінін, тарихын, әдет-ғұрпын, ділі мен психологиясын зерттеп біліп барады.

Жұмыссыздар, өмірден өз орнын таппағандар, рухани ізденісте жүргендер, жеке басы және отбасындағы психологиялық қиындықтарға төзе алмағандар, Ислам дінін терең білмейтіндер, әсіресе жастар миссионерлердің үгіт-насихатына тез ілігеді. Қазақстан қоғамының рухани тұрғыдан жаңаруында дәстүрлі діндер маңызды рөл атқарады. Ислам, христиандық және иудей діндерінің жалпы адамзаттық және гуманистік құндылықтары ұлтаралық және конфессияаралық келісім мен татулықты орнықтырудағы маңызы ерекше. Олар қоғамымызда достықты, өзара құрмет пен түсінісушілікті нығайтуға қызмет етеді. Қазақ халқының мәдениеті мен руханиаты ислам өркениеті мен дүниесінің ажырамас бөлшегі. Елімізге ислам діні күшпен емес, бейбіт жолмен енді.

Қазақ халқы ислам құндылықтары мен ислам философиясын, ислам мәдениеті мен өнерін дамыту мен жаңарту ісіне маңызды және зор үлес қосты. Ортағасырлық мұсылмандық философиялық ойының қалыптасуы мен дамуына қуатты серпіліс берген қазақ даласының ойшылдары Әбу Насыр әл-Фараби, Қожа Ахмет Ясауи, Махмұт Қашқари, Мұхамед Хайдар Дулати, Жүсіп Баласағұни және басқаларының мұралары — ислам өркениетінің асыл қазынасы.

Қазақстан Республикасының Конституциясында ождан бостандығы мен діни бостандықтың қағидаттары, әртүрлі конфессияларға жататын азаматтардың өздерінің діни бірлестіктерін құрудағы тең құқылығы, мемлекеттің шіркеуден бөлінгендігі туралы қағидаттар бекітілген. Сондай-ақ діннің және діни бірлестіктердің әлеуметтік қызметтерін реттеудің халықаралық тәжірибелеріне негізделген өзге де бірқатар нормативтік-құқықтық негіздер бар. Соған қарамастан, діннің мәртебесі, оның қоғам өміріндегі шынайы жағдайы мен рөлі, яғни діннің қоғамның әлеуметтік-саяси, рухани салаларына тигізер әсерінің мәртебесі, кеңістігі және шекаралары қазірге дейін дәл анықталмаған. Осындай белгісіздік, әсіресе оның теріс салдары еліміздегі қазіргі діни жағдайда орын алған жаңа үрдістерге байланысты анық та айқын аңғарылуда. Бұл, әрине, әсіресе дін мен діни сананың күдік туғызатын діни-рухани нормалары мен догмаларына негізделген жаңа діни ағымдар мен бағыттардың пайда болуына байланысты. Мұндай әсірешіл

нышандар діни фундаментализм мен діни экстремизм ретінде көрініс табуы мүмкін.

Қазақстанның зайырлы мемлекет болуына байланысты, ресми идеология дінге мейлінше бейтарап қарайды: ол діншіл де, дінге қарсы да сипатқа ие емес. Қазіргі Қазақстандағы діннің жағдайы авторитарлық, тоталитарлық және теократиялық басқару жүйесі бар мемлекеттерден түбірінен өзгеше. Конфессияаралық бейбітшілік пен келісім көпұлтты, көптілді және көпконфессиялы Қазақстан үшін күрделі мәселе. Бүгінде Қазақстан әлемге бүкіләлемдік діни-рухани форумның орталығы есебінде де таныс. Оған әлемдік және дәстүрлі діндердің басшылары анағұрлым маңызды заманауи діни мәселелерді шешу үшін жиналады. Әлемдік және дәстүрлі діндер басшыларының бірінші съезінде еліміздегі конфессия аралық келісім мен диалогтың маңыздылығы ерекше атап өтіліп, конфессияаралық келісім мен диалогтың негізгі қағидаттары айқындалды. Олар: толеранттылық, өзара құрметтеу мен түсінісу, ұлтаралық келісім мен діни төзімділік. Бұл қағидалар Қазақстандағы конфессияаралық қатынастардың да негізін құрайды. Бұл туралы Елбасының Қазақстан халқына Жолдауында былай делінген: «Біз барлық діндердің тең құқылығына кепілдік береміз және Қазақстанда конфессияаралық келісімді қамтамасыз етеміз». Дін біріктірудің, интеграциялық үдерістердің күшті факторы бола алады. Ол үшін діндерден қайшылықтарды емес, керісінше, ортақ белгілер мен қағидаттарды, ортақ негіздер мен ортақ құндылықтарды, біріктіруші бастауды іздеуге міндеттіміз.

Дін — адамзат баласының ең алғаш Аллаһ Тағала алдында жаратылғандағы адамдық келбетін сақтап қалудың негізгі факторы. Заманауи шынайылықтағы зайырлы мемлекет ұғымының мазмұны құқықтық, демократиялық құндылықтарға негізделген және сенім мәселесінде дін өрісіне мүмкіндік беретін мемлекет ретінде тұжырымдалады. Сондықтан дін қоғамның ең қажетті және негізгі тармағы болып саналады.

Жалпы дін туралы, оның ішінде ислам діні туралы түсінігіміз жеткілікті деп айта аламыз ба? Өкінішке орай, қоғамдағы кейінгі кезеңде көрініс тапқан келеңсіз оқиғалар керісінше жауап беруге мәжбүрлейді. Дін мен мемлекеттің түйісер жері – елдің тұтастығы және қоғамның ауызбіршілігі мен тұрақтылығы. Сондықтан, екі тараптың өзара бірігіп әрекет ететін кеңістігін, оның құқықтық тетіктерін уақыт талабына сай айқындап және жетілдіріп отырудың маңызы зор. Дінсіз қоғам — мұңсыз қоғам. Абай атамыз: «Қарны тоқтық, қайғысы жоқтық – аздырар адам баласын», – деп текке айтпаған. Дін жоқ жерде, бір Жаратушының бар екеніне сенім болмаған қоғамда, адам баласының бойынан қорқыныш сезімі кетіп қалады екен. Ал жүрегінде қорқынышы болмаған жан ойына келгенін жасап, обал-сауап дегенді мүлдем ұмытып, жоғарыда айтылған «мұңсыз» кейіпте өмірін өткізетіні ақиқат. Шындығында, мешітке барып намазға жығылып немесе үйінде бес уақыт намаз оқып, ораза ұстайтындардың көпшілігі өзінің ислам дінімен байланысын ұлттық дәстүрдің құбылысы ретінде қарайтындығы шындық. Қазіргі кезеңнің ерекшелігі — дінге сенем деушілердің көпшілігінің діни білімнің негізгі ұстанымдары, қағидаларын, тарихын жете білмейтіндігінде.

Бүгінде адамға ең қажетті нәрсе — тәрбие. Әсіресе, бұл қазіргі жастарға өмірдегі шынайы құндылықтарды ұғынуы үшін өмірде өз орнын табуы мен жалпы тіршілік жөніндегі дүниетанымын кеңейту үшін қажет. Тәрбиеге жеткілікті көңіл бөлмеушілік қоғам тарапынан жастар тәрбиесіне салғырт және немкетті қарау, кейбір шектен шыққан әдепсіздік пен арсыздықтың көрініс беруіне алып келіп отырғаны шынайылық. Жастардың ұлттық тәрбиеге қырын қарауы, бұл батыстық тұтыну мәдениетіне еліктеушіліктен туындап отыр. Сондықтан, жастарға имандылықты, ұлттық дәстүрлерді насихаттап, сөзден іске көшу керек. Салт-санамыздағы тәрбиелік мәні бар құндылықтарды жастар арасында насихаттау үшін сөз бен іс-әрекеттеріміздің арасындағы сәйкестілік болу керек. Ұлттық рухтың уызын ұлттық құндылықтар құрайды. Ұлтына деген сүйіспеншілік тарихынды, тіліңді, әдет-ғұрпыңды, дініңді білуден басталады. «Қазақстан – 2050» Стратегиясында «Біз мұсылманбыз, оның ішінде Әбу Ханифа мазхабын ұстанатын сүнниттерміз. Бабаларымыз ұстанған бұл жол ұлттық салт-дәстүрді, ата-ананы сыйлауға негізделген. Ендеше, бүгінгі ұрпақ та әлемдегі ең ізгі дін-ислам дінін қадірлей отырып, ата дәстүрін ардақтағаны абзал» – көрсетілген. Әрине, ұлттық дәстүрден және ата-баба дінінен хабары бар жас өзінің ұлттық болмысы мен рухани дүниесінен, ата дәстүрімен, ана сүтімен сіңген тәлім-тәрбиені өмір бойы ұстанады. Ата-баба өсиеттері, адамды тәрбиелілікке шақырып, оны игі істерге жетелейтіні белгілі. Ұлттық тәрбиенің бір негізі діни мәдениетімізде және өнегелі тәлім-тәрбиемізде жатыр.

Дінді түсіне білген адамға ол — ғылым мен білімнің көкжиегіне жол ашатын, тамыры тереңде жатқан рухани қазына һәм мол ілімнің қайнар бұлағы. «Дін — ұстай білсеңіз қасиет, ұстай алмасаңыз қасірет» екенін естен шығармағанымыз дұрыс. Білімсіздіктің аяғы соқыр сенімге алып келеді. Мұндай жандар түптеп келгенде діннің жанашырлары емес, жауларына айналмақ. Дінді дұрыс түсінбеуден, оған терең ілім ретінде қарамаудың асыл дініміз исламға арагідік күйе жағылып тұрады. Жаратылған пенденің көкірек көзінің бітеліп қалғандығынан Жаратушы иеміздің аманаты болған асыл дінімізге неше түрлі айыптар тағылуда. «Экстремизм», «Терроризм», «Фанатизм» сияқты неше түрлі айыптар тағылып, қарапайым халықтың көңіліне көлеңке түсіруде. Жалпы дін дегеніміз — адамның өзін өзі тәрбиелеп, екі дүниелік бақытына жол ашатын, оқу-білімге жетелеп, бойына ізгі қасиеттер сіңіріп, қараңғы кеудесін иман нұрымен жарықтандырып, көркем мінез сыйлайтын бірден бір ілім. «Иманы кеткеннің жиғаны кетеді» дегенді терең түсінген бабаларымыз: «Жиғанымды алсаң ал, Құдай – иманымды алма» деп дұға жасаған. Мына қоғамның ең басты байлығы адам болғандықтан, адамға тура жол көрсетіп, ақ пен қараны ажыратып тұрған діннің де алар орны ерекше. Сондықтан дін мен саясаттың беріктігін қоғамның беріктігі деп түсінгеніміз жөн. Осы екі сала жарылмайтын жаңғақтай жұмыр дүниеге айналғанда ғана, ешкім де ішімізден ірітіп, іргемізді ажырата алмайды. Дін діліміздің басты діңгегіміз екенін естен шығармайық. Дін өзінің ақиқат болмысымен жақсылық жөніндегі шымшытырық түсініктерді бір ізге салып, оны бірден-бір тура жолға айналдыратын кемел ілімге айналса, ақиқат өзінің дін ретіндегі көрінісімен адам жанына кір

шалдырмай, оны үздіксіз тазартып отыратын, оның мәңгілік табиғатын жалғандық қоспалардан аршып, оны нұрландыратын нақты амалға айналады.

Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының бірінші съезінің жабылуында, Қазақстан Президенті өзінің сөзінде: «Дін атын жамылған бірлестіктер саны мен әсерінің арту проблемасына да назарларыңызды аударғым келеді. Ол барлық елдерде дерлік бар және негізінен әлемдегі барлық қиындықтарда арам-тамақ болып отыр. Олардың көпшілігі танымал себептермен анау айтқандай қиын-натсыз емес идеясын насихаттайды, қайырымдылық шараларын жасағансыды, соның салдарынан тек қана азаматтық қоғамдағы ғана емес, сонымен қатар, мемлекеттің сеніміне де селкеу түсіруі мүмкін. Біз мұндай ұйымдарға қарсы тұрып, азаматтарымызды кез келген жағымсыз ықпалдан қорғай отырып, олардың қызметіне тосқауыл қоюымыз қажет», – деген болатын. Жастардың дінге деген көзқарасы ең алдымен оның дінге алғаш рет қай тұрғыда бетпе-бет келгеніне (жеке өзі, отбасылық дауда және т.б.), оған оның эмоциялық жағынан қалай әсер еткеніне, сол бүкіл ақпаратты санасында қалай қабылдағанына байланысты.

Қорытындылай келгенде, елімізде бүгінгі күні діни сенім бостандығы жарияланған. Әркім қай дінге сенемін десе де, өзі таңдайды. Бірақ ең бастысы — ол адамдарды психологиялық жағынан жарымжан етпеуі, адамдардың тағдырын жарға жықпауы керек, оларды елдің мемлекеттік саясатына қарсы қоймауы тиіс. Жастарды радикалды діни ағымдардың ықпалында кетірмеу мақсатында Қазақстан Республикасының Конституциясының және «Діни сенім бостандығы, сонымен қатар, діни бірлестіктер туралы» Заңы үнемі БАҚ арқылы түсіндіру жұмыстары жүргізілуі керек. Мектептер мен жоғары оқу орындарында әлемдік және дәстүрлі діндердің мешіттеріне, шіркеулеріне, соборларына жиі экскурсия ұйымдастырылып тұрса, «Дінтану» сабақтарын оқыту мектептен бастап енгізілсе, діни сауатсыздық және діндерге деген түсінбеушілік көзқарастардың алдын алуға болатын еді.

Қазақстан Республикасында сан түрлі ұлттың өкілі тату, өзара ынтымақта өмір сүріп жатқанын, олардың ұзақ жылдар бойғы қалыптасқан ұлттық рухани құндылықтары сақталғанын Елбасымыз мақтаныш сезіммен, мәртебелі үлкен мінберлерде жиі айтып жүр.

ТҮЙІН

Аталған мақалада автор салт-санамыздағы тәрбиелік мәні бар құндылықтарды жастар арасында насихаттау үшін сөз бен іс-әрекеттеріміздің арасындағы сәйкестілік болу керектігін әңгімелейді. Қандай да бір ұлттық рухтың уызын ұлттық құндылықтар құрайтынын атап кетеді. Ұлтына деген сүйіспеншілік тарихын, тілін, әдет-ғұрпын, дінін білуден басталатынын еске сала кетеді.

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор рассказывает о традиционных ценностях в воспитании, об идеологии среди молодежи и о том, что слова и действия должны иметь

одинаковый баланс. Не забывать, а ценить свою нацию, историю, язык, традиции и т.д. Также необходимо правильно подходить к вопросу о религии и понимать ее.

ANNOTATION

In this article, the author talks about traditional values, education, ideology among young people, so that words and actions should have the same balance. Do not forget to value your nation, history, language, traditions, etc. so that you need to properly approach the issue of religion and understand it.

СОДЕРЖАНИЕ — МАЗМҰНЫ — CONTENT

А.А. Аманбаева

Қазақ тілінің жаңа көкжиегі
Новый горизонт казахского языка
New Horizon of kazakh language 3

Б.С. Елеусізов

Тәрбие жұмысын жандандыру
Активизация воспитательной работы
Intensification of educational work 7

Есмамбетова Ж.М.

Приемы повышения эффективности изучения лексики
Лексиканы оқытудың тиімділігін арттыру жолдары
Methods of improving the efficiency of vocabulary learning 10

Избас Р.С.

Средства массовой информации как фактор деструктивного воздействия на несовершеннолетних
Бұқаралық ақпарат құралдарының кәмелетке толмағандарға деструктивті ықпалы
Mass media as a factor of destructive influence on minors 13

Избасов М.О.

Особенности профилактики борьбы с экстремизмом и терроризмом среди несовершеннолетних
Кәмелетке толмағандар арасында экстремизм мен терроризмге қарсы күрестің алдын алу ерекшеліктері
Features of prevention of fight against extremism and terrorism among minors 16

Жармаганбетова К.Т.

Нормативно-правовая база и контроль защиты информационной безопасности несовершеннолетних в РК
Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандардың нормативтік-құқықтық базасы және олардың ақпараттық қауіпсіздігін қорғауды бақылау
Regulatory and control protection of information security of minors in Kazakhstan 22

Б.Қ. Ибраймов

Дәріс сабақтарында оқытудың технологияларын қолданудың ерекшеліктері
Особенности применения технологии обучения на лекционных занятиях
Features of application of training technology at 28

Кайргали Н.С.

Борьба с коррупцией в зарубежных странах
Шет елдердегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес
Fighting corruption in foreign countries..... 32

Маланьина Л.С.

Специфика обеспечения охраны общественного порядка на объектах транспорта
көлік объектілерінде қоғамдық тәртіпті қорғауды қамтамасыз ету ерекшелігі
Specifics of ensuring protection of public order on transport facilities 36

С.А. Мендыбаева

Тіл сабақтарында қазіргі заманғы интерактивті технологияларды қолданудың тиімділігі
Эффективность использования современных интерактивных технологий на уроках языка
The effectiveness of the use of modern interactive technologies in language lessons 41

А.А. Мерғалиев

Үздік денсаулық сақтау ісі және дені сау ұлт
Первоклассное здравоохранение и здоровая нация
First-class health care and a healthy nation 45

Мырзабаева Д.Р.

Способы влияния деструктивных религиозных организаций на молодежь
Деструктивті діни ұйымдардың жастарға әсері
Ways of influence of destructive religious organizations on youth 49

Пономарева Н.В.

Отдельные аспекты правового регулирования секрета производства в зарубежных странах
Шет елдердегі өндіріс құпиясын құқықтық реттеудің жекелеген аспектілері
Certain aspects of legal regulation of production secret in foreign countries 52

А.А. Салимов

Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп кодексінің орындалуының жай-күйі
Состояние исполнения Этического кодекса государственных служащих Республики Казахстан
Status of implementation of the code of Ethics of civil servants of the Republic of Kazakhstan 57

М.С. Салауатов

Қазақстан аумағында құқықтың пайда болуы мен дамуы
Возникновение и развитие права на территории Казахстана
The emergence and development of law in Kazakhstan 59

М.С. Салауатов, А.Ж. Жарасхан

Ведомстволық оқу орындарында құқықтық пәндерді оқыту әдістемесі: жаңа мүмкіндіктер және күтілетін нәтижелер

Методика преподавания правовых дисциплин в ведомственных учебных заведениях: новые возможности и ожидаемые результаты

Methods of teaching of legal disciplines in the departmental schools: new opportunities and expected results 64

Сейтенов А.Ж.

Превентивные меры в общегосударственной системе противодействия терроризму в Республике Казахстан и государствах участниц содружества независимых государств

Алдын алу шаралары жалпы мемлекеттік Қазақстан Республикасы мен тәуелсіз мемлекеттер достастығына қатысушы мемлекеттерде терроризмге қарсы іс-қимыл жүйесі туралы

Preventive measures in the national the system of combating terrorism in the Republic of Kazakhstan and the states participants of the commonwealth of independent states 67

Ш.У. Смагулова

Жоғарғы оқу орындар арасындағы халықаралық ынтымақтастықты жетілдіру

Совершенствование международного сотрудничества между вузами

Improving international cooperation between universities 71

Сагынтаева А.А., Каратикенова Д.К.

Профилактика и противодействие терроризму и религиозному экстремизму на современном этапе

Қазіргі кезеңде терроризмге және экстремизмге қарсы іс-қимыл

Prevention and counter-terrorism religion and religious extremism at the present stage 74

Н.А. Таласбаев

Қауіпсіздік ұғымы және оның күй-жағдайы

Понятие и состояние безопасности

The concept and the state of security..... 80

Требования к материалам:

1. Текст статьи должен быть набран в редакторе WORD, шрифтом «TimesNewRoman», размер шрифта – 14, интервал – 1,5. Отступы: верхний, нижний, правый и левый –20 мм.

2. Материал размещается в следующем порядке: на первой строке – полная информация об авторах (фамилия, имя, отчество, научная степень, звание, должность, учреждение, город, адрес, телефон, факс, E-mail), через строчку – название статьи (заглавными буквами), на следующей – сам текст. Литература в конце основного текста с отступом в одну строку и оформляется в виде концевых сносок.

3. Сноски оформляются в соответствии с Межгосударственным стандартом ГОСТ 7.5 -98 и ГОСТ Р ИСО 12615-2013.

4. Статья, написанная на государственном (казахском), русском, английском или на других языках, должна содержать название, аннотацию, ключевые слова на государственном, русском и английском языках. Для зарубежных авторов название, ключевые слова и аннотация предоставляются на двух языках (русском и английском).

5. Объем материала не менее 5 страниц и не более 10 страниц (включая рисунки, таблицы, диаграммы и т.д.). Право включения статей в журнал и редактирование редакционная коллегия оставляет за собой. Материалы, оформленные не по требованиям, не публикуются и не возвращаются авторам. За достоверность опубликованных материалов редакция ответственности не несет.

Мақалаға қойылатын талаптар:

1. Мақала мәтіні WORD редакторын дәтерілуі тиіс, «Times New Roman» қарпінде, өлшемі – 14, жол аралығы – 1,5. Жиік сызықтары жоғарғы, төменгі, оң және сол жақтары –20 мм.

2. Материалдар келесі тәртіппен орналастырылады: бірінші жолда – автор туралы толық ақпарат (тегі, аты-жөні, ғылыми дәреже, атағы, лауазымы, қай оқу-орнынан, қаласы, мекенжайы, телефон, факс, e-mail), екінші жолдың орта тұсында – мақала атауы (бас әріптермен), бір жолдан кейін – мәтіннің өзі көрсетіледі. Пайдаланылған әдебиеттер тізімін егізгі мәтіннің соңында бір жол аралық шегін істен кейін сілтемелермен ресімделеді.

3. Сілтемелер мемлекет аралық стандартқа сәйкес ГОСТ 7.5 -98 и ГОСТ РБК 12615-2013 ресімделеді.

4. Мемлекеттік (қазақ), орыс, ағылшын тілдерінде жазылған мақаладамақала атауы, түйіні, түйінді сөздері мемлекеттік, орыс және ағылшын тілдерінде қамтылуы тиіс. Шетел авторлары үшін мақала атауы мен түйінді сөздер екі тілде (орысша және ағылшынша) ұсынылады.

5. Материалдар (суреттерді, кестелерді, диаграммаларды және т.б алып қосқанда) кем дегенде 5 - 10 бет көлемінде болуы тиіс. Мақаланы журналға шығару және оны өңдеу құқығы редакциялық алқаға ұсынылады. Ресімделген материалдар

талаптарға сәйкес келмеген жағдайда басылымға жіберілмейді және авторларға қайтарылмайды. Жариялымға шыққан материалдардың фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Requirements for materials:

1. The text of the article should be typed in the editor WORD, the font “Times New Roman”, the font size – 14, the interval – 1.5. Indents: upper, lower, right and left -20 mm.

2. The material is placed in the following order: on the first line – full information about the authors (last name, first name, patronymic, scientific degree, rank, post, institution, city, address, telephone, fax, E-mail), through the line – title of the article (In capital letters), on the next – the text itself. The literature at the end of the main text is indented in one line and is formatted as endnotes.

3. Footnotes are drawn up in accordance with the Interstate Standard GOST 7.5 -98 and GOST R ISO 12615-2013.

4. An article written in the state (Kazakh), Russian, English or other languages should contain the title, abstract, key words in the state, Russian and English languages. For foreign authors, the title, keywords and annotation are provided in two languages (Russian and English).

5. The volume of the material is not less than 5 pages and not more than 10 pages (including figures, tables, diagrams, etc.). The editorial board reserves the right to include articles in the journal and edit it. Materials that are not made according to the requirements are not published and returned to the authors. For the reliability of published materials, the editorial team does not bear responsibility.

МИР ЗАКОНА
Юридический научно-практический журнал
№ 11-12 (199-200) 2018

МИР ЗАКОНА
Заңгерлік ғылыми-тәжірибелік журнал
№ 11-12 (199-200) 2018

THE WORLD OF THE LAW
Juridical scientific and practical journal
№ 11-12 (199-200) 2018

Ответственный секретарь
Компьютерный набор
и верстка

А.К.Каримбаева

Д.К.Каратикенова

Журнал зарегистрирован
Министерством информации и общественного согласия РК
Регистрационное свидетельство
№ 544ж от 13 января 1999 года.

Ответственность за достоверность фактов и сведений,
содержащихся в публикациях, несут авторы.

Сдано в набор 05.11.2018 г. Подписано в печать 28.12.2018 г.
Формат 60x84 1/8. Объем 11,5 усл. п. л.
Тираж 99 экз.

Отпечатано в типографии Актюбинского юридического института
МВД Республики Казахстан имени М. Букембаева
Курсантское шоссе 1